

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**1980 SONRASI TÜRK ROMANINDA
ARGO**
(ORHAN PAMUK-AHMET ALTAN-METİN KAÇAN- BUKET UZUNER)

101577

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Halit SÜMER

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Cengiz AYDEMİR

Balıkesir 2001

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan Yüksek Lisans Tezi jürimiz tarafından incelenerek, aday Halit SÜMER, 24.12.2001 tarihinde tez savunma sınavına alınmış ve yapılan sınav sonucunda sunulan tezin ...başarılı... olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

ÜYE

Doc. Dr. Ali DUTMAZ

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Fazıl GÖÇEK

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Lenfir ADEMİR

ÜYE

ÜYE

ÖZET

Argo, hemen her dilde var olan, genel dilin içinde yaşamını sürdüren, bazen de yabancı dillerden kelimeler alarak söz varlığını geliştiren bir ifade biçimidir. Argonun ortaya çıkmasındaki en büyük etken toplumun çeşitli kültür grupları arasındaki çatışmalardır.

Grupların, kendi aralarında özel bir şekilde anlaşmalarını sağlayan argonun kaynakları genel olarak 'aşağı tabaka' diye tanımlanan, toplumun eğitim ve refah seviyesi bakımından geri kalmış kesimleridir.

Çeşitli kitle iletişim araçları vasıtasıyla yaygınlık kazanan argo, toplumun diğer kesimlerince de benimsenebilmektedir. Bu araçlardan birisi de edebiyattır. Her dilin argosu, o dilin edebî eserlerine belirli bir oranda yansımaktadır. Türk Edebiyatı'nda da argonun eskiden beri kullanıldığı görülmektedir.

1980 yılından sonra yayımlanmış romanlar arasından seçtiğimiz 13 eserde yaptığımız incelemede, argonun küçümsenemeyecek bir oranda kullanıldığını görmekteyiz. Kullanım alanları itibarıyla en fazla argo kelime ve deyim yer aldığı konular; suç, kanunsuzluk, cinsellik, serserilik ve kabadayılık, uyuşturucu ve keyif verici maddeler, alışveriş, okul ve öğrenciliktir. Bu konuların kısmen dışında kalan kelime ve deyimler de, çalışmamızda, ayrı bir bölüm oluşturmaktadır.

ABSTRACT

Slang, which exists in almost every language, survives in common dialect and sometimes extends its vocabulary with borrowings from different languages. The most important factor in emerging of slang is the culture clashes between different social groups in the society.

The sources for slang are sub cultures within a society. Slang helps individuals in these sub cultures to communicate with each other in a special way.

With the help of different communicational means, slang may get acceptance in other groups in the society. One of these means is literature. Slang of a language infiltrate in some degree in the literature works of the language. Turkish slang has been used in the literature for a long time.

We have seen in our examination that slang has had a common usage in 13 chosen novels published after 1980. The following topics are the most occupied ones by slang: crime, unlawfulness, sex, mob, drug, shopping and schooling. Apart from the mentioned topics some words and phrases constitute a separate section in our study.

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans çalışmasında, 1980 yılından sonra yayımlanmış 12 adet Türk romanı incelenmiş ve bu romanlarda geçen argo ifadeler tespit edilmiştir. Bu argo kelime ve deyimler bir tasnife tâbi tutularak değerlendirilmiştir. Şüphesiz, daha fazla sayıda romanın incelenmesi, bu alanda daha ilgi çekici sonuçların elde edilmesini sağlayabilirdi. Ancak zamanın sınırlı olması sebebiyle romanlar arasında bir seçme yapılmıştır. Bu konuda, edebiyatın diğer türlerinde de yapılacak incelemeler, Türk Edebiyatı'nda argonun yerini belirlemek açısından daha sağlıklı sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Konunun seçiminde gerek argo, gerekse yakın dönem romanlarımız üzerinde çok fazla çalışma yapılmamış olması önemli bir etken olmuştur. Ancak üzerinde fazla çalışılmamış olan bu konularda yeterli kaynağa erişememek gibi olumsuz bir durum da söz konusuydu. 2-3 Aralık 1999 tarihinde Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen ve dinleyici olarak katıldığımız “Türk Kültüründe Ayrıntılar: Argo” adlı uluslar arası toplantı, bize bu konuda oldukça yardımcı olmuştur.

‘Giriş’ ve ‘İnceleme’ olmak üzere iki ana bölümden meydana gelen çalışmada, bu iki ana bölümün dışında ‘Özet’, ‘Abstract’, ‘Önsöz’, ‘İçindekiler’, ‘Kısaltmalar’, ‘Sonuç’ ‘İndeks’ ve ‘Kaynakça’ kısımları da yer almaktadır. İndekste yer alan sayfa numaraları, argo ifadelerin çalışmamızda yer aldığı sayfaları belirtmektedir.

‘Giriş’ bölümünde argonun tanımı, farklı kaynaklardan araştırılarak, verilmeye çalışılmış ve ‘argo’ kelimesinin etimolojisi hakkında ileri sürülen bazı görüşler belirtilmiştir. Ayrıca argonun kaynakları, oluşumu, yapısı, söz varlığı, yayılması ve kullanım alanları ile, genel olarak Türk Edebiyatında argonun yeri hakkında bilgi verilmiştir.

‘İnceleme’ bölümünde ise, söz konusu romanlarda yer alan argo ifadeler ele alınmıştır. Bu kelime ve deyimler, anlamları ve kullanımları itibarıyla bir tasnife tâbi tutulmuştur. Bu sınıflandırma denemesi 10 bölümden oluşmaktadır. Yine her bölüm kendi içerisinde alt bölümlere ayrılmaktadır.

İncelediğimiz romanlarda geçen argo kelimelerin, hangi anlamlarda kullanıldıklarını tespit etmek için Hulki Aktunç’un **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü** ve Ferit Devellioğlu’nun **Türk Argosu (Genel İnceleme ve Sözlük)** adlı eserlerinden yararlandık.

Bu çalışmada yer alan aynen alıntılarda, noktalama ve imlâ bakımından, metinlerin geçtiği asıl kaynaklardaki şekiller esas alınmıştır. İnceleme bölümünde yer alan alıntuların hangi romanlara ait oldukları, metin içinde, alıntının bittiği yerde gösterilmiştir. Burada yazım kolaylığı sağlaması bakımından roman isimleri kısaltılarak verilmiştir.

Noktalama ve imlâ kuralları konusunda, Türk Dil Kurumu tarafından 1996 yılında yayımlanan İmlâ Kılavuzu esas alınmıştır.

Yararlandığımız kaynaklarda emeği olan herkese; çalışmamız sırasında, kıymetli zamanlarını ayırarak, maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen ve ihtiyaç duyduğumuz her konuda, verdiği fikirlerle, çalışmamıza ışık tutan çok değerli hocam, sayın Yrd. Doç. Dr. Cengiz AYDEMİR’e hürmetle teşekkür ederim.

Halit SÜMER

Balıkesir 2001

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
1. Argo.....	1
A) Argonun Tanımı ve Kökeni	1
B) Argonun Kaynakları.....	9
C) Argonun Oluşumu, Yapısı ve Söz Varlığı.....	11
Ç) Argonun Yayılması ve Kullanım Alanları	15
D) Türk Edebiyatında Argo	17
İNCELEME	23
ORHAN PAMUK-AHMET ALTAN-METİN KAÇAN-BUKET UZUNER'İN ROMANLARINDA GEÇEN ARGO İFADELER	23
1 Suç Dünyası İle İlgili Argo İfadeler.....	25
1.1 Hile Yapmak, Aldatmak ve Tuzak Kurmakla İlgili Argo İfadeler.....	26
a) Kumpas	26
b) Zoka	28
c) Dümen, Dümen Çevirmek.....	29
ç) Zar Atmak	29
d) Kafakola Almak.....	30
e) Numara, Numara Yapmak.....	30
f) Kesmek.....	31
1.2 Hırsızlık Yapmak, Çalmak, Haber Vermeden Almak Anlamlarında Kullanılan Argo İfadeler.....	32
a) Sızdırmak	32
b) Araklamak.....	32
c) Yürütmek, Kaldırmak	33
ç) Uçurmak.....	34
d) Cebellezi Etmek.....	34
e) Gafti, Gaftilemek, Gaftici.....	35
f) Voli Vurmak	35
g) Tufaya Gelmek.....	36
1.3 Bakmak, Gözetlemek, Gözcülük Yapmakla İlgili Argo İfadeler	36
a) Dikiz, Dikizlemek, Dikize Yatmak	36
b) Erketeye Yatmak.....	38
c) Sinyalci.....	39
ç) Markaj	39
1.4 Çeşitli Suç Aletleri İle İlgili Argo İfadeler.....	39
a) Agir	39
b) Emanet	40
1.5 Vurmak, Yaralamak, Öldürmek Anlamında Kullanılan Argo İfadeler	40
a) Zımbalamak	40
b) Mihlamak	41
c) Şişlemek	41
ç) Çakmak	42

1.6 Suç Dünyası İle İlgili Diğer Argo İfadeler	42
a) Zarbo	42
b) Horoz	42
c) Çibek	43
ç) Volta Atmak	43
d) Manyelcilik	44
e) Kazan Kaldırmak	44
f) Anaforcu	44
g) İçeri, İçeri Girmek	45
2 Cinsellikle İlgili Argo İfadeler	45
2.1 Cinsel İlişkide Bulunmak Anlamına Gelen ve Cinsel İlişki İle İlgili Argo İfadeler	46
b) Takır Takır İş Görmek	46
c) Düzüşme, Düzüşmek	47
ç) Vuruşmak	48
d) Zaallaşmak	48
e) Dümene Geçmek	49
f) Yemek	49
g) Mercimeği Fırına Vermek	49
h) Yaraya Merhem Sürmek	50
ı) Becermek	51
i) Üstünden Geçmek	52
j) Yatmak	52
k) Dümene Hakim Olmak	52
2.2 Cinsel Organlara Karşılık Olarak Kullanılan Argo İfadeler Ve Bu Konu İle İlgili Diğer İfadeler	53
a) Kamış, Kamış Kalem ve Kamış Tutmak	53
b) Âlet, Suç Âleti	54
c) Şey	55
ç) Zamalifka	56
d) Alamet	56
e) Maşallahlık	57
f) ...ki	57
g) Elmas Madeni	57
h) Erkeklik Organı ve Makat ve Yerine Kullanılan Diğer Argo İfadeler	57
2.3 Fuhuş ve Genelev Çevresinde Kullanılan Argo İfadeler	58
a) Mantinota	59
b) Pezo	60
c) Kırık	60
ç) Kevâşe	61
d) Vizita, Vizita Suyu	61
2.4 Eşcinsellikle İlgili Argo İfadeler	62
a) Oğlancı	62
b) Labuş	63
2.5 Cinsellikle İlgili Diğer Argo İfadeler	63
a) Seksoloji	63
b) Abazan	64
c) Boynuzlu	64
ç) Otuzbir, Otuzbirci, Otuzbir Çekmek	65
3 Külhanbeyi, Kabadayı, Serseri ve İşsiz-Güçsüz Takımının Kullandığı Argo İfadeler	66
3.1 Kabadayı, Külhanbeyi Takımına Mensup Kişiler İçin Kullanılan ve Bu Grupların Kullandıkları Argo İfadeler	67
a) Bitirim	67
b) Bitirimhane	68
c) Racon	69
ç) Racon Kesmek	69
d) Harbici Olmak	70

3.2 Serseri Takımı ve Olumsuz Kabadayılar İçin Kullanılan Argo İfadeler	70
a) Kopuk.....	70
b) Haybeci	71
3.3 Kavga Etmek, Yaralamak ve Buna Benzer Durumları İfade Etmek İçin Kullanılan Argo İfadeler	71
a) Faça, Faça Açmak, Faça Atmak	71
b) Çakmak	72
c) Budamak	72
ç) Benzetmek.....	73
3.4 Kabadayı, Külhanbeyi Veya Serseri Takımının Kullandığı Ya Da Bu Gruplar İçin Kullanılan Diğer Argo İfadeler	73
a) Kaşarlamış	73
b) Kepçeye Çıkmak	74
c) Sulanmak.....	74
ç) Hayatı Kaymak, Hayat Kaydırmak, Hayatını Kaydırmak v.b.....	75
d) Feleği Şaşmak	75
e) Allah'ını Kaydırmak	76
f) Önemli Olan Devlet Demir Yolları	76
g) Yok Artık Devenin Nalı	76
h) Ananın Nikâhına	77
ı) Sabah Oia Karyola	77
4 Uyuşturucu Madde ve Alkollü İçkilerle Bu Maddeleri Kullananlara Ait Argo İfadeler	77
4.1 Uyuşturucu Maddelerle ve Bunları Kullananlarla İlgili Argo İfadeler	78
a) Manda Deviren.....	78
b) Güldüren Harman.....	79
c) Zivana, Zivanalı	79
ç) Tek Kâğıtlı	79
d) Çift Kâğıtlı	80
e) Papikçi.....	80
f) Papiklenmek	81
g) Haplanmak	81
4.2 Alkollü İçki İçmekle İlgili Argo İfadeler	81
a) Altık Yapmak.....	81
b) Çakıştırmak	82
c) Zıkkımlanmak	82
4.3 Aşırı Sarhoş Olmakla İlgili Argo İfadeler	83
a) Kafaları Bulmak	83
b) Peygamberleşmek	83
c) Sızaki Olmak.....	84
ç) Matiz	84
d) Kıyak Kafa.....	84
e) Sekiz Çizmek	85
5 Esnaf, Sanatkâr ve Alışveriş Dünyası İle İlgili Argo İfadeler	85
5.1 Para Yerine Kullanılan ve Para Ödemek Anlamındaki Argo Kelimeler	85
a) Mangır	85
b) Mazın	86
c) Toka Etmek	86
5.2 Alışverişte Hile Yapmak, Aldatmak Anlamlarında Kullanılan Argo İfadeler	87
a) Kazıklama	87
b) Kazık Atmak	88
c) Kazık Yemek.....	88
ç) Kazığı Geçirmek	88
d) Kakalamak	89
5.3 Diğer İfadeler	89
a) İmparator.....	89

6 Okul, Yatılı Okul ve Öğrencilikle İlgili Argo İfadeler	89
6.1 Öğrenciler İçin Kullanılan Ya Da Öğrencilerin Kullandıkları Argo İfadeler	90
a) İnek, İnekleme	90
b) Lapa, Lapacılık	91
c) Fırlama	91
ç) Kırmak	92
6.2 Başarısız Olunan Dersler ve Sınıfta Kalmak Yerine Kullanılan Argo İfadeler	92
a) Kırık	92
b) Takıntı	92
c) Çakmak, Çaktırmak	93
6.3 Öğrencilerle ve Okulla İlgili Diğer Argo İfadeler	93
a) Ders Asmak	93
b) Gırgır	94
c) Gırgır Geçmek	94
ç) Mürekkep Yalamak, Kâğıt Paralamak	94
d) Yutmak	95
e) Kıyak Çekmek	95
f) Takmak	96
g) Kral	96
h) Kafa	96
ı) Çocuğu Koymak	97
7 Değersiz, Önemsiz Kimse, Nesne v.b. İçin Kullanılan Argo İfadeler	97
7.1 Değersiz Veya Önemsiz Sözler İçin Kullanılan Argo İfadeler	97
a) Lâf Salatası	97
b) Makaradan, Tıraştan, Kofti Muhabbet	98
c) Caz Etmek	98
ç) Tatava	99
7.2 Değersiz, Önemsiz Kişi, Nesne, Durum v.b. İçin Kullanılan Argo İfadeler	99
a) Tırışkadan	99
b) Koftisine	99
c) Vıttırı Zıttırı	100
ç) Dalgametre	100
d) Hava Cıva	100
8 Normal Dışı Davranış Ve Durumlarla, Bu Davranışlara Sahip Kimseler İçin Kullanılan Argo İfadeler	101
a) Hanzo	101
b) Maço	102
c) Denyo	102
ç) Hıyar	102
d) Allahsız Tosbağa	103
e) Lombak	103
f) Kıl	104
g) Dingil	104
h) Terso	104
ı) Tozutmak	105
i) Gâvur Amı Gibi Yanmak	105
j) Kafadan Çatlak	105
k) Kafayı Yemiş	106
l) Kafadan Hasta	106
9 Bir Anda Ortadan Kaybolmak, Bulunulan Yerden Uzaklaşmak Anlamında Kullanılan Argo İfadeler	106
a) Sıvışmak	107
b) Uzamak	107
c) Arazi Olmak	108
ç) Zıplamak	108

d) Yaylanmak	108
e) Uçmak	108
f) Voltalamak	109
g) Gazlamak	109
10 Herhangi Bir Sınıfa Dahil Edemeyeceğimiz Genel Argoya Ait Kelime Ve Deyimler	109
10.1 Şahıslar İçin Kullanılan Argo Kelimeler	110
a) Moruk	111
b) Kalantor	111
c) Kalemşör	112
ç) Hacığa	112
d) Matrak	113
e) Şopar	113
f) Şopdik	113
g) Mitra	114
h) Manita	114
i) Cıvır	114
i) Saloz	115
j) Kanka	115
k) Covino	115
l) Malbuşçu	116
m) Süt Kuzusu	116
n) Janti	116
o) Yavru	117
10.2 Genel Argoda Eylem Bildiren İfadeler	117
a) Takmak	117
b) Çakmak	118
c) Çakozlamak	118
ç) Kesmek	119
d) Kalaylamak	119
e) Uçmak, Uçurmak	120
f) Sepetlemek	120
g) Kaynatmak	121
h) Kusmak	121
i) Yutmak	121
i) Yazılmak	122
j) Kafeslemek	122
k) Yağlamak	122
l) İkilemek	123
m) Zanımak	123
n) Tırsmak	123
o) Damlamak	124
ö) Duruzlamak	124
10.3 Genel Argoda Kullanılan Deyim Anlamlı İfadeler	124
a) Film Kopmak	124
b) Vidaları Gevşemek	125
c) Olta Atmak	125
ç) Gıcık Olmak, Gıcık Kapmak, Gıcık Etmek	125
d) Kıl Etmek	126
e) Cavlağı Çekmek	126
f) Nalları Dikmek	126
g) Faka Bastırmak	127
h) Zart Zurt	127
ı) Papazı Bulmak	127
i) Akoz Etmek	128
j) Pili Bitmek	128
k) Gaz Vermek	128

l) Frenleri Boşalmak.....	128
m) Hava Almak	129
n) Hasta Olmak	129
o) Ayak Yapmak	129
ö) Tüyo Vermek	129
p) Allahına Kadar	130
r) Parayı Bastırmak.....	130
s) Çingar Kopmak, Çingar Çıkarmak.....	130
ş) (Bir Şeyin) Kitabını Yazmak.....	130
t) Vız Gelip Tırıs Gitmek	131
u) Gırgıra Almak	131
ü) Ağaç Olmak	131
SONUÇ	132
İNCELENEN ROMANLARDA GEÇEN ARGO KELİMELERİN İNDEKSİ	134
KAYNAKÇA.....	138

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
ay.	: Aynı yer
A.R.	: Ağır Roman
bkz.	: Bakınız
B.A.K.	: Benim Adım Kırmızı
B.K.	: Beyaz Kale
D.M.S.	: Dört Mevsim Sonbahar
İ.Y.S.	: İki Yeşil Susamuru
K.A.M.T.	: Kumral Ada Mavi Tuna
K.K.	: Kara Kitap
K.Y.G.	: Kılıç Yarası Gibi
s.	: Sayfa
S.E.	: Sessiz Ev
S.İ.	: Sudaki İz
T.M.	: Tehlikeli Masallar
vb.	: Ve benzeri, ve bunun gibi
Y.H.	: Yeni Hayat

GİRİŞ

1. Argo

A) Argonun Tanımı ve Kökeni

Hemen her dilde mevcut bulunan ve anlam itibarıyla genel dilden ayrılarak, onu kullanan kişiler arasında gizli bir anlaşmayı sağlayan argo, menşei bakımından tam bir açıklığa sahip değildir. Argo kelimesinin Fransızca karşılığı olan argot kelimesi, Fransız Akademisinin sözlüğüne 1700'lü yıllarda girmiştir. Bugün kullanılan anlamını ise 1600'lü yılların sonunda kazanmıştır. Argo kelimesinin eski anlamı 'hırsızlık zenaatı' veya 'dilenci esnafı'dır. Bu sözün etimolojisi karanlık olmakla beraber argo kelimesi hakkında bir çok fikir öne sürülmüştür. Ferit Devellioğlu'nun Türk Argosu¹ adlı kitabından aldığımız bu görüşlerin bazıları şunlardır: Grandval ve Furetiere Fransız argosunun kelime hazinesine pek çok Yunanca kelime girmiş olduğundan yola çıkarak, kelimenin aslının Yunanistan'daki 'Argos' şehrinde veya Yunan efsanesine göre Argonautların bindiği Argo adlı geminin adından geldiğini düşünmüşlerdir. Roquefort, argo kelimesinin 16. yüzyılda yaşamış argo gramercilerinden biri olan Ragot'un isminden geldiğini ileri sürmüştür. Duchat aynı görüşü paylaşmakla beraber 'homurdanmak, sızlanmak' anlamına gelen Fransızca *ragoter* kelimesinden alındığını savunur. Ch. Nodier, 'n' sesinin kelime başında bulunan bir vokalle değiştiğini söyleyerek kelimenin Fransızca'da asker kaçağı anlamına gelen *nargot* kelimesinden geldiğini ileri sürer. Victor Cousin, kelimenin, konuşma inceliği anlamına gelen *arquite* sözünden geldiğini savunur. Litre, kelimenin eski Fransızca'da kavga, mücadele anlamlarına gelen *argu* sözü ile ilgili olduğunu düşünmüştür. Bunun sebebi de kavga etmek, itiraz etmek anlamlarına gelen *argoter* ve *arguer* kelimelerinin argo sözünden meydana gelmiş olmasıdır. Bazı dilciler de argo kelimesini eski elbise anlamına gelen *argaut* kelimesine bağlamışlardır. Bu görüşe göre *argaut* kelimesi hırsızlardan önce

---

¹ Ferit Devellioğlu, (1945), *Türk Argosu-Genel İnceleme ve Sözlük*, (İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi) s. 26, 27, 28, 29.

derbeder, ‘dilenci esnafı’ için kullanılmıştır. A. Vitu, argo kelimesinin etimolojisi için kelimeyi biraz daha genişleterek, hilekâr, kurnaz anlamına gelen Fransızca *argutus* kelimesini ileri sürer. Argo kelimesinin, İtalyanca’da hırsız dili demek olan *gergo* sözünün bozulmuş şekli olduğunu savunanlar da olmuştur.

Argo kavramı ile ilgili olarak birçok sözlük ve ansiklopedide çeşitli tanımlar yapılmıştır. Argonun yapısal özelliklerinden bahsetmeden önce bu tanımları vermek istiyoruz:

Tanım 1

“*argo*, bir toplumda geçerli genel dilden ayrı, ama ondan türemiş olan, yalnızca belirli çevrelerce kullanılan, toplumun her kesimince anlaşılmayan, kendine özgü sözcük, deyim ve deyişlerden oluşan özel dil.

Bir özel dil, ancak o dili kullanan kimselerce bilinen sözcük ve deyimlerden oluşur. Ama her özel dil argo değildir. Çünkü her özel dil, genel dildeki sözcükleri alt üst edip bozmaz².”

Tanım 2

“*Argo Fr. 1. Bir meslekte olanların aralarında kullanılan özel söz. 2. mec. Serseri ve külhanbeylerin kullandıkları söz ve deyimler*³.”

Tanım 3

“*Argo i. (fr. Argot’dan). Aynı meslek veya topluluğa (atelye, okul, kışla v.b.) mensup olan şahısların benimsedikleri özel terimlerin bütünü.*

-*DEY. Argo (ağzıyla) konuşmak veya argo kullanmak, konuşurken aşağı tabakanın kullandığı argo sayılan kelimeleri seçmek.*

-*ANSİKL. Gizli sözler her devirde vardır; özellikle bir sınıf, toplum dışında yaşarsa bağımsızlığını koruyan bir dil geliştirir. Hırsızlar, kumarda hile yapanlar, dilenciler ve bütün dikkati çekmemek, aramalardan, polisten saklanmak zorundaki kimseler bu durumdadır*⁴.”

² Ana Britanica, Genel Kültür Ansiklopedisi, (1987), 2. cilt, s. 266.

³ Ansiklopedik Sözlük, 1. cilt, s. 117.

⁴ Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, (1969), 1. cilt, s. 643.

Tanım 4

“*Argo.* (+) (Fr. i.) 1. Belli bir gruba veya mesleğe ait olan ve dil içinde ayrı bir kelime hazinesi bulunan konuşma sistemleri, jargon. 2. (mec.) Kabadayuların ve serserilerin kullandıkları söz, deyim, dil. 3. Küfürlü konuşma⁵.”

Tanım 5

“1860'tan beri kullanılıyor. Fransızca. Kökeni bilinmiyor. Jargon, slang ya da hırsız, serseri sınıfının özel söz dağarcığı⁶.”

Tanım 6

“Argo, özel bir halk topluluğunun, başkalarınca anlaşılması güç, özel söz dağarcığıdır⁷.”

Tanım 7

“ARGO (Fr. argot.) Bir toplumsal sınıfın, bir meslek grubunun ya da bir topluluğun üyelerinin kullandığı, genel dilin sözcüklerine yeni anlamlar vererek ya da yeni sözcükler katarak oluşturulan özel dil. Bilim dili özel olmakla birlikte argo sayılmaz. Argo deyince akla külhanbey dili gelir. Anadil içinde sonradan türetilmiş bir yardımcı dil olarak konuşulur. Temelde sözlü, doğal bir dildir⁸.”

Tanım 8

“Doğal bir dilin, özel topluluklar tarafından yaratılan toplumsal alt türlerinden biri⁹.”

⁵ Mehmet Doğan, (1994) *Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Ülke Yayınları) s. 64.

⁶ Ali Püsküllüoğlu, (1996) *Türkçenin Argo Sözlüğü*, (İstanbul: Özgür Yayınları) s. 7. (The Oxford Universal Dictionary'den alıntı.)

⁷ ay. (Collins Cobuild, *English Language Dictionary*'den alıntı.)

⁸ ay. (Atilla Özkırımlı, *Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nden alıntı)

⁹ Gelişim Hachette, (1993) (İstanbul: Interpres Yayıncılık) 1. cilt, s. 248.

Tanım 9

“Argo özel diller (*Langues speciales*) zümresindedir; genel dilin kelimelerine bazı özellikler vermek ve özel kelimeler katmakla elde edilir. Özel diller ise, genel dilden ayrılarak, küçük içtimai gruplara bağlı fertler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin müşterek mihrakı üstünde gelişen dillerdir¹⁰.”

Tanım 10

“Her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimin ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu bir özel dil de ‘argo’dur. (argot, slang, Gaunersprache/Argot)¹¹.”

Tanım 11

“argo (Alm. Argot, Gaunersprache, Fr. argot, İng. Argot, slang) Bir toplumdaki genel geçer dilden ayrı, ama ondan türeme olan, belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan, eğretilmelerin büyük yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve öğelerden oluşan özel dil. Genel olarak teklifsiz, kaba vb. çeşitli konuşma biçimlerini de belirten argo terimi, dilbiliminde daha sınırlı bir anlam taşır; ya kapalı bir yaşamı olan ya da kendini gizlemek isteyen dar bir topluluğun özel anlaşma aracını belirtir¹².”

Tanım 12

“argo a. Fr. 1. aynı uğraş alanındaki insanların, kullanılan ortak, genel dilden ayrı olarak, benimseyip kullandıkları, herkesçe anlaşılabilen, kendilerine özgü sözcük ve deyimlerin yer aldığı özel dil ve bu dili oluşturan sözcüklerin tümü. ör. Okul argosu, kışla argosu, gemici argosu vb. gibi, her topluluğun kendine özgü dili argodur. 2. mec. ortak dilden olmakla birlikte her yerde ve her zaman kullanılmaması gereken, külhanbeylerin, serserilerin ya da eğitimsiz kimselerin kullandıkları sözcük, deyim ya da söz. ör. O argo kullanmaktan hoşlanır¹³.”

¹⁰ Ferit Devellioğlu, *age.*, s.3.

¹¹ Doğan Aksan, (1979) *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, (Ankara: TDK Yayınları) 1. cilt, s. 89.

¹² Ali Püsküllüoğlu, *age.*, s. 8. (Berke Vardar yönetiminde, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*’nden alıntı.)

¹³ *ay.*, (Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük*’ten alıntı, Yapı kredi Yayınları, İstanbul, 1995)

Tanım 13

“Sınıfsal, mesleki ya da yöresel olarak sınırlı bir insan topluluğunun kullandığı özel dil. Almancada *Rotwelsch*, İngilizcede *slang* diye adlandırılır¹⁴.”

Tanım 14

“Bir toplumsal grubun, özellikle de hırsızların, serserilerin vb. kullandığı göreneksel *slang*.” (...) “(Slang: Yeni türetilmiş terimlerden oluşan bir dilden çok, bu tür bir terimler kümesini niteler ve her iki durumda da egemen kesimde kabul görmeyen, popüler imgeleme seslenen bir dil anlamına gelir¹⁵.”

Tanım 15

“Çoğu zaman zengin anlatımlı, hırsızlara ait özel dil. (...) Bazı sosyal kesimlerde kullanılan, kaba, bayağı biçimlerde süslenmiş anlatım tarzı¹⁶.”

Tanım 16

“Önce özellikle Fransız dili filolojisinde, sonra kapsamı genişletilmek suretiyle de genel dilcilikte, Türkolojide ve başka kollarda, dilin tabakalanması bahsinde kullanılan bir terim. (...) Eskiden, önce esnafın, sonra da dilenci, serseri, külhanbeyi, hırsız, kaçakçı ve genel olarak şerir takımının kendi yaşayış tarzı isteğine uyarak, etrafındakilerin anlayamayacağı bir şekilde ve kendi aralarında konuştuğu aşâğılık, özel ve gizli dil¹⁷.”

Tanım 17

“Kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılmak ve/ya da korunmak isteyen bir grubun benimsediği özel sözcükler bütünü¹⁸.”

¹⁴ Hulki Aktunç, (1998), *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları), s. 9. (Neues Grosses Volks Lexikon'dan alıntı, c.1, s. 199)

¹⁵ ay. (Webster's New Collegiate Dictionary'den alıntı, G.-C. Merriam Co., s.47 ve 228.)

¹⁶ age., s. 10. (Nouveau Larousse Universelle'den alıntı, c.1, s. 98.)

¹⁷ ay. (İnönü Ansiklopedisi'nden alıntı. c.3, s.289.).

¹⁸ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 2. cilt, s. 778.

Tanım 18

“argo is. (a’rgo) Fr. argot 1. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı. 2. mec. Serserilerin, külhan beyilerin kullandığı söz veya deyim¹⁹.”

Tanım 19

“Tipik olarak kelime ve imajların nükteli ve yaratıcı bir şekilde birleştirilmesiyle meydana gelen argo, sıradan konuşma diline özgü konuşma tarzının ifade ve söyleyişlerinden doğan genellikle kısa bir hayata sahip, resmi olmayan, teklifsiz kelimeler ve deyimler bütünüdür²⁰.”

Argo ile ilgili olarak yukarıda verilen tanımları daha da çoğaltmak mümkün. Ancak kavram hakkında yeterli bilginin tanım anlamında verilmiş olduğu kanaatindeyiz. Verilen tanımların hemen hepsinde ortak olan özellik argonun özel bir kesim tarafından ve gizli bir anlaşma vasıtası olarak kullanıldığıdır. Belki argonun doğuşu itibarıyla kabul edilebilecek bu görüş, argonun daha sonra göstermiş olduğu gelişim göz önüne alındığında -ayrı ayrı kesimlerde teşekkül eden argo sözcük ve deyimlerin diğer sınıflara ve oradan da genel dile geçiş yapması- genel argo şeklinde adlandırabileceğimiz kavramı tam olarak karşılamamaktadır. Toplumsal (etnik azınlıklar, göçmenler, vb.), mesleki (öğretmen, doktor, öğrenci, vb.), kanun dışılık (hırsız, kumarbaz, yankesici, dolandırıcı, vb.) gibi daha birçok sınıfa ayrılabilir olan çeşitli zümreler, argonun doğmasına sebep olan unsurlardır. Bu sınıflar da kendi aralarında gruplara ayrılır. Bütün bu grupların kendi içinde oluşturduğu argo ifadeler, genel argoyu besler. **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü**'nü oluşturan Hulki Aktunç, alan argosu ve genel argo kavramlarını şu şekilde tanımlamaktadır:

“ALAN ARGOSU: Kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve genel olarak toplumun, özel olarak da içinde buldukları topluluğun geri kalan kesiminden ayrılmak ve/ya da korunmak isteyen, yaşama ortam ve biçimleri birbirine yakın kişilerce yaratılıp benimsenmiş sözcükler, deyimler bütünü; bu sözcükler bütününe dayalı konuşma biçimi.

¹⁹ **Türkçe Sözlük**, (1998), (Ankara: TDK Yayınları), 1. cilt, s. 83.

²⁰ “Slang” Microsoft Encarta Online Encyclopedia 2000 <http://encarta.msn.com>

ARGO (GENEL ARGO): Alan argolarındaki sözcük dağarcığının, zaman içinde oluşturduğu toplam sözcük ve deyim dağarcığı ile, bu dağarcığa dayalı konuşma biçimi²¹.”

Bu tanımdan ve diğer tanımlardan hareketle alan argosu olarak adlandırabileceğimiz sınıfsal argo ile, toplumun her kesiminin yararlanıp kullanabileceği genel argoyu birbirinden ayırmak gerekmektedir. Ancak bu ayırım, alan argolarının tanımlarından herhangi birisinin argo (genel argo) tanımını karşılamayacağını belirtmek içindir. Birbirinden beslenen bu konuşma biçimlerinin birbirlerinden tamamen farklı olmadığı da bir gerçektir. Genel argo, söz dağarcığını alan argolarından oluşturur. Bu aşamadan sonra sözcük ya da deyim artık argonun malı olmuştur. Kelime ve deyimlerin geçiş yönü daima alan argolarından genel argoya doğrudur. Bu geçiş yönü hiçbir zaman değişmez. Ancak daha sonra argo bir sözcük ana dile geçebilir. Bu geçiş ise çift taraflıdır. Bazen bunun aksi de görülebilir. Yani genel dildeki bir kelime anlam genişlemesi ve değişmesi yoluyla ya da gramatikal değişikliklerle argoya geçebilir.

Argonun tanımı meselesinde bu kavramın bir dil olarak ifade edilip edilememesi sorunu karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda verilen pek çok tanımda ortak bir şekilde argo için, dil (özel dil) kavramı kullanıldığı görülüyor. Ancak bazı küçük değişiklikler bakımından -fiil çekiminde görülen değişiklikler- ayrılık görülse de argo, gramer yönünden genel dilden çok fazla ayrılmaz²². Bu bakımdan argoyu genel dilden tamamen farklı, ayrı bir dil olarak değerlendirmenin doğru bir değerlendirme olmayacağı kanaatindeyiz.

Argo teriminin karıştırıldığı bazı kavramlar vardır. Bunlar ‘jargon’ ve ‘cant’ tır. Bu üç terim, sahip oldukları bütün anlamları kapsayacak şekilde (biri birinin yerine / fark olmaksızın) kullanılabilir. Bunları birbirinden ayıran sınırlar açık ve net olmamakla birlikte argo, diğerlerinden ayrı özellikler taşır. “*Tecrit edilmiş coğrafi bir bölgenin bozuk lehçesine, bazen de bir sınıfın veya mesleğin umumca anlaşılmaz dil*

²¹ Hulki Aktunç, *age.*, s. 16.

²² Doğan Aksan, *age.*, s.90.

*bozuntusuna jargon denir; Yahudi jargonu veya artist jargonu gibi*²³.” Argo ise toplumun belirli bir kesiminin veya sosyal bir sınıfının konuşma dilinde yaşayan ve diğer kesimlerce anlaşılması daha zor olan kelime hazinesine dayalı konuşma sistemleridir²⁴. Bu ifadeden hareketle genel argonun, diğer birden fazla argo sisteminden meydana geldiği söylenebilir. Bütün bu alt sistemler kendilerinin oluşturdukları genel argoyu besler ve geliştirirler. Alan argolarının, genel dilden alarak yalnız anlamca ya da hem anlam hem de şekil olarak değiştirdiği kelimeler genel argoya kazandırılır. Genel dil de bu argo kelime veya deyimlerden, benimsemiş olduklarını seçerek kendi bünyesine dahil eder. Böylece dil, argo vasıtasıyla kendisini yeniler ve geliştirir.

Bugün dilimizde Fransızca’dan aldığımız şekliyle argo şeklinde kullanılan bu terim eskiden farklı kelimelerle karşılanmaktaydı. Daha çok aşağılık ve kaba dil olarak kabul edilen argonun Osmanlıca’daki karşılığı; ‘lisân-ı erâzil’, ‘lisân-ı hezele’ gibi terimlerdir. Halk arasında ise ‘külhanbeyi ağzı’, ‘tulumbacı ağzı’, ‘ayak takımı ağzı’ gibi ifadelerle karşılanmaktadır. Yine eski sözlüklerde ‘hırsız dili’ anlamına gelen ‘kayış dili’ ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Anadolu’nun bazı yerlerindeki yörüklerin konuştukları ‘abdâl dili’ bir çeşit argo sayılabilir²⁵.

Argonun diğer dillerdeki karşılıkları ise şöyledir: İngilizce ‘slang’ veya ‘cant’; Almanca ‘rotwelsch’ ya da ‘gaunersprache’; İtalyanca ‘furbische’; Romence ‘smechereasca’; İspanyolca ‘zerigonza’; Portekizce ‘calao’; Hollandaca ‘bargoens’; Hintçe ‘bala’ibalan’; Çince ‘hiantchang’; Rusça ‘vorovskoy’, ‘jargon’ veya ‘argo’; Rumca ‘malyara glossa’; Farsça ‘lotizeboni’; Arapça ‘essim’²⁶.

---

²³ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 6.

²⁴ Doğan Aksan ‘jargon’u şöyle tanımlamaktadır: “Konuşanlar dışındaki kimselerce anlaşılmaması için sözcüklerin bozulmuş biçimlerinden oluşturulan ve yine bir zümreye özgü olan özel dil türü de ‘jargon’dur.” Doğan Aksan, *age.*, s. 90.

²⁵ Meydan Larousse, s. 643.

²⁶ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 21.

Mehmet Doğan'ın sözlüğünde yer alan tanımında, argo için, 'küfürlü konuşma' ifadesi kullanılmaktadır²⁷. Argonun bilinen en yanlış tanımı da budur. Çünkü argo, söylenmek istenip de söylenemeyen, toplumca ayıp ya da yasak kabul edilen kelime ve ifadelerin yerine, mecaz yoluyla ya da kendi metotlarıyla, başka kelime ve ifadeler koyar. Açık ve küfürlü konuşma, hiçbir zaman argonun bir yöntemi olmamıştır. Meydana geldikleri gruplar dikkate alındığında argo, saldırgan ve ayıp olma eğilimi gösterir. Ancak bu ayıp ve yasaklanmış ifadeler argo tarafından farklı kelimelerle karşılanır ve kullanılan kelimelerin anlamları toplumun büyük bir kesimince bilinmez. Bu da argonun temel özelliklerinden birisidir. Argoyu standart dilin tamamen dışında kabul etmek doğru değildir. Argo, genel dilin içinde yaşayan ve ait olduğu dilden beslenen bir ifadeler sistemidir.

B) Argonun Kaynakları

Bütün dillerde ve dönemlerde argoya rastlanır. Hiç öğrenim görmemiş kişi ve gruplardan, değişik düzeylerde eğitim almış kesimlere kadar, toplumun hemen her kesiminde argo kullanılmaktadır. Her dilde ve toplumun hemen her kesiminde görülen argonun oluşumunda bütün toplumlarda birbirine benzer yöntemler kullanıldığı ve argonun bazı benzer kaynaklardan beslendiği görülmektedir. Argonun meydana gelişi ve kaynakları ile ilgili olarak kabul gören yaygın görüş, egemen kültür ile alt kültür gruplarının çatışması olarak özetlenebilir. Daha sonra bazı örneklerle de destekleyeceğimiz bu görüşe göre argo, alt kültür gruplarının yaşam biçimlerini, dünya görüşlerini ve genel kabullerini yansıtmakla beraber, bu grupların, egemen kültürün değer yargılarına karşı gelişinin bir ifadesidir. Bu alt gruplar bazı meslek grupları olabileceği gibi, toplum tarafından dışlanan kesimler de olabilir: Tutuklular, uyuşturucu kullananlar ya da satanlar, yasa dışı gruplar (çete, mafya v.b.), cinsellik konusunda toplumun geçerli kuralları dışında kalanlar v.b. Ayrıca siyasal örgütler, kültür ve sanat dernekleri, spor grupları, öğrenciler, askeriye ve buna benzer diğer gruplar argoyu oluşturan kültürel gruplara eklenebilir.

---

²⁷ Mehmet Doğan, *age.*, s. 64.

Argo, kullanımı itibarıyla daha çok aşağı tabakaya aittir. Toplumun onaylamadığı iş ve davranışlara sahip kesimler tarafından kullanılan argo alt kültürlerin egemen kültürle çatışmasından doğar. Bu çatışmanın sebepleri bazen yüzeysel fakat çoğu zaman temel uyumsuzluklara dayanır. Alt kültür gruplarına mensup kişiler, egemen kültürü ve toplumun genel değerlerini alaycı bir üslupla küçümserler. Bu, argo sayesinde doğrudan değil dolaylı bir şekilde gerçekleştirilir. Mesela, toplumun değer verdiği bazı kavramlar argoda daha değişik anlamlarda kullanılır: Müslümanlarca kutsal bir yer kabul edilen 'kâbe' argoda 'içki içilen yer, meyhane'; 'hafız' kelimesi, 'ahmak, bön, saf'; 'imam suyu' 'rakı'; 'peygamber' 'çok sarhoş' 'tekke' 'esrar içilen yer'; anlamlarında kullanılır. Polisler için kullanılan 'akrep', 'aynasız', 'gelinalıcı', mikrop', 'tahtakoz'; zenginler için kullanılan 'Amerika', 'kalantor', 'kalın', 'sucuk', 'yağlı' sözcükleri, egemen kültür ile çatışma halinde olan kesimlerin yakıştırmalarıdır²⁸.

Argo bir ifade ve tanımlama şeklidir. Ancak meydana geldiği grup üyeleri tarafından benimsenmezse yok olur. Eğer grup üyelerinden birinin oluşturduğu argo kelime ya da deyim, ferdin içinde bulunduğu topluluk tarafından bir düşünceye ya da toplumsal bir davranışa dönüştürülürse kelime ya da deyim alt kültür grubuna ait bir argo olur. Bu anlatım biçimi diğer gruplarca da benimsenirse, kelime genel argoya geçer. Her yeni argo sözün ilk kaynağı, meydana geldiği alt kültür grubudur.

Argonun kaynakları zaman içinde değişiklik gösterebilir. Amerikan argosunun bir döneminde kovboylar, avcılar ve sınırda yaşayanlar etkili olmuş 1920 ve 1930'lu yıllarda ise bu kaynakların yerini beyzbol oyuncularını ve suçlular, daha sonraları ise askerler, üniversite öğrencileri almıştır²⁹. Bu değişiklikler sadece zamanla değil, değişen sosyal yapılarla da ilgilidir.

Her dilin argosunun olduğu gibi Türk argosunun da kaynakları vardır. Bölgesel olarak eski devirlerden (1800'lü yıllar) beri argo özellikle İstanbul'da doğmuş ve gelişmiştir. Türkiye'de argonun alt kültür gruplarında gelişen şekline 'külhanbeyi ağzı',

²⁸ Ana Britanica, 2. cilt s. 267.

²⁹ age., 2. cilt, s. 266.

'tulumbacı ağzı', 'ayak takımı ağzı' gibi adlar verilmiştir. İstanbul'da argonun gelişmesine özellikle külhanbeylerinin büyük katkısı olmuştur. Kasımpaşa, Yenikapı, Çeşmemeydanı, Aksaray, Karagümrük, Tophane, Galata, Beşiktaş, Üsküdar gibi semtlerdeki tulumbacılar çevresi ve çalgılı kahvehaneler her türlü argonun gelişip kaynaştığı mekânlardır. Bu tip mekanların sürekli müşterileri arasında kumarbazlar, kalpazanlar, dolandırıcılar, yankesiciler, hırsızlar ve esrarkeşler sayılabilir. Bütün bu kişiler ve gruplar argonun kaynaklarının genel olarak kötü ve bayağı olduğu sonucuna varmamıza sebep olabilir. Ancak bu örneklerin dışında kanunsuz ya da ahlak dışı olmayan çeşitli meslek grupları ya da sosyal teşekküller de Türk argosuna kaynaklık edebilmektedir.

Günümüzde, gelişen teknoloji ile beraber argonun yayılması daha da kolaylaşmış ve bu yüzden argonun kaynakları zenginleşmiştir.

C) Argonun Oluşumu, Yapısı ve Söz Varlığı

Argonun meydana gelmesinde başvurulan bazı yollar vardır. Standart dildeki kelimeleri alarak onlara başka anlamlar kazandırmak, bazı sözcüklerde değişiklikler yapmak, eskimiş öğelerden ve aynı dilin lehçelerinden yararlanmak, yabancı dillerden kelimeler almak, bu yollardan bazılarıdır³⁰.

Argo çoğu zaman standart dildeki sözcük ve deyimlerden yararlanır. Bunlar argoya değişik yollarla aktarılır. Pek çok alt kültür grubu yeni sözcük ve deyimler bulma yerine, standart dildeki kelime ve deyimleri alarak bunlara yeni anlamlar yüklemeyi tercih eder. Argo, söz varlığının oluşturulmasında eğretileme, benzetme, seslerin çarpıtılması, genelleştirme, özelleştirme, kısaltma, yabancı ekler kullanma, abartma, kaba bir sözcüğü daha ince bir sözle örtme gibi yöntemlere başvurur. Argo sözcükler de standart dildeki sözcükler gibi yazılır ve okunur. Fiil çekimindeki küçük farklar dışında gramer yönünden genel dilden fazlaca ayrıldığı söylenemez. Argoya

³⁰ Doğan Aksan, age., s. 89.

standart olmayan başka özel dil gruplarından katılan sözcükler ise genellikle söylenişlerini ve anlamlarını kaybetmezler.

Yabancı dillerden kelime ve deyimler olarak kullanmak argonun sıkça başvurduğu bir uygulamadır. Türk argosuna yabancı dillerden giren kelimelerin büyük çoğunluğu Rumca, İtalyanca, Ermenice, Latince, Çingenece ve Fransızca'dan alınmadır³¹. Bazı alan argoları bu çevre dillere ya da azınlık dillerine daha fazla yakınlık gösterirler. Örnek vermek gerekirse; denizci argosu ile İtalyanca, eşcinsel argosu ile Çingenece³².

Bakmak, gözetlemek, fillerinin argodaki karşılığı olan 'kitakse etmek' deyimini, Rumca'da 'bak' anlamına gelen 'kitakse' emrinden alınmıştır³³. Kaçmak anlamına gelen 'palamarı koparmak' deyimindeki palamar kelimesi İtalyanca 'palamara' ve Rumca 'palamari' kelimelerinden çevrilmiştir³⁴. Argoda 'aşırı derecede alkollü' anlamında kullanılan 'filispit' kelimesinin İngilizce'de son hız anlamına gelen 'full speed' kelimesinden Türkçe söyleyişe uydurularak alındığı düşünülebilir. Filispit kelimesi sarhoşluğun son derecesini işaret eden bir kelimedir.

Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkün. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki bazı kelimeler argolaştırılırken bazı yabancı ekler kullanılmaktadır: kokoz, paçoç, zamkinos, zırtapoç v.b. Bu kelimeler yabancı kökenli olmayıp, aldıkları ekler dolayısıyla yabancı dillerden geçmiş izlenimi uyandırmaktadır. Bu kelimeleri, yabancı dillerden alınarak argoya kazandırılan kelimelerle karıştırmamak gerekir.

Bir çok kavram benzetme yoluyla argoya kazandırılabilir. Bu yolla kelime yaratmak konusunda argoyu oluşturan alt kültür grupları sahip oldukları edebi duyuş ile dikkati çeker. Mesela altın liraya 'sarıkız', tabanca kurşununa 'leblebi', 'kendisinden

³¹ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 16.

³² Hulki Aktunç, *age.*, s. 13.

³³ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 17.

³⁴ *age.*, s. 18.

her türlü fenalık beklenebilecek, etrafına tedirginlik veren sataşkan kimseye’ ‘çamur’ gibi karşılıklar bulan argo oldukça sanatlı bir söyleyişe sahiptir.

Hangi yollarla meydana getirilirse getirilsin argoyu oluşturan kelimeler sosyal fenalıklardan meydana gelmektedir. Bu sebeple “*argo lügatlerini dolduran en yaygın sözlerin yüzde sekseni: kadın, içki, esrar, kokaini tarifleyen anlamlarla, dövme, sövmek, ölmek, kaçmak, hırsızlık etmek, hapse girmek, sarhoş olmak, yalan söylemek ve benzerleri gibi sözlerden ibarettir*³⁵.” Meselâ kötü yola düşmüş ya da fuhuş yapan kadınlar için pek çok kelime kullanılırken namuslu kadınlar için herhangi bir karşılık kullanılmamıştır. Belki de argonun ait olduğu sosyal tabaka için bu veya benzeri olumlu kelimelerin kullanımı bir ihtiyaç olmamıştır. Argonun yapısındaki bu olumsuzluk, ait olduğu zümrelerin sosyal tabaka içindeki yerini belirlemek konusunda önemli bir ipucu oluşturmaktadır.

Argonun yapısal özelliklerinden birisi de sürekli olarak değişmesidir. Argo toplum içinde önem kazanan çeşitli kavramlardan, değişen moda ve alışkanlıklardan, ilişki kurulan yabancı topluluklardan ve değişen sosyal şartlardan etkilenir. Bunun sonucu olarak argoda kullanılan pek çok kelime kısa zaman sonra kullanımdan düşebilir. Ancak bazen bunun tersi olduğu da görülmekte, bazı kelimeler uzun yıllar varlığını sürdürmektedir. Argonun değişkenliği, standart dile oranla çok daha hızlı olmaktadır.

Argoda genel dilden bağımsız yeni şekiller mevcut değildir. Ayrıca genel dilin dilbilgisi kuralları da değiştirilmez. Çünkü aktarılacak bilgiyi gizlemek için yalnızca sözcüğün anlamını değiştirmek yeterlidir.

Genel olarak Türk argosunun yapısı üç temel üzerine kuruludur:

1. Argonun mensup olduğu genel dildeki kelimelerin anlamlarını eğretileme yoluyla değiştirmek: ‘inek’; ‘çalışkan öğrenci’.

---

³⁵ age., s. 21.

2. Yabancı dillerden bazen aynen bazen de bozuntu olarak kelime almak ya da bunları Türkçe kelimelerle birleştirmek: ‘racon’; ‘adet, yol’, ‘rampa etmek’; ‘birinin içki masasına davetsiz oturmak’.

3. Türkçeden ya da yabancı dillerden uydurma yoluyla kelime yapmak: ‘paçoz’; ‘orta malı kadın’, ‘maval’; ‘yalan söz’³⁶.

Argonun yapısal özellikleri arasında söyleyişte bazı sesleri vurgulamak ya da ikizleştirmek de vardır. Bazı sesler de uzatılarak söylenir. Sözelimi argoda ‘r’ ve ‘z’ sesleri vurgulu söylenir: ‘rezzil’, ‘bırrak’ vb.

Argonun bir başka özelliği de zaman kaymasıdır. Standart dillerde de görülebilen bu özellik argonun ayırddedici bir özelliğidir. Argoda geniş, geçmiş ve gelecek zamanların yerine daima şimdiki zaman kullanılır: ‘ben böyle katakoftilere (yalanlara) boş veriyorum (veririm).’, ‘bir de dikizliyorum (baktım) dayım (polis) karşıdan söküyor (geliyor)’.

Bir çok argo sözcük ve deyim küçük düşürücü anlamlar taşır. Fakat bazı durumlarda bu olumsuz anlam taşıyan sözcükler argodaki söyleniş şekillerine göre olumlu anlamlara bürünebilir. Küçük düşürücü bir deyim içten ve sevgi dolu bir havayla söylendiğinde iltifat olarak kullanılabilir. Mesela ‘piç kurusu’ deyimini bir kimseye başardığı bir işten dolayı övgüyle ve gönül alıcı bir tonla söylendiğinde hakaret yerine geçmez. Ancak bu, sadece söyleyişte geçerli olan bir durumdur. Zaten daha çok sözlü kültürde yaşayan argo doğrudan kullanımda onur kırıcı da olabilmektedir³⁷.

Ç) Argonun Yayılması ve Kullanım Alanları

Alt kültür grupları genellikle içe kapanık bir yapı gösterirler. Bundan dolayı argoya ait pek az sözcük genel dile geçer. Türk argosunda da –oluşum safhasında- genel dile geçen kelimeler argonun toplam söz varlığı içinde küçük bir yer tutar. Ancak alt

³⁶ age., s. 24.

³⁷ Ana Britanica, 2. cilt, s. 267.

kültür grupları egemen kültürle ilişkilerini artırdığında bu grupların özel anlam yüklediği kelime ve deyimler daha geniş kesimler tarafından kullanılan bir argo şeklinde ortaya çıkar.

Bazı argo sözcük ve deyimler kesinliklerini kaybettiklerinde anlam değişmesine uğrayarak ya da kullanım alanı genişleyerek standart dile geçer. Artık bu kelimeler argoda ifade ettikleri olumsuz manalarda değil olumlu anlamlarda kullanılmaktadır. Mesela; argoda düzenbaz, yalancı ve dolandırıcı anlamlarında kullanılan ‘çakal’ kelimesi genel dile geçtikten sonra ‘işini bilen kurnaz kimse’ karşılığı kullanılmaktadır. Yine argoda ‘metres’ anlamındaki ‘zamazingo’ kelimesi genel dilde, adı anımsanamayan ya da söylenmesine gerek olmayan değersiz nesnelere karşılık kullanılmaktadır: ‘Şu zamazingoyu (televizyonun uzaktan kumanda aleti v.b.) verir misin?’, ‘Sen ne çakalsın! Yine ikna ettin beni’.

Bazı argo kelimeler söylenmesi ayıp kabul edilen bazı kavramları farklı bir şekilde dile getirerek, toplumun bu konudaki tabularını kırabilir. Böylece genel dilde başka karşılığı olmayan argo kelimeler standart dile geçerek bir eksikliği giderir. Bazen bu tip kelimelerin genel dilde yaygın bir kullanım kazandığı görülür: ‘Abazan’ ‘uzun süre kadınsız kalmış erkek’, ‘kıl’ ‘söz ve davranışlarıyla etrafına sürekli bir rahatsızlık veren kimse’ vb.

Argo kelime ve deyimlerin genel dile geçişleri daha önce ağızdan ağıza olduğu için yavaştır. Fakat sonraları, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla bu geçiş hız kazanmıştır. Argodan genel dile geçen bazı kelimeler bu dil içinde uzun süre yaşayabildiği gibi bazen de uzun süre kullanım dışı tutulabilir. Kitle iletişim araçlarının yanı sıra, film, tiyatro, roman, şiir ve buna benzer yollarla genel dilde kullanımdan düşmüş bazı kelimeler tekrar hayat kazanabilir. Şoför argosundaki ‘arabaya abdest aldirmek’ ‘arabayı yıkamak’; ‘direksiyon sallamak’ ‘araba kullanmak’ ve ‘gazlamak’ ‘arabayla hızla uzaklaşmak’ gibi ifadelerin araba kullanan pek çok insan tarafından kullanımı, kitle iletişim araçları ve sinema filmleri sayesinde olmuştur.

Argo, ilk olarak kendisini meydana getiren alt kültür grubu tarafından benimsenmektedir. Bu grupların argoyu oluşturma ve kullanma amaçları, kendilerini toplumun diğer kesimlerinden saklamak ve bazen de korumaktır. Kullandıkları kelimelerin düz anlamları toplumun büyük bir kesimince bilinir. Ancak argoda ifade ettiği anlam yalnızca o grup tarafından anlaşılır. Bu gruplar sosyal tabaka olarak toplumun alt kesimleri olabileceği gibi, çeşitli sosyal sınıf ya da gruplar da olabilir: Çeşitli meslek grupları, öğrenciler, askerler, sporcu grupları, çeşitli siyasal ya da sosyal dernekler vb. Ancak argo daha çok yasadışı kesimler ve suç odakları tarafından kullanılmaktadır.

Argo toplumun her kesimi tarafından benimsenebilir. Pek çok insan günlük konuşma sırasında argo olup olmadığına bakmadan bir takım argo sözcük ve deyimleri kullanabilir. Bu da argonun daha önceki bölümlerde verdiğimiz pek çok tanımına uymamaktadır. Çünkü tanımların büyük bir çoğunluğunda argo yerine alan argosunun tanımı yapılmaktadır. Mesela çocuklarının yanında cinsel bir konuyu konuşmak istemeyen fakat buna mecbur kalan bir karı koca, argo kelime ve deyimleri kullanabilir. Bu, onların toplumun dışında, kültür ve eğitim seviyesi düşük, hırsız ya da aşağı tabakaya mensup olduklarını göstermez. Çünkü kullandıkları argo kelimeler genel argoya aittir ve toplumun her kesimi tarafından kullanılabilir. Ancak burada da argonun kullanımının bir gizleme ya da utanma duygusundan kaynaklandığı görülmektedir.

Argo, herhangi bir meslek mensubu tarafından kullanılabilen gibi sanatçılar - özellikle yazar ve şairler- tarafından da kullanılabilir. Yazarların argoyu kullanmalarındaki temel amaç eserlerinde yaratmak istedikleri özel etkilerdir. Argonun yazarlar tarafından kullanılmasında dile farklı ve coşkulu bir boyut getirmesinin de rolü vardır. Ayrıca yazarlar, eserlerinde kullandıkları kişileri ve onlara ait sosyal çevreleri tam olarak tasvir edebilmek amacıyla kahramanlarının konuşma özelliklerini de vermek durumundadırlar. Bu sebeple, eğer varsa eserdeki şahıslara ait argo da verilmelidir. Argo, dilbilimciler ve toplumbilimciler tarafından da, onu üreten ve kullanan kültürleri ortaya çıkarmak amacıyla, inceleme konusu yapılabilir.

D) Türk Edebiyatında Argo

Diğer bütün dillerde olduğu gibi Türkçe’de de argo kelimelerden oluşan bir konuşma biçimi vardır. Bu konuşma biçimi bazı durumlarda yazı diline geçebilir. Argonun yazı diline geçişi çeşitli yollarla olur. Bu yollardan birisi de edebiyattır. Yazarlar ve şairler çeşitli amaçlarla eserlerinde argo kelime ve deyimlere yer verirler.

Argonun tarihi gelişimiyle ilgili olarak Türk Edebiyatında yeterli miktarda kaynak bulunmadığı için argonun edebiyatımızda ne zaman ortaya çıktığı ve nasıl geliştiği konusu yeterince açık değildir.

Türkçenin bilinen yazılı ilk sözlük çalışması Kaşgarlı Mahmut’un Divanü Lûgat-it Türk adlı eseridir. Ferit Devellioğlu Türk Argosu adlı eserinde Divanü Lûgat-it Türk’te ikinci anlamları itibarıyla argo sayılabilecek bazı kelimelere işaret eder³⁸. Oyuncak anlamına gelen ‘ohşagu’ kelimesi ikinci anlamıyla kadın kelimesi yerine kullanılmaktadır³⁹. Divanü Lûgat-it Türk’te kadın kelimesini karşılayan başka kelimeler de bulunmaktadır. Ohşagu kelimesi ise daha çok ikinci anlamıyla bir argo kelime görüntüsü vermektedir. Ayrıca Osmanlı Türkçesi’ne Farsça’dan girmiş bulunan ve oyuncak anlamındaki ‘bâziçe’ kelimesi ‘fahişe’ karşılığı olarak da kullanılmıştır⁴⁰. Devellioğlu bundan başka ‘ötük’, ‘çanak’, ‘tınma’ gibi başka kelimeleri de örnek olarak vermiş ve bu kelimelerin argo özelliği taşıdığını belirtmiştir⁴¹. Daha sonra ise Hulki Aktunç, bir Divanü Lûgat-it Türk taraması yapmış ve argo özelliği taşıyan elli kadar kelime tespit ederek, bu bilgileri Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü adlı eserinin giriş kısmına eklemiştir⁴². Bu kelimeler gerçek anlamlarının dışında mecaz anlamlarıyla da kullanıldığı için argo izlenimi vermektedir.

---

³⁸ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 47.

³⁹ Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi*, (1992), Çeviren Besim Atalay, I. cilt, s. 138., 15. satır.

⁴⁰ Hulki Aktunç, *age.*, s. 18.

⁴¹ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 47.

⁴² Hulki Aktunç, *age.*, s. 17, 18, 19.

Her devrin bir argo kelime hazinesi vardır. Buna bağlı olarak o devirde meydana gelen edebiyat eserlerinde de argoya rastlanır. Divan Edebiyatı eserlerinde de argo ifadeler yer almaktadır. 12. yüzyıl şairlerinden Sabit'in "Derenâme" adlı eserinde kık, makat kelimeleri 'çukur'; boynuna sarılmak ifadesi 'asılmak'; güçlü, kuvvetli kelimeleri 'çepel' kelimeleriyle karşılanmıştır⁴³. Tarih düşürmeleri ve hezelleriyle tanınan Divan Edebiyatı son devir şairlerinden Süruri'nin 'Hezeliyatı Havâî' adlı eserinde argo olarak şu kelimeler dikkati çekmektedir: 'abu' 'zampara, kadın düşkünü'; 'tavus kuyruğu çıkarmak' 'kusmak'; 'zıpır ve zırman' 'iri yarı kimse'; 'saysa vermek 'gizlice bir kadının koynuna girmek'⁴⁴. Divan Edebiyatı şairlerinden Hıdırağazade Sait Bey'in aşağıdaki beytinde geçen 'yeşillenmek' ifadesi de argo bir tabirdir ve günümüzde de 'bir kıza ya da kadına kötü gözle bakmak, rahatsızlık verecek derecede konuşmaya çalışmak' anlamında kullanılmaktadır:

*"Hattı sebzi ruhunla eğlenirim
Hıdırağa Zadeyim yeşillenirim"⁴⁵.*

Enderunlu Fazıl'ın 'Hubanname' adlı eserinde erkeklik uzvu anlamında 'alat' ve bir kadının aşıkıyla düşüp kalkmasını anlatan 'kamuş bayramı' ifadeleri ile; Vasıf Enderunî Divanı'nda geçen 'pırpır' 'hovarda, para harcamaya, eğlenceye ve kadına düşkün erkek', 'tezgah kurmak' 'cinsel ilişkide bulunmak', 'yan çizmek' ya da 'yan sallamak' 'önem vermemek, aldırış etmemek', 'ip takmak' 'önem vermek, aldırış etmek', 'sulamak' 'harcamak, sarf etmek' gibi kelimeler argo özelliği taşımaktadır. Bu ve benzeri kelimeler kendi devirlerine ait birer argo olmakla beraber içlerinden bir çoğu anlam değişmesine uğramadan günümüze kadar gelmiştir⁴⁶.

Divan Edebiyatından sonra Tanzimat Dönemi sanatçıları da eserlerinde zaman zaman argo ifadeler yer vermişlerdir. Tanzimat Dönemi sanatçılarından Şinasi'nin

⁴³ Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 47.

⁴⁴ *age.*, s. 48. 'tavus kuyruğu çıkarmak' deyimini taşıdığı argo manasıyla günümüzde de kullanımını sürdürmektedir.

⁴⁵ *ay.*

⁴⁶ *ay.*

‘Şair Evlenmesi’ adlı eserinde ‘kafese girmek’; ‘kandırılmak, aldatılmak’ argo ifadesi kullanılmaktadır. Muallim Naci’nin aşağıdaki mısraında ‘çakış çakmak’ deyimini de argoda ‘rakı içmek’ anlamındadır:

“Bir çakış çaktık ki Şeyhim aşkına bizler bu şep!”⁴⁷.

Ahmet Vefik Paşa külliyatında da pek çok argo kelime ve deyim yer almaktadır. “Savruk” adlı piyesinde ‘yuvarlamak’ ‘bir şey yemek, içmek’, ‘bora patlatmak’ ‘kızmak, sinirlenmek’; ‘Tartüf’ adlı eserinde ‘söze ip takmak’ ‘önem vermek, dinlemek’; ‘Merakî’de ‘sızdırmak’ ‘para çekmek, birisinin parasını yalan ve hile ile dolandırmak’; “Yorgaki Dandini”de ‘kokoniça’ ‘genç kadın’, ‘yeşillenmek’ ‘bir kadına kötü gözle bakmak, rahatsız etmek, gönül eğlendirmek’, ‘kokoroz’ ‘herhangi bir şey için kullanılan, çirkin anlamında’ gibi kelimeler birer argodur⁴⁸.

Argoya değer veren ve bu ifade şeklini eserlerinde sıkça kullanan yazarlarımız arasında Ahmet Rasim de vardır. “Muharrir, Şair, Edip” adlı eserinde ‘anafor’ ‘bedava, para ve emek harcamadan, kazanılan şey’, ‘uydurmasyoncu’ ‘yalancı’, ‘piyazcı’ ‘pohpohçu’ ; “Şehir Mektupları”nda ‘alesta’ ‘hazır’, ‘çakmak’ ‘rakı içmek’, ‘toka etmek’ ‘vermek, ödemek’, ‘tırıl’ ‘parasız’ gibi argo kelimeler yer almaktadır. Neyzen Tevfik ve Mehmet Akif’in eserlerinde de argo kelime ve deyimlere rastlanır: “otur biraz çakalım... onun bir dalgası olmak gerek: tonel geçiyor” (Safahat) ⁴⁹. Ayna Dergisi’nde ‘Cımbız’ takma adıyla Osman Cemal Kaygılı tarafından yayınlanan ‘Apaş Manileri’ adlı şiirde de fazla miktarda argo ifade yer almaktadır:

APAŞ MANİLERİ

Meze koydum tepsiye,

Taze pişti hepsi, ye...

---

⁴⁷ age., s. 49.

⁴⁸ ay.

⁴⁹ age., s. 50.

*Bizi dünyada var mı
Bastıran mandepsiye ?*

*Kız.. bana, kaş etme,
Bu kadar telaş etme!..
Beni seviyormuşsun,
İnanmam tıraş etme ..*

*Elimiz elde kalır,
Kolumuz belde kalır!..
Apaşlar ölüp gider.
Gözü güzelde kalır!..*

*Vur iki yana volta
Olma kimseye balta!
Mezesiz rakı olmaz,
Bak şu yediği halta..*

*Pazımız tıpkı çelik,
Fakat cebimiz delik!..
İflas ettim ezelden:
Tutmuyorum metelik!..*

*Kız.. Çekerim palayı,
Sevmem böyle alayı...
Bana kofti yutturma,
Basacağım kalayı...*

*Aşığı yüz öldürür,
Zengini göz öldürür...
Apaşı bıçak kesmez,
Bir kötü söz öldürür...*

*Oyunumuz barbuttur:
Zar tut, serseme yuttur..
O kız gökte güneşse,
Apaş yerde buluttur...⁵⁰*

Verilen örneklerde görüldüğü gibi eski ya da yeni hemen hemen bütün eserlerde argo söyleyişlere rastlanmaktadır. Bazı yazarlar gerekli ölçüler içinde argoyu kullanarak eserlerine dil ve ifade zenginliği katmışlar, bazıları ise çokça argo kelime ve deyim kullanarak eserlerinde edebî anlamda bir olumsuzluk meydana getirmişlerdir.

Yapacak olduğumuz incelemede günümüz eserlerinden örnekler seçmemizin sebebi, argonun çok değişken ve gelişken bir konuşma biçimi olmasıdır. Şüphesiz tespit edilen ve yazıya geçirilen argo ifadeler canlı olma özelliklerini bir oranda kaybederler. Ancak bu onların argo oldukları gerçeğini değiştirmez. Zaten bir argo kelime bir anda ve doğrudan genel dilin malı olamaz. Sırasıyla önce meydana geldiği alt kültür grubu içinde benimsenmesi, daha sonra diğer alt kültür gruplarına geçmesi ve son olarak da toplumun bütün kesimlerince kabul görüp kullanımının yaygınlaşması gerekmektedir.

Yaptığımız çalışmada tespit ettiğimiz argo kelime ve deyimlerin bu aşamalardan hangisinde yer aldığını belirlemek oldukça zordur. Çünkü bir yazarın romanında herhangi bir argo ifadenin geçmiş olması, bu ifadenin toplumun her kesimi tarafından bilinip kullanıldığı anlamını taşımamaktadır. Biz yine de aşama farkı gözetmeksizin argo olduğunu çeşitli argo sözlükleri vasıtasıyla tespit ettiğimiz ifadeleri dikkate alacağız. Bu arada argo özelliği taşıdığına inandığımız bazı ifadeleri de inceleyeceğiz.

---

⁵⁰ age., s. 51, 52.

İNCELEME

ORHAN PAMUK-AHMET ALTAN-METİN KAÇAN-BUKET UZUNER'İN ROMANLARINDA GEÇEN ARGO İFADELER

Argonun çok değişken ve gelişken bir özellik gösteren yapısından dolayı bu incelemeyi günümüz romanları arasından seçtiğimiz bazı eserleri göz önünde bulundurarak yapacağız. Bu yolla hem günümüz argosunun edebiyatımıza hangi yönleriyle yansıdığını hem de yazarlarımızın argoyu kullanmalarındaki sebepleri tespit etmeye çalışacağız.

Bu bölümde, incelenen eserlerdeki argo kelime ve deyimler bir tasnife tabi tutulmuş, bu tasnifin dışında kalan ve argoyu kullanan bütün kesimlerce benimsenmiş olan ifadeler ise ayrı bir başlık altında verilmiştir. Yapılan tasnifte kelimelerin argoda ifade ettikleri anlamlar göz önüne alınmış ve bu kelimelerin daha çok hangi kesimler tarafından rağbet gördüğü değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda karşımıza şu başlıklar çıkmaktadır:

1. Suç Dünyasıyla İlgili Argo İfadeler: Bu başlık altında, her türlü kanunsuz eylem ve durum; bu gibi işlerde kullanılan gereçler; işlenen suçların gizlenmesi ihtiyacından doğan kelime ve deyimler yer almaktadır. Bu bölümde geçen bazı kelimeler, diğer alt kültür gruplarında hatta toplumun kültür seviyesi yüksek kesimlerinde de kabul görmüştür. Ancak asıl kaynakları ve kullanım oranları itibarıyla bu gruba dahil edilmişlerdir.

2. Cinsellikle İlgili Argo İfadeler: Argonun kelime hazinesinin büyük bir kısmını da bu bölümde geçen kelime ve deyimler oluşturmaktadır. Toplum tarafından tabu olarak kabul edilen ve hakkında konuşulması ayıp sayılan cinsellik konusunda argo, genel dile de bir ifade kolaylığı sağlamaktadır. Örnek olarak, argo konuşmayı alışkanlık haline getirmemiş bir anne baba, çocuklarının yanında cinsel konulardan bahsetmek

zorunda kaldıklarında argo ifadeler başvurabilmektedir. Bu da cinsellikle ilgili argo ifadelerin kullanımının yaygınlık kazanmasına yol açmaktadır. Bu bölümde inceleyeceğimiz kelime ve deyimleri de kendi içlerinde bir tasnife tabi tutmak mümkündür. Bu bölümle ilgili incelemede bir tasnif denemesi gerçekleştirilmiştir.

3. Külhanbeyi, Serseri ve İşsiz Güçsüz Takımının Kullandığı Argo İfadeler: Özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşayan ve herhangi bir işi olmayan; bütün zamanlarını kahvehane ve meyhane köşelerinde geçiren kimseler, kendi aralarında bir çeşit şifreli konuşma sistemi geliştirmişlerdir. Kullandıkları kelime ve deyimler tam anlamıyla argodur. Argonun beslendiği en güçlü kaynaklardan birisi de bu serseri ve külhanbeyi çevresidir. Toplum içinde, saygın bir iş sahibi olmadıkları için dışlanan bu kimseler, kültürel ve ekonomik bakımdan kendilerinden üstün olan kesimleri aşağılamak amacıyla da argoya başvurabilmektedirler.

4. Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddelerle Alkollü İçki Kullananlara ve Satanlara Ait Argo İfadeler: Toplum tarafından kabul görmeyen ve kanunlarca da yasaklanmış olan uyuşturucu maddelerle, bunların kullanımına ilişkin kelime ve deyimler bu bölüme alınmıştır. Kanunen yasak olmamasına karşın alkollü içkiler, aşırı sarhoşluk ve buna benzer konulardaki argo kelimeler de bu bölüm içinde değerlendirilmiştir.

5. Esnaf, Sanatkâr ve Alışveriş Dünyası İle İlgili Argo İfadeler: Bu bölümde ticaret dünyasında kullanılan argo kelime ve deyimler ele alınmıştır. Bu argo kelimeler içinde en fazla yoğunluk para, alışverişte hile yapmak gibi kavramlara karşılık olarak kullanılan kelimelerde toplanmaktadır.

6. Öğrencilik ve Okulla İlgili Argo İfadeler: Öğrencilerin kendi aralarında kullandıkları ve öğretmenler tarafından anlaşılmaması ihtiyacından doğan kelimeler bu grubu oluşturmaktadır. Bu kelimelerin büyük çoğunluğu yatılı okullarda ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli sebebi ise yatılı okullardaki öğrencilerin aile ve toplum hayatından uzak olmaları ve diğer öğrencilerle kendilerini bir çeşit kader ortağı kabul

etmeleridir. Ancak bu argo kelimeler öğrenciler arasında çok çabuk kabul görmüş ve diğer okullara da hızlı bir şekilde yayılmıştır.

7. Değersiz nesne, kimse v.b. İçin Kullanılan Argo İfadeler: Adı akla gelmeyen ya da söylenecek kadar önemli bulunmayan nesne ya da kişilere ait özellikler için kullanılan argo kelime ve deyimlerden oluşan bu gruptaki kelimeler toplumun diğer kesimlerince de kabul edilmeye elverişlidir. Bu kabul ediş, anlam değişmesi ya da genişlemesi yoluyla olur.

8. Normal Dışı Davranış ve Görünüşe Sahip Kimselerle Normal Dışı Durumlar İçin Kullanılan Argo İfadeler: Kabul edilebilirlik sınırının dışındaki kişiler ve bu kişilerin davranışlarıyla, normal dışı bir takım durumlar için kullanılan argo kelimeler bu gruba girmektedir.

9. Bulunulan Ortamdan Uzaklaşmak, Kaçıp Kaybolmak Anlamında Kullanılan Argo İfadeler: Daha çok eylem bildiren bu kelimeler, bir suç sonrası bulunulan yerden uzaklaşmak ya da aniden ortaya çıkan bir durum karşısında hızla yer değiştirmek anlamında kullanılır.

10. Genel Argoya Ait Kelimeler: Diğer gruplarda yer alan kelimelerin büyük çoğunluğu da genel argoya dahil edilebilir. Ancak biz burada çıkış noktaları itibarıyla kaynağı unutulmuş ve anlam genişlemesi yoluyla genel argoya dahil olmuş kelimeleri ele alacağız. Bu grupta yer alan kelimeler bu özellikleri dolayısıyla diğer gruplara dahil edemediğimiz kelime ve deyimlerden oluşmaktadır.

1 Suç Dünyası İle İlgili Argo İfadeler

Argonun en fazla kullanıldığı ve argo kelimelere kaynaklık eden alanlardan biri olan suç dünyası kaçakçılık, hırsızlık, dolandırıcılık, ve buna benzer bir çok yan alandan oluşmaktadır. Bu dünyada yaşayan kimselerin argo kullanmaları, yaptıkları işlerden dolayı kanundan ve polislerden saklanma ihtiyaçlarından kaynaklanır. Bunun dışında kendi aralarında anlaşmayı sağlamak ve toplumun diğer kesimlerinden de soyutlanmak

gereği söz konusudur. İncelediğimiz romanlarda da yazarların bu türden argo kelime ve deyimlere başvurduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi ise sık sık tekrar ettiğimiz, argonun konuşma diline getirdiği rahatlık ve romanlarına konu olarak seçtikleri sosyal çevrelerin ve kahramanların özelliklerinin tam anlamıyla yansıtılması ihtiyacı olabilir.

1.1 Hile Yapmak, Aldatmak ve Tuzak Kurmakla İlgili Argo İfadeler

a) Kumpas

'Kumpas' kelimesi, sözlükte⁵¹ tuzak kurmak, hile, dalavere düzenlemek; tuzak, hile gibi anlamlara gelmektedir. Kelimenin aslı ise Fransızca 'compas' kelimesi olarak gösterilmektedir. Kumpas şeklinde dilimize giren kelime Fransızca'daki anlamıyla kullanılmaktadır: "*is. Fr. compas Dizicilerin harfleri satır durumuna getirirken içine yerleştirdikleri ayarlanabilir demir yuva.*"⁵² Bununla birlikte 'kumpas kurmak' deyimini de yer almaktadır. İncelemiş olduğumuz romanlarda bu kelimenin sıkça kullanıldığını gördük. Bu kelimeyle ilgili olarak ayrıca 'kumpasçı', 'kumpas düzenlemek', 'tarihi kumpas' gibi ifadeler de yer almaktadır.

Romanlarda 'kumpas' kelimesi daha çok örgütsel anlamda kullanılmaktadır. Yani hile düzenleyerek insanları kandırmak isteyenler bu işi planlı bir şekilde yürütmektedirler:

"Gecenin çağrısı aslında, ben yaştaki erkek kardeşlerimin çok iyi bildiği gibi, karşılık bulamamış cinsel isteklerin yerine kör karanlık bir sokağa girip, kendim gibi iki-üç umutsuz it bulup, acı acı ulumak, birilerine küfür etmek, birilerini havaya uçuracak bombanın hazırlıklarını yapmak ve melek sen anlarsın belki, bizi bu sefil hayata mahkum eden uluslar arası kumpası tezgahlayanlar hakkında dedikodu etmektir."(Y.H., s. 98.); "*'Hepsi kumpas yüzünden' dedi. Bir büyük kumpas varmış, kendisine, düşüncesine, hayatını verdiği eşyalarına, bu ülke için hayati olan her şeye karşı.*"(Y.H., s. 122.); "*...araştırmacı ne yazık ki, çok önemli gördüğü ve daha sonraki mektuplarında çeşitli gizli örgüt, uluslar arası siyasi tarikat ve kumpas varsayımlarıyla birleştirdiği buluşmanın son üç dakikasını tespit edemeden elverişli gözlem noktasını palas pandıras terk etmek zorunda kalıyordu.*"; (Y.H., s. 139) "*Bir süre adımımı attığım her şehirde, kaldırımında yürüdüğüm her sokakta, durup da çay*

⁵¹ Hulki Aktunç, *age.*, s. 192-193.

⁵² *Türkçe Sözlük*, II. cilt, s. 927.

İçtiğim her kahvede bu yerleri Haçlılar'a, Bizans'a, Osmanlı'ya bağlayan sürekli bir kumpasın izlerini bulduğumu sandım." (Y.H., s. 254.).

Ulusal ya da uluslar arası hileleri düzenleyenler için de 'kumpasçı' ifadesi kullanılmaktadır: "*Gecenin kumpasçıları bana merdivende sarıldılar.*" (Y.H., s. 98.).

Diğer romanlarda da 'kumpas' kelimesi bolca geçmektedir. Bu kavram bazen basit bir cinayetin düzenlenişini bazen de hayatta meydana gelen olayların birbirleriyle ilişkilerini açıklamak için kullanılır:

"Şimdi, kesin amaçlı, kararlı kişiler gibi bir esrarın, yıllarca inceden inceye uğraşarak hazırlanmış bir kumpasın kalbine doğru yürüyor..." (K.K., s. 217.); "*Biri Sultan Abdülhamit'in ölümü arkasındaki sırrı aydınlatabilecek bir iddiaydı. Öbürüyse üniversite öğrencilerinin sandık cinayeti diye bilinen bir kumpasıyla ilgiliydi.*" (K.K., s. 227.).

Siyasi veya dini tarikatların düzenledikleri kumpaslar ve bu örgütlerin ele geçirilmesi için uygulanan kumpaslar da vardır: "*...gizli tarikatların kumpaslarıyla...*" (K.K., s. 244.). "*'Hurufî risaleleri ve Hurufiler bir kumpas sonucu yakılmasalardı eğer,' diye düşündü Galip,*" (K.K., s. 325.). Ayrıca Kara Kitap romanının diğer bölümlerinde de 'kumpas' kelimesi geçmektedir⁵³. Bu kelimeyle ilgili olarak 'kumpas kurmak' anlamına gelen 'kumpas düzenlemek' ifadesi de yer almaktadır:

"...bir kumpas düzenleyip Sultan'a yaklaşabilen Hurufileri diri diri yaktırmışlardı." (K.K., s. 287.).

Uluslar arası ve tarihi olaylarla, bunlar arasındaki ilişkileri açıklamak için de 'uluslararası kumpas' ve 'tarihi kumpas' ifadeleri kullanılmaktadır:

"...bizi bu sefil hayata mahkum eden uluslararası bir kumpası düzenleyen ibnelerin, papazların, bankacıların ve orospuların ve onların yerli işbirlikçilerinin kimler olduğunu anlaşıldığını yaz." (K.K., s. 343.); "*...dört yıl hiç durmadan, Bektaşilik, Yeniçeri Ordusu, Hurufilik ve Arnavutluk Komünizmi üzerine kitaplar okudum ve yüzelli yıllık bir tarihi kumpası çözdüm.*" (K.K., s. 80.); "*Üstelik, bu mutluluk aracılığıyla, ikibin yıllık bir tarihi kumpası da boşa çıkardığı için daha da mutlu oluyordu.*" (K.K., s. 125.); "*Ama ikiyüz yıldır tezgâhlanan uluslararası ve tarihi bir kumpasın mutsuz kurbanları onu engellediler.*" (K.K., s. 180.).

⁵³ Orhan Pamuk, *Kara Kitap*, 314, 370, 430.

Beyaz Kale adlı romanda ‘kumpas’ kelimesi argodaki anlamıyla şu şekilde geçmektedir:

“Sadık Paşa'nın Erzurum'a sürüldüğünü öğrendik. Başarısız bir kumpasa katıldığı söyleniyormuş.” (B.K., s. 35.). “Böylece, kumpasda parmağı olduğu söylenen eski Müneccimbaşı Sıtkı Efendi'nin takımı, sürgün ve görevle saraydan kovulunca onların işi de Hoca'ya kaldı.” (B.K., s. 110.).

Örneklere görüldüğü gibi, düzenlenen hileler padişahı devirmek içindir. Kumpasların başarısız olması sonucunda bu işe karışanlar ya da karıştığı düşünülenler görevlerinden uzaklaştırılır. Bu şekilde bir kullanıma da Kılıç Yarası Gibi adlı romanda rastlamaktayız: “...hafiyeler Padişahı devirmek için tekkede kumpas kurulduğunu ...anlatıyorlardı.” (K.Y.G., s. 128.).

‘Kumpas’ kelimesi, iki yerde de ‘askeri darbe’ karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım ile daha önce geçen ve ‘padişahı tahttan indirmeyi amaçlayan düzenek’ anlamına gelen ‘kumpas’ kelimesi arasında anlam bakımından benzerlik bulunmaktadır:

“Tarihimizi, bütün Doğu'nun tarihini değiştirecek bir kumpası, bir hükümet darbesini planlayan yurtsever subaylarla...” (K.K., s. 46.); “...oysa en büyük kumpası ancak senin durdurabileceğini de biliyorum. Onu harekete geçiren oku senin yayın geldiği için bu askeri darbeyi ancak sen durdurabilirsin Celâl Bey!” (K.K., s. 265.).

b) Zoka

Aslı Yunanca olan bu kelime “Büyük balıkları tutmakta kullanılan, küçük balık biçiminde, ucu iğneli kurşun parçası”⁵⁴ anlamına gelmektedir. Anlam genişlemesi yoluyla argoya geçen kelime, ‘hile, tuzak’ manasında kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda zoka kelimesiyle birlikte ‘zokayı yemek’ deyimine de rastlıyoruz:

“Oğlunu kaybetmiş iyi satranç oynayamayan bir babanın hikâyeleri olduğunun çok iyi farkındaydım bunların, ama gene de zokayı yiyordum.” (Y.H., s. 120.).

Burada geçen zokayı yemek deyimini aldatılmak, kandırılmak, anlatılan yalanlara inanmak anlamındadır. “Sonra ikisi, Canan'la Mehmet, zavallı balığın zokayı

⁵⁴ Türkçe Sözlük, TDK, s. 1676.

yediğinden emin olup, daha önceden saptadıkları benim dönüş yolumdaki kaldırım kitapçısına kitabı bedava bırakıvermişlerdi ki...” (Y.H.,s. 156.). Bu romanda anlatıcı durumundaki roman kahramanı genç, okuduğu bir kitap yüzünden bütün hayatının değiştiğine ve dünyada olup biten her şeyin de bu kitapla ve kitapta anlatılanlarla ilgili olduğuna inanmaktadır. Zaman zaman bunun kendisi için kurulan bir tuzak olduğunu düşünen kahraman, bu kitaba rastlayışını da bu düzenin bir parçası olarak görmektedir. Bu yüzden bu kitapla karşılaşmasını ve onu alıp okumaya başlamasını ‘zokayı yemek’ deyiimiyle ifade etmektedir. Yukarıdaki cümlede geçen balık ise kahramanın kendisidir. Aldatılan durumunda olduğunu düşündüğü için de kendisini zavallı olarak tanımlamaktadır.

c) Dümen, Dümen Çevirmek

Genel dilde ‘çeşitli araçların gidecekleri yönleri tayin etmeye yarayan alet’ anlamındaki dümen kelimesi, argoda hile ve tuzak anlamında kullanılmaktadır. Anlam genişlemesi yoluyla argoya geçen kelime ‘dümen çevirmek’ deyiminde geçmektedir. Bu deyim hile yapmak, tuzak kurmak, hazırlanan tuzağı hayata geçirmek anlamlarını taşıyor. “*Gene çayhanelerde, otel odalarında, köprü altlarında toplanıp aleyhimize dümenler çevirmeye başlamışlar...*” (K.K., s. 301.).

ç) Zar Atmak

Bir kimsenin nereden geldiğini ve ne sebeple geldiğini öğrenmek için kullanılan bir deyim olan ‘zar atmak’, ‘nerede zar atıyorsun’ şeklinde soru olarak sorulur:

“...çalışkan hayaletlerden biri bana sallana sallana sokuldu ve **nerede zar attığımı** sordu. Gürültüden beni işitmiyordu, bağıra bağıra, ona hiç zar filan atmadığımı söyledim. Hayır, dedi, hangi rüzgar beni atmış.” (Y.H., s. 179.).

Ayrıca bu ifade ‘zarf atmak’ deyiimiyle eş anlamlı olarak ‘bir işin aslını öğrenmek veya karşıdaki kişinin tepkisini ölçmek için ortaya bir söz atmak’ anlamında da kullanılır. Fakat incelediğimiz romanlarda böyle bir örneğe rastlamadık.

d) Kafakola Almak

‘Kafakola almak’ kendisinden yanaymış, kendi tarafını tutuyormuş ya da aynı dünya görüşüne sahipmiş gibi davranarak karşısındaki kişi ya da kişileri kandırıp tuzağa düşürmek anlamında kullanılan argo bir deyimdir: “*O sıralarda etrafta bir sürü meczup, anaforcu, senin F.M. Üçüncü cinsinden adam vardı; ilk iş, hemen onları kafakola aldı.*” (K.K. s. 314.).

e) Numara, Numara Yapmak

Aslı İtalyanca ‘numero’⁵⁵ olan numara kelimesi argoda hile, dalavere anlamlarını karşılamaktadır. Ayrıca yalan, düzmece, uyduruk gibi anlamlara da gelmektedir:

“Ama fazla sokulmayın, iki adım ötede durun bakalım da çok da aman aman bir şey olmayan yazı numaramızı, hilelerimiz anlaşılmadan rahat rahat yapalım.” (K.K., s. 128.); “*...katillerin bilinen numaraları olan ölüme inanmamak, deli divane olmak, gidip de kıyudaki cesede bakmamak...*” (K.K., s. 252.); “*...ben, aslında, Celâl’in yüzler ve haritalar üzerine yazdıklarının ‘sıradan bir numara’ olduğunu, bu ucuz yöntemle kendisinden bir sır, bir emanet, bir ortaklık işareti bekleyen okurlarını aldatıp mutlu ettiğini...*” (K.K., s. 429.).

Bu romanda, yazdığı hikâyelerle okurlarını aldatıp onları mutlu etmekle suçlanan köşe yazarı Celâl Salik’in yazıları ‘sıradan numaralar’ olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca basit ve anlaşılması kolay hileler ve aldatmacalar için de ‘ucuz numara’ tabiri kullanılmaktadır: “*Teşekkür ederim, dedi gülerek Tuna. Ucuz da olsa iyi bir numara.*” (K.A.M.T., s. 74-75.). Bu romanda iç savaş dolayısıyla askere tekrar çağrılan bir öğretmen olan Tuna, yaşanan her şeyi kendi beyninin bir oyunu zannetmektedir. Bu sebeple savaşta kırılan gözlük camlarının eksik numaralı olarak yaptırılmasını kendisine düzenlenen bir hile olarak değerlendirir. Bu sayede olayları net bir şekilde

⁵⁵ Hulki Aktunç, a.g.e., 222.

izleyemeyecek ve yaşananların gerçek olduğuna inanacaktır. Roman kahramanının olayları kabus olarak değerlendirmesinde, yaşadığı tesadüflerin büyük rolü vardır.

‘Numara yapmak’ deyimi ise hile düzenlemek, kandırmaya ya da inandırmaya çalışmak anlamlarının karşılığıdır:

“En sonunda bulduğu Kuledibi’ndeki kerhanede, bir dikiz aynasından seyrettiği çocukluk aşkının, papyon kravat takan bir zengine karşı ‘saflığını korumak’ için ne numaralar yaptığını görünce, kapıyı kırıp kızı kurtarmış.” (K.K., s. 161.); *“Bir numara yapayım deme asker, muhlarım!”* (K.A.M.T., s. 283.); *“-Numara yapıyorsun ha? Çıkar paraları, yoksa gebertirim seni! Kasa nerede?”* (S.İ., s. 182.).

‘Numara yapmak’, yalan söylemek anlamında da kullanılır: *“-Yalan söylüyorsun!.. Gene yalan söylüyorsun, numara yapıyorsun!”* (S.İ., s. 242.). Bir başka romanda da ‘hile, aldatmaca, rol’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır:

“Önceleri numara yaptığını sanıyordum, ama o sıralar yalnızca on üç yaşında olan erkek kardeşim... Çünkü Cem asla numara yapamayacak kadar düz, dürüst ve direkt bir çocuktü ve öyle bir yetişkin oldu şimdi.” (İ.Y.S., s. 82.).

f) Kesmek

Bu kelime argoda birbirinden farklı birkaç anlamda kullanılmaktadır. ‘Birisinin parasını almak, kumar ya da başka bir yolla karşıdakinin parasını veya ev araba gibi değerli bir nesnesini almak’ anlamlarına gelen kelime esnaf, sporcu, uyuşturucu argolarında da farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Birisini, ilgi duyduğunu belli ederek izlemek anlamına da gelebilen bu ifade ayrıca ‘yalan söylemek, aldatmaya çalışmak, uydurmak’ gibi anlamları da içerir. Yalan söylemek, aldatmaya çalışmak anlamında şu şekilde kullanılmaktadır: *“Seks ve para dünyanın tek hâkimidir abicim. Yok başka bi şey! Kimse kimseyi kesmesin artık!”*(K.A.M.T.; s. 379.).

1.2 Hırsızlık Yapmak, Çalmak, Haber Vermeden Almak Anlamlarında Kullanılan Argo İfadeler

Argo kullanmak, romanlarda geçen kişilerin bir özelliği olabilmektedir. Mesela argo ifadeler kullanan bir roman kahramanı parasız olduğu için hırsızlık yapmak zorunda kalmaktadır: “*Ceketinin cebinde cüzdanı var, gözüküyor. Hâlâ sümürüyordu, kızmışım, birden, ceketinin cebinden cüzdanını aldım ve hemen arka cebime koydum bile.*” (S.E., s. 323.).

a) Sızdırmak

Bir kimsenin parasını ya da değerli eşyalarını, o kimseye belli etmeden veya haberi olsa bile bir daha geri vermemek üzere almak anlamına gelen bu kelime daha çok ‘para almak’ karşılığı ‘para sızdırmak’ şeklinde kullanılır: “...*kırık kalpli ihbarcının surf Dr. Narin’den para sızdırabilmek için varolmayan bir kitap okurunu ihbar edip...*” (Y.H., s. 183.).

b) Araklamak

Bu kelime ‘başka birisine ait olan bir nesneyi; düşünceyi ya da başka bir eserde geçen cümleleri izinsiz olarak almak ve kendisininmiş gibi kullanmak’ anlamına gelmektedir. İncelediğimiz romanlarda başkasına ait fikir ve ifadelerin bir köşe yazarı tarafından kullanılması ve bu ifadelerin kendisine aitmiş gibi sunulması dolayısıyla ‘araklamak’ kelimesi kullanılmaktadır: “*Bize durmadan yaralarını ve acılarını teşhir eden bu kahramanları Çehov’dan kabalaştırarak araklayıp başka coğrafyalar ve iklimlerde bize sunan yazarlar...*” (Y.H., s. 227).

Benim Adım Kırmızı adlı romandaki bir mektupta geçen bir ifade için de bu kelime kullanılmaktadır: “*Burasını Nizami’den araklamış diye araya girdi öfkeyle.*”

(B.A.K., s. 99.). ‘Araklamak’ kelimesinin argo olduğu ve bu anlamıyla standart dile girdiği genel dilin sözlüklerinde belirtilmektedir⁵⁶.

c) Yürütmek, Kaldırmak

‘Yürütmek’ kelimesi argoda ‘bir şeyi sahibinin haberi olmadan almak’ veya ‘çalmak’ anlamında kullanılmaktadır. Herhangi bir yazara ait olan ve kaynak belirtilmeden kullanılan sözler de ‘yürütme’ kelimesiyle karşılanabilir. Argoda herhangi bir malın çalıntı olduğunu bildiren bu yürütme kelimesi ve bu eylemin adı olan yürütmek fiili, incelediğimiz romanlarda ‘başkasına ait fikir ya da sözlerin, kendisininmiş gibi kullanılması’ anlamını vermektedir:

“...filanca hikâye Attar’ın ‘Mantık-üt Tayr’ından yürütülmüş, beriki anekdot olduğu gibi ‘Leylâ ve Mecnun’dan kaldırılmış, ötekisi ‘Menâkıb-ı Evliya’dan aşırılmıştı. Galip hikâyeleri yürütülen bu kaynakların uzayan listesi içinde ‘Kıssas-ı Enbiya’yi, ‘Binbir Gece Masalları’nı ve İbn Zerhani’yi de gördü. Bu listenin sonuna Celâl başkalarından hikâye yürütmek üzerine Mevlâna’nın düşüncelerini eklemişti.” (K.K., s. 248,249.).

Yukarıdaki örnekte gördüğümüz argo kelimeler yazar tarafından ifade zenginliği oluşturmak ve aynı kelimelerin arka arkaya söylenmesinin meydana getireceği monotonluğu kırmak amacıyla kullanılmış olabilir. Yukarıdaki cümlelerde geçen ‘yürütmek’, ‘kaldırmak’ ve ‘aşırarak’ sözcükleri birbirleriyle aynı anlamı taşımaktadır. Bu sebeple aşırarak sözcüğüyle birlikte ‘yürütmek’, ‘kaldırmak’ gibi argo kelimelere de başvurulmuştur. Bu kelime aynı romanın bir başka bölümünde de kullanılmaktadır:

“Hayır Bottfolio’nun dedi ihtiyar köşe yazarı başını kaldırırken, “İbn Zerhani’nin o klasik çevirisinden. Celâl Salik ondan her zamanki gibi yürütmüştür. Sizin onun kara gözlüklerini yürüttüğünüz gibi.” (K.K., s. 312.).

Burada geçen ikinci ‘yürütmek’ kelimesi ise ‘bir malı sahibinin haberi olmadan almak, çalmak’ anlamında kullanılmıştır. Bu cümlelerde geçen *yürütmek* kelimeleri geçim sağlamak amacıyla yapılan hırsızlık karşılığı değildir. Yürütme işini yapan kimselerin farklı ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Kara Kitap adlı romanda, bir

⁵⁶ Araklamak: argo Çalmak, aşırarak. Türkçe Sözlük, TDK, s. 80.

gazetede köşe yazarı olan roman kahramanı Celâl, duygularını ve düşüncelerini anlatmak için başka kişilere ait sözleri kullanmakta ya da kullanmakla suçlanmaktadır. Bir anda ortalıktan kaybolan karısını arayan Galip adlı roman kahramanı ise eşini bulabilmek için hayata ve olaylara başkasının gözüyle (köşe yazarı Celâl'in gözüyle) bakması gerektiğini düşünür. Çünkü karısının onunla beraber kaçtığını sanmaktadır. Bu yüzden kendisini onlara götürecek her yolu dener. Bunlardan biri de olayları Celâl'in gözüyle değerlendirmek, bir bakıma Celâl'in yerine geçmektir. Bunun için onun gözlüklerini alır ve kullanır.

'Kaldırmak' kelimesi de 'yürütmek' kelimesiyle aynı anlamda 'çalmak, aşırmaq' karşılığı kullanılmıştır: "...beriki anekdot olduğu gibi 'Leylâ ve Mecnun'dan kaldırılmış..." (K.K., s. 248.).

ç) Uçurmak

'Uçurmak', argoda gizlice alıp gitmek, çalmak, hızlı bir şekilde almak ve aşırı sarhoş olmak anlamlarında kullanılır. İncelediğimiz romanlarda gizlice almak, çalmak anlamıyla kullanılıyor: "Gözbebeklerini topaç gibi çeviren Gili, yoldan hızla geçmekte olan bir arabanın çitasını usta bir tırnak darbesiyle uçurdu." (A.R., s. 11.). Burada 'uçurmak' kelimesi 'bir şeyi sahibine fark ettirmeden ustaca almak, çalmak' anlamında kullanılmıştır.

d) Cebellezi Etmek

'Cebellezi' kelimesi 'karşılıksız olarak kazanılmış şey, çalıntı mal' anlamına gelmektedir. 'Cebellezi etmek' ise 'cebine atmak, çalmak, sahip çıkmak' demektir. Bu deyim herhangi bir malın hiç zahmet çekilmeden elde edilmesini anlatmak için kullanılır. Yan kesicilerin, ölü soyucuların kullandıkları bu ifade romanlarda şu şekilde geçmektedir: "Onun gözü etlerin arasında parlayan sedef bileziğe takılmıştı. Kimseler görmeden **cebellezi etmek** hayatının fırsatı olmuştu." (A.R., s. 97.). Bu cümlelerde ölü

bir kadının kolundaki bileziği almak için fırsat kollayan bir hırsızın yaptığı iş için ‘cebellezi etmek’ tabiri kullanılmıştır.

e) Gafti, Gaftilemek, Gaftici

‘Gafti’ kelimesi ‘hırsızlık ve çalma’ anlamlarına gelmektedir. Aynı şekilde ‘gaftici’ kelimesi ise tam olarak ‘hırsız’ karşılığı olarak kullanılmaktadır. ‘Gaftilemek’ ise bu işin eylemidir. ‘Hırsızlık yapmak’ anlamına gelir. Bu sözün argoda kullanılma sebeplerinden belki de en önemlisi hırsızların, polisten ve kanunlardan saklanma ihtiyacıdır. Bu ifadeler sayesinde hırsızlık yapan kişiler, hırsızlık işini kimseye belli etmeden gerçekleştirilebilir ve hırsızlar kendi aralarında başkaları tarafından anlaşılmayacak bir şekilde haberleşebilirler. Bu kelimelerin, Ağır Roman adlı romanda ‘gafti’, ‘gaftici’, ‘gafticilik’ ve ‘gaftilemek’ şekillerinde kullanıldığını görüyoruz:

“Gaftici Fethi, kurnazlıklarını daha önceden bildiği narin elli, uzun parmaklı çocukları, hırsızlara has sadakat yemini ettirmek, gafticiliğin sırlarını yaralı kurtlara öğretmek amacıyla... Gaftiye çıkarırken kendinizi çakı gibi hissetmeniz lazım.” (A.R., s. 23.). “ ‘Belki bir daha fırsat bulamam’ diye düşünüp Tina’nın çantasından gaftilediği ojeyi defalarca soludu.” (A.R., s. 91.).

f) Voli Vurmak

‘Voli’ kelimesi Yunanca ‘bole’den Türk argosuna uyarlanmıştır⁵⁷. Argodaki anlamıyla ‘vurgun, yasadışı yolla sağlanan büyük kazanç’ demektir. ‘Voli vurmak, voliyi vurmak’ ifadeleri ise ‘kanunsuz bir şekilde kazanç sağlamak’ anlamındadır. Kaçakçılık, uyuşturucu ticareti, stokçuluk ve buna benzer diğer yollarla kazanç elde etmek ve sağlanan kâr için kullanılan bu ifade Ağır Roman adlı romanda şu şekilde geçmektedir: “...büyük bir **voli vurduktan** sonra köşesine çekilip huzurlu hayat yaşamak isteyen uyanıkların...” (A.R., s. 24.).

⁵⁷ Hulki Aktunç, age., s. 300.

g) Tufaya Gelmek

Bu deyim argoda ‘hırsızlığa uğramak, soyulmak; hileye aldanmak ve oyuna gelmek’ anlamlarında kullanılmaktadır: “*Ali'nin tufaya geldiğini duyan Kolera'nın esnafları...*” (A.R., s. 39.). Bu romanda berber dükkanı soyulan Ali'nin uğradığı hırsızlık için ‘tufaya gelmek’ ifadesi kullanılmaktadır.

1.3 Bakmak, Gözetlemek, Gözcülük Yapmakla İlgili Argo İfadeler

Toplumsal ahlâk açısından ayıp sayılan ‘gizlice bakmak, gözetlemek’ eylemleri argoyu kullanan kesimler tarafından genel dilden farklı kelimelerle karşılanmıştır. Toplumun alt kültür gruplarında karşılaştığımız bu eylem, farklı amaçlar için gerçekleştirilmektedir. Her ne amaçla olursa olsun, bu ‘gizlice gözlemek’ işi daima bir suç olarak kabul edilmiş ya da işlenen suça bir ortaklık ifade etmiştir. Argoda bu eylemi karşılamak için çeşitli kelime ve deyimler kullanılmaktadır. Ayrıca bu işi yapan kişiler için de kelimeler bulunmaktadır: ‘Dikiz’, ‘dikizci’, ‘dikizlemek’, ‘dikize yatmak’, ‘erkete’, ‘erketeye yatmak’, ‘sinyalci’ v.b.

a) Dikiz, Dikizlemek, Dikize Yatmak

İncelediğimiz romanların hemen hepsinde bu ifadelere rastlamaktayız. Aslı Romence ‘dikis’ (bakma) olan bu sözcük⁵⁸ argoda ‘gizlice bakmak, belli etmeden izlemek’ anlamlarına gelmektedir. ‘Dikiz’ kelimesi bazı yerlerde ‘dikiz işinin yapıldığı yer’ anlamında kullanılmıştır:

“Ama yan apartmanın penceresinden şirret bir kadın dikizdeki Serkisof'u fark ediyor...” (Y.H., s. 139.); *“Orada dikiz deliği sandığım şeyin arkasında Şekure'nin gözüyle karşılaşmamak hayal kırıklığına uğrattı beni.”* (B.A.K., s. 136.).

‘Dikizlemek’ sözü pek çok yerde geçmektedir. Gözetlemek anlamındaki bu kelime bazen yalnızca ‘bakmak, belli etmeden izlemek’ anlamında kullanılır:

⁵⁸ Hulki Aktunç, age., s. 90.

“...televizyonu açık bir kahvehaneden ve lambaları yanan kaymakamlığın pencerelerinden gözetleniyorduk. Yakışıklı öğrencinin sözünü ettiği leyleklerden biri meydanındaki kuleden, lokantaya giren bizleri **dikizliyordu**.” (Y.H., s. 89.).

Burada ‘dikizlemek’ kelimesi kendisiyle eş anlamlı olan gözetlemek kelimesiyle birlikte kullanılmıştır.

Bir başka bölümde ise şu şekilde geçmektedir: “...ensemi karıncalandıran bir çift gözün bakışını hisseder, döner ve bu sefer en arka sırada Serkisof’un hain hain beni **dikizlemekte** olduğuna hükmederdim.” (Y.H., s. 181.).

Yeni Hayat adlı romanın baş kahramanı olan genç okuduğu kitabın etkisinde kalarak, sürekli olarak birileri tarafından gözetlendiğini, yaptığı her şeyin denetim altında tutulduğunu düşünmektedir. Bu sebeple romanın pek çok yerinde monotonluğu kırmak için bu argo ifade kullanılmaktadır⁵⁹. Ayrıca bu kelimeyle aynı anlama gelen ‘dikize yatmak’ tabiri de kullanılmaktadır: “*Kargalar önce öfkeyle kafamın üzerinde uçuştular, sonra dallara sinip **dikize yattılar**.*” (Y.H., s. 34.).

‘Dikizlemek’ fiili bazen de cinsel istekle karşı cinsi gözetlemek anlamıyla kullanılmıştır:

“ ‘Kimseyi tanıdığın falan yok,’ dedi. ‘Utanmadan kızları **dikizliyorsun**.’ ” (S.E., s. 154.); “ ‘Bu sabah plajın önünde yakaladım bunu,’ dedi Serdar, ‘bir kız **dikizliyordu**’ ” (S.E., s. 179); “...İskender’in kadınlar arasında yüzen çıplak güzelleri **dikizleyişi**...” (B.A.K., s. 181.); “...sofa penceresinin kepengini takan yılışık bir marangoz hem bizi, hem de içerde ağlayan karıları **dikizliyor**...” (B.A.K., s. 279.).

Yukarıdaki örneklerde ‘dikizleme’ işi cinsel arzuları tatmin etmek için gerçekleştirilmektedir. Bu eylemin gizli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu davranış, toplum tarafından normal karşılanmayacak bir davranıştır.

Bu kelime bazen de sadece ‘bakmak’ anlamıyla kullanılabilir: “*Ona verdiğim mektubu sanki bütün çarşı bizi **dikizliyormuş** gibi pek esrarlı ve işbilir hareketlerle şalvarından içeri soktu.*” (B.A.K., s. 75.).

⁵⁹ Orhan Pamuk, *Yeni Hayat*, s. 138, 156, 232, 270.

Benim Adım Kırmızı adlı romanın kahramanlarından olan Şeküre isimli genç kadın dul olduğu için babasını görmeye gelen nakkaşları gizli bir şekilde gözetlemekte ve kendisine uygun bir koca aramaktadır:

“Babamın eve çağırdığı ve hepsini tek tek dikizlediğimi sizden saklamayacağım nakkaşlardan...” (B.A.K., s. 53.); *“Söyle bana karanlıktaki güzel,’ dedi. ‘Evinize girip çıkan bütün o nakkaşları dikizleyip tanımışsındır. Sence hangisi katil?’”* (B.A.K., s. 338.).

Ayrıca bu romanın da başka bölümlerinde gizlice gözetlemek anlamında ‘dikizlemek’ kelimesi geçmektedir⁶⁰.

b) Erketeye Yatmak

Gözetlemek anlamına gelen bu argo deyim, romanlarda, işlenmek üzere olan bir suç esnasında etrafı gözetlemek anlamında kullanılmıştır. Bu gözetleme sırasında erketeye yatan kişi, olağan dışı durumları ya da birilerinin geldiğini diğerlerine haber verir:

“Atölyede erketeye yatan çıraklar, kalfalarının yokluğundan faydalanıp ellerini alıştırmak için kaynak yapmaya başladılar.” (A.R., s. 70.).

Bu deyim, dikizlemek fiilinden farklıdır. İkisi de gözetlemek anlamındadır. Ancak ‘erketeye yatmak’ hem gözetlemek hem de uyarmak anlamlarını içerir. Erketeye yatan kişi, olumsuz bir durumla karşılaştığında, diğer arkadaşlarına haber vermekle görevlidir.

c) Sinyalci

Yasadışı bir iş sırasında etrafı gözetleyip kollayan kişi için kullanılan bu kelime yine argodaki ‘erkete’ ile eş anlamlıdır. ‘Sinyalci’ tabir edilen kişi etrafı gözetleyip

⁶⁰ Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, s. 256, 381, 404, 409.

durumu işaretlerle haber verir. Romanlarda sadece bir yerde bu kelimeye rastladık: “*Geçmiş ve geleceğin en bitirim sinyalcisi insanı aramıza hoş geldin,*” (A.R., s. 68.).

ç) Markaj

Genel dilde ‘bazı takım oyunlarında rakip takımın oyuncularını kontrol altında tutma’ anlamına gelen ve aslı Fransızca ‘marquage’ olan markaj kelimesi argoda ‘bir kimseyi gözetlemek, belli etmeden izlemek’ anlamlarında kullanılır: “*Daha da anlatacağı anlatmasına, ama lobi denemeyecek salona kırmızı kravatlı bir adam giriyordu...Baykuş: ‘Bütün gece bu markaj sürer artık...’ deyip sıvıştı.*” (Y.H., s. 94.).

Burada gözetlendiğini anlayan roman kahramanı bulunduğu yeri terk etmektedir. Bunun sebebi ise markaj altında olmasıdır.

1.4 Çeşitli Suç Aletleri İle İlgili Argo İfadeler

a) Agir

‘Agir’ kelimesi argoda tabanca karşılığı kullanılmaktadır. Çoğunlukla ruhsatsız, taşınması ve bulundurulması yasak olan, serseri ve külhanbeyi tabakasına ait tabancaları ifade eder. Genel anlamda ise silah anlamını taşır:

“Kumarbazlar, bellerindeki agiri sadece oyun kuracakları rakiplerine her zamanki palto açıp kapama hareketiyle gösterdikten sonra...”; “Ayrıca militan delikanlıların bellerindeki agirlere de hasta olmuşlardı.” (A.R., s. 53.).

(Burada geçen ‘hasta olmak’ deyimini de ‘hayran olmak, çok beğenmek’ anlamına gelen argo bir ifadedir.)

b) Emanet

Argoda tabanca, bıçak, kesici ve delici alet, v.b. anlamlara gelen ‘emanet’ kelimesi, anlam değişmesi yoluyla genel dilden argoya geçmiştir. Suç işlemek için

kullanılan her türlü yaralayıcı ve öldürücü alet, ‘emanet’ kelimesiyle karşılanır. Mesela mutfakta kullanılan basit bir ekmek bıçağı, hapishanede kendi fonksiyonunun dışında kullanıldığında ‘emanet’ adını alır. Bu kelime daha çok bitirim ve külhanbeyi takımı tarafından kullanılır: “*Sado, Kolera’da hiç olmayan adresi soran kişilerden kılıcı elini ceketinin zulasındaki emanete attı.*” (A.R., s. 26.). (Burada geçen ‘kıllanmak’ ve ‘zula’ kelimeleri de birer argodur. ‘Zula’, ‘emanet’ adı verilen tabanca, bıçak v.b. aletleri saklamaya yarayan gizli yerlere verilen bir addir.)

Bir başka yerde de emanet kelimesi şu şekilde kullanılmaktadır: “*Her türlü emanetle kapışırım, hazır mısın çaylak!*” (A.R., s. 37.).

1.5 Vurmak, Yaralamak, Öldürmek Anlamında Kullanılan Argo İfadeler

a) Zımbalamak

‘Zımbalamak’ kelimesi argoda ‘birisini tabanca ya da bıçak aracılığıyla yaralamak, öldürmek, vurmak’ anlamlarına gelmektedir. Bu kelime de genel dilden anlam değişmesi yoluyla argoya geçmiştir. Bu kelime, incelediğimiz romanlarda birini tabanca ile vurarak öldürmek anlamında kullanılmıştır:

“*Böylece, melek, Canan’ı elde edebilmek için değil, sana inanmadığı için onu istasyon yolunda zımbalayacağımı düşündüm.*” (Y.H., s. 213.); “*Yarım gün önce ağabeyini bir filmin ortasında zımbaladığım için, ...*” (Y.H., s. 216.); “*Bütün bu koşturmacadan sonra, peşimdeki silahlı hayaleti ektiğime inandığımda ya da Dr. Narin’in çılgın saatlerinin beni zımbalamaları için hiçbir neden olmadığına karar verdiğimde, ...*” (Y.H., s. 181-182.).

(Son cümlede geçen ‘ekmek’ fiili de herhangi bir nedenle kovalanırken, aradaki mesafeyi açmak, izini kaybettirmek anlamına gelen argo bir ifadedir.)

b) Mıhlamak

‘Tabanca ile kurşunlamak, bıçak, kama ya da şiş gibi kesici ve delici aletlerle yaralamak veya öldürmek’ anlamında kullanılan bu fiil, daha çok öldürmek fiilinin

yerine geçer. ‘Mıhlamak’, ‘zımbalamak’ fiiliyle hemen hemen aynı anlamda kullanılmaktadır: “*Bir numara yapayım deme asker, mıhlarım.*” (K.A.M.T., s. 283.). Bu romanda ülkede çıkan bir iç savaşta bir köylü evine esir olarak düşen roman kahramanı, evin oğlu tarafından öldürülmekle tehdit edilerek, kontrol altında tutulmak istenmektedir. Çocuğun yaşının küçük olması dolayısıyla tehdidini etkili kılması için argo söyleyişe başvurması gerekmektedir. Bu sebeple çocuk, askere ‘seni vururum’ ya da ‘öldürürüm’ ifadelerinin yerine argo bir ifade olan ‘mıhlamak’ kelimesini tercih etmektedir. Bu ifadede ve ‘zımbalamak’ kelimesinde öldürme işinin çabuk bir şekilde yapıldığı ve maktulün olduğu yere yıkılıp kaldığı anlamı vardır.

c) Şişlemek

‘Birisini kesici ve delici bir aletle yaralamak, öldürmek’ anlamlarına gelen bu argo ifade daha çok hapisane çevresinde kullanılır. Ayrıca külhanbeyi ve serseri ağzında da öldürmek ya da yaralamak karşılığı olarak sıkça kullanılır. Romanlarda geçen anlamıyla tam olarak ‘öldürmek’ kelimesine karşılık gelmektedir. Argodaki asıl anlamının genişlemesi sonucu bu manayı kazanmıştır: “*Ablama dokunanı şişlerim! Tamam mı asker? Nalları dikersin bak, hiç karışmam ha! Güç bende!*” (K.A.M.T., s. 240).

Yukarıdaki bölümlerde geçen ‘zımbalamak’, ‘mıhlamak’, ‘şişlemek’ kelimeleri tehdit içerdiği için karşı tarafa korku vermektedir. Sıradan bir söyleyişle sağlanamayacak olan bu duygular argo ifadelerle temin edilmektedir.

ç) Çakmak

Argoda birden fazla anlama gelen bu ifade ‘tokat ya da yumruk atmak’ anlamında da kullanılmaktadır. Dört Mevsim Sonbahar adlı romanda, babasının çocuğuna vurması çocuğun ağzından anlatılmaktadır. Öğrenci olması dolayısıyla argo kelimelere ilgi duyan ve sık sık bu ifadeleri kullanan çocuk, bu olayı da ‘çakmak’ ifadesi ile anlatmaktadır: “*Babam bana bi çaktı, bir hafta okula gidemedim.*” (D.M:S.,

122.); “Akşama, hadi bakalım, annesi şikâyete gelmez mi? Geldi tabii. Kadın gidince babam bana bi **çaktı**... İki de birde dövüyor...” (D.M.S., s. 123.)

1.6 Suç Dünyası İle İlgili Diğer Argo İfadeler

a) Zarbo

‘Zarvo’ şeklinde de geçen ‘zarbo’ kelimesi argoda ‘polis memuru’ anlamında kullanılmaktadır. Suçluların kendi aralarında şifreli bir şekilde anlaşmalarını temin etmek, polis kelimesini kullanmadan polisi kastetmek için hırsızlar, serseriler, kaçakçılar; kısaca suçlu insanlar tarafından kullanılan bu kelime romanda şu şekillerde geçmektedir:

“Halının üzerine tüy gibi düştüğünde, hayat kadınlarının çığlıkları ve **zarboların** cop sesleri...” (A.R., s. 17.); “Beni dikkatle dinleyip söylediklerimi aynen uygularsanız **zarbolarla** hiçbir zaman başınız belaya girmez.” (A.R., s. 23.); “...arkadaşlarını **zarbolara** ihbar eden gafticilerin...” (A.R., s. 24.).

Ayrıca polis arabası için de ‘zarbo arabası’ ifadesi kullanılmaktadır:

“...arkalarından gelen **zarbo** arbasının siren çalarak...” (A.R., s. 17.).

b) Horoz

Argoda polis karşılığı kullanılan bu kelimeye romanlarda, bir yerde rastlıyoruz. Buradaki kullanımında da polis gibi anlamında ‘horoz edasıyla’ ifadesi kullanılmıştır: “Kara gözlü bir çocuk gördüm, yabancı olduğumu hemen anladı. ‘Ne var?’ dedi bana bir **horoz** edasıyla.” (Y.H., s. 171.). Yazarın bu kelimeyi farklı anlamda düşünmüş olması da söz konusudur. Ancak kara gözlü çocuğun roman kahramanını sorgular gibi bir tavır sergilemesinden dolayı biz kelimenin ‘polis’ anlamında kullanıldığını düşündük. Bu kelime anlam genişlemesi yoluyla daha sonra sorgulayan ve üstünlük taslayan bir tavra sahip kişiler için de kullanılır olmuştur.

c) Çibek

‘Çibek’ kelimesi argoda ‘bekçi’ kelimesinin karşılığıdır. Bekçi kelimesinin hecelerinin yerlerini değiştirmek suretiyle meydana getirilen bu kelime suçlular arasında gizlice anlaşmayı temin etmek için kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlardan yalnızca Ağır Roman’da bekçi kelimesinin yerine ‘çibek’ kullanılmıştır: “*Kolera’da güvenliği muhafaza etmek için dolaşan çibekler, kahverengi elbiseleriyle Fil Hamit’in atölyesine yanaşıp...*” (A.R., s. 63.).

ç) Volta Atmak

‘Dar bir mekanda bir aşağı bir yukarı ya da bir sağa bir sola yürümek’ anlamına gelen bu argo kelime ortaya çıkışı itibarıyla hapisane argosuna aittir. Mahkumların hapisanede zaman geçirmek amacıyla kısa mesafelerle dönerek yürümelerine ‘volta atmak’ denir. ‘Volta etmek’, ‘volta vurmak’ şekillerinde de söylenir. Daha sonraları anlam genişlemesi yoluyla genel argonun sözcük dağarcığına geçen kelime, ‘can sıkıntısı ve çaresizlikle, bir o yana bir bu yana yürümek’ anlamında kullanılır olmuştur: “*Evet, öyleyimdir! Diye yerinden kalkıp, sinirli tikler yapmaya, volta atmaya çalıştı Tuna.*” (K.A.M.T., s. 237.). ‘Volta atmak’, argoyu kullanan kişilerin hem sözcük olarak kullandıkları bir deyim, hem de uyguladıkları bir davranıştır.

d) Manyelcilik

Kumar oyununda elindeki kağıtları belli edecek davranışlar yaparak karşı tarafı yanıltmaya çalışmak anlamına gelen bu argo ifade ile ‘aynacılık’ birbirine yakın anlamda kullanılmaktadır: “*Manyelcilik, aynacılık derken, yaptığı işin kısa zamanda ferîştahı oldu.*” (A.R., s. 68.). (Burada geçen ‘ferîştah’ kelimesi de ‘bir şeyin en iyisi’ anlamında kullanılan argo bir isimdir.)

e) Kazan Kaldırmak

Osmanlı dönemindeki bir askeri birlik olan Yeniçeri Ocağı'nda ortaya çıkan bu kelime isyan etmek, başkaldırmak anlamına gelmektedir. Ortaya çıkışı itibarıyla ve kullanımının, o zamanda herkes tarafından anlaşılmasından dolayı bu deyimde argo havası sezilmektedir. Bu deyim daha sonra toplumun diğer kesimleri tarafından da benimsenmiş ve kullanılmıştır. Bu deyim argo olup olmadığı tartışılabilir. Ancak bize eski bir askeriye argosu görüntüsü verdiğini belirtmeliyiz.

Bu deyim daha sonra öğrenciler tarafından da benimsenmiş, öğrencilerin öğretmenlerine ya da okul yönetimine karşı gelmesini anlatmak için kullanılmıştır:

“İntihar eğilimlerini gizleyemeyen sarhoş bir lise matematik öğretmeni ise, öğrencileri kazan kaldırana kadar, derslerinin son on dakikasını kitaptan birkaç cümle okumak ve arkasından sinir bozucu kahkahalar atmakla geçiriyordu.” (Y.H., s. 146.)

f) Anaforcucu

‘Anaforcucu’ kelimesi ‘bedavacı, beleşçi, emek sarf etmeden para kazanan; haraççı’ anlamlarında kullanılan argo bir isimdir. Bu gibi işleri alışkanlık haline getiren kimseler için kullanılır: *“O sıralarda etrafta bir sürü meczup, anaforcucu, senin F.M. Üçüncü cinsinden adam vardı, ...” (K.K., s. 314.)*

g) İçeri, İçeri Girmek

Bu ifadeler argoda ‘hapishane’ ve ‘hapse girmek’ anlamlarında kullanılmaktadır. Romanda da bu anlamıyla geçtiğini görmekteyiz: *“Bir yıl kadar ‘içerde’ kaldı. Ben hiç ‘içeri’ girmedim. Bana bozulmasının birinci nedeni budur!” (İ.Y.S., s. 215.)*. Burada yazar ‘hapis’ ve ‘hapse girmek’ ifadelerinin yerine argolarını tercih etmiştir.

2 Cinsellikle İlgili Argo İfadeler

Argonun kelime hazinesinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan konulardan birisi de cinselliktir. Bilindiği gibi argo, toplum tarafından ayıp karşılanan kelime ve deyimlerin yerine benzetme yoluyla yeni kelimeler üretmiş ya da genel dilde kullanılan kelimeleri anlam genişlemesi yoluyla argoya mal etmiştir. Cinsellik konusu ve bu konu ile ilgili olan kelimelerin kullanılması toplumumuz tarafından genellikle ayıp karşılanmış ve toplumsal ahlâk, bu konularda konuşmayı büyük oranda sınırlandırmıştır. Bu noktada argo, dile kazandırdığı yeni kelimelerle standart dile bir ifade kolaylığı sağlamaktadır.

Cinsellik konusundaki argo kelimeler birkaç grupta toplanabilir. Mesela cinsel ilişkiye karşılık olarak kullanılan pek çok kelime ve deyim bulunduğu için, bu ifadeler bir başlık altında toplanıp incelenebilir. Yine erkek ve kadına ait cinsel organların isimlerinin söylenmesi ayıp sayıldığı için argoda bu kavramlara karşılık bir çok kelime mevcuttur. Bu ifadeler de ayrı bir grupta toplanabilir. Fuhuş ve genelev argosu dediğimiz argo kelimeler topluluğu ise, fuhuş sektöründe kullanılan tabirlere karşılık olarak kullanılan kelimelerden oluşmaktadır. Bu grubu da ayrı bir başlık altında sayabiliriz. Diğer bir grup ise eşcinsellikle ilgili kelimelerdir. Argoda eşcinsellikle ilgili olarak pek çok kelime ve deyim kullanılmasına rağmen romanlarımızda bu gruba ait kelimelerin çokça kullanılmadığını gördük. İlk grupta cinsel ilişki karşılığı olarak kullanılan kelimeleri inceleyeceğiz.

2.1 Cinsel İlişkide Bulunmak Anlamına Gelen ve Cinsel İlişki İle İlgili Argo İfadeler

a) İş

‘İş’ kelimesi argoda cinsel ilişki karşılığı olarak kullanılan bir isimdir. Bu kelimeyle ilgili olarak bazı deyimler de mevcuttur. Bu deyimler cinsel ilişkide bulunmak fiilini karşıladığı için daha sonra ele alacağız. Bu kelimenin kullanımını ayıp

sayıldığı için genellikle ‘iş’ kelimesi tercih edilmektedir ve oldukça yaygınlık kazanmıştır. Hatta çocuklar kendi aralarında cinsellik konusunda konuşurken bile bu kelimeyi kullanmaktadır:

“ ‘Hiç de bile, benim annemle babam hiç dudaktan öpüşmez ve asla soyunmazlar akıllım... Benim annemle babam çok terbiyelidir bi kere...’
 ‘Aman Tuna, çocuk olma, bu iş giyinikken olmaz!’
 ‘Hangi iş?’
 ‘İş ha?’
 ‘Bu iş konusunu sırf dışlanmış olmamak için öyle çok deştim ve öyle baş ağrıtan bir ısrarla üstüne gittim ki...’ (K.A.M.T., s. 148.).

Bu romanda anne babalarının nasıl cinsel ilişkide bulduklarını kendisinden iki yaş küçük arkadaşına anlatmaya çalışan Ada ismindeki kız çocuğunun iş kelimesini kullanması doğaldır. Çünkü hem konu utandıkları bir konudur hem de çocukların bir cinsel ilişkiyi tam anlamıyla bilmelerine ve anlatabilmelerine imkân yoktur. Bu sebeple yazar burada iş kelimesini kullanmaktadır. Ayrıca iş kelimesinin kullanımı toplumun diğer kesimleri arasında da oldukça yaygınlık kazanmıştır.

b) Takır Takır İş Görmek

‘İş görmek’ deyimini ‘iş tutmak’ deyimine aynı anlamda kullanılan bir ifadedir ve cinsel ilişkide bulunmak anlamına gelir. ‘Takır takır iş tutmak’ ise seri bir şekilde cinsel ilişkide bulunmak, sıkça cinsel ilişki kurmak gibi anlamlarda kullanılır. Benim Adım Kırmızı adlı romanda bir ağaç tarafından gözlemlenen cinsel ilişki sahnesi yine ağaç tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

“E Sivashi, sen benim şu koca dalımın nasıl eğildiğini unuttun mu? Size anlatayım,... Bir sabah baktım, maşallahı var, minare boylu, aslan pençeli dev gibi bir adam ile yukarıda adı geçen benim bu dala çıkıp gür yapraklarımın arasına gizlenmiş, afedersiniz takır takır iş görüyorlar.” (B.A.K., s. 62.).

Bu cinsel ilişki, iki erkek arasında gerçekleştiği için anlatıcı durumundaki ağaç bunu haber verirken utandığını belli etmektedir. Bu sebeple hem ‘iş görmek’ deyimini kullanıyor, hem de bunun pek çok kimse tarafından anlaşılabilceğini düşünerek özür diliyor.

c) Düzüşme, Düzüşmek

‘Bir kişi tarafından cinsel ilişkide bulunma ya da karşılıklı, iki veya daha fazla kişi arasında cinsel ilişki kurma’ anlamlarına gelen bu kelime argoda kullanılan ve cinsel ilişkide bulunmak anlamını veren kelimeler içinde en çok kullanılanıdır. ‘Düzüşme’ ya da ‘düzüşmek’ şeklinde kullanılır: “*Demek ki rüyalar orada insanların Şeytan’la düzüşmesine ve onları suçlayıp yakmaya yarıyormuş.*” (B.A.K., s. 165.).

Bazı romanlarda ise fiil olarak kullanılmıştır: “*Bu insanlar herhalde hiç düzüşmezler, diye düşünüyordum, mutlu konaktan çıktıktan sonra sokakların karanlığında boğulurken.*” (Y.H., s. 185.). Burada roman kahramanı bir konakta karşılaştığı insanlarla ilgili bir tespit yapmaktadır. Yaşayışları ve davranışları dolayısıyla onların sanki hiç cinsel ilişki de bulunmadıklarını ve bulunmayacaklarını düşünmektedir. ‘Düzüşmek’ fiili diğer romanlarda da kullanılmaktadır:

“*...o hâlâ olmaz sarhoşsun diyor, peki, peki, ben o kadar aşağılık bir herif değilim, işte, tamam, peki bırakıyorum, ama sanki düzüşsek ne olurdu, ...*” (S.E., s. 197.); “*...bu Hoca Efendi asla Erzurumlu vaiz Nusret Hoca Hazretleri olmadığı gibi, babası belirsiz Husret Hoca da değil, ağaç üzerinde Şeytan’la düzüşen Sivaslı hoca da değildir.*” (B.A.K., s. 353.).

Bir başka romanda ise pek çok argo ifadenin arasında cinsel ilişkide bulunmak karşılığı olarak kullanılmıştır:

“*Bütün karılar ve erkekler düzüşmek için fırsat arar, bekler ve bulunca üstüne atlar... Ve tabii acaip gecikerek çakıyorum ki, Ada ve Tuna birbirleriyle düzüşmemenin acısını benden çıkartıp, beni kovuyorlar yaşamlarından.*” (K.A.M.T., s. 379-380.).

ç) Vuruşmak

‘Vuruşmak’ kelimesi de iş tutmak, iş görmek ve düzüşmek ifadeleri gibi; cinsel ilişkide bulunmak anlamına gelir. İki kişinin karşılıklı cinsel ilişkiye girmesini ifade eden bu kelime bazen aşağılayıcı bir tavırla, hakaret etmek, küçümsemek için kullanılır:

“-Adın ne? Adının Bülent olduğunu biliyoruz. Ananın kimlerle vuruştüğünü da biliyoruz. Ananın üstünden geçmeyen kalmadı oğlum sizin orda. Orospu çocuğu, adın ne?” (S.İ., s. 112.).

Bu romanda 1980’li yıllarda birbirleriyle çatışma halinde olan ayrı dünya görüşüne sahip gruplara mensup olan gençler arasındaki kavgalar ve bu dünya içinde bir arkadaş topluluğunun yaşadıkları anlatılmaktadır. Yukarıdaki cümlede karşı görüşten birine işkence yapan kişiler onu konuşurmak için küfürle karışık argo ifadeler kullanmaktadırlar. Kendilerinden olmadığı için bu kişiyi aşağılamakta ve annesini fuhuş yapmakla suçlamaktadırlar. Annesinin birden fazla kişiyle cinsel ilişki yaşadığını ve bunu alışkanlık haline getirdiğini anlatarak karşılarındaki kişiyi aşağılamak için de ‘vuruşmak’ kelimesini kullanmaktadırlar.

d) Zaalaşmak

Tam anlamıyla argo olan bu kelime herkes tarafından kullanılmayan sadece toplumun alt kültür gruplarına ait bireylerce bilinen ve kullanılan bir ifadedir. ‘Zaalaşmak’ da cinsel ilişki kurmak, birleşmek anlamına gelmektedir: “*Hayatında tanıdığı kadınların hepsini bir yatakta toplayıp frenleri boşalana kadar mitralarla zaalaştı.*” (A.R., s. 36.).

e) Dümene Geçmek

‘Dümenine geçmek’ şeklinde kullanılan ve ‘kalabalık toplu taşıma araçlarında sürtünerek cinsel tatmin sağlamak amacıyla birisinin arkasına geçmek’ demek olan deyim anlam genişlemesi yoluyla birisiyle cinsel ilişki kurmak, bu anlamda amacına ulaşmak karşılığı kullanılır. Dümene geçmek ifadesi romanlarda ‘cinsel ilişki kurabilmek’ anlamıyla geçmektedir: “*O gece Tina’yı kiralayan müşteri de yakası açılmadık küfürleri dinleyip bir türlü dümene geçemedi.*” (A.R., s. 72.).

f) Yemek

Argoda pek çok anlama gelen ‘yemek’ kelimesi cinsel anlamda ‘bir kızı öpmek, okşamak cinsel istekleri için kullanmak’ gibi anlamlarla birlikte, erkek için, ‘yatağa atmak’, ‘cinsel ilişki kurmak’ gibi anlamlarda da kullanılır. İncelediğimiz romanlardan Ağır Roman’da her iki anlama gelebilecek şekilde kullanılmıştır: “*Anında özel bir formül yaratıp çok kolay yedim onu. Uzaydaki manitaların bile problemleri aynı.*” (A.R., s. 16.). Burada hem cinsel ilişki kurmak hem de cinsel isteklerini tatmin için okşayıp, öpmek anlamına gelebilir. Ancak cinsel ilişki kurmak ihtimali daha kuvvetlidir.

g) Mercimeği Fırına Vermek

Standart dilin sözlüğüne teklifsiz konuşma örneği olarak giren bu ifade de bir çeşit argodur. ‘Kadınla erkeğin gizlice cinsel ilişkiye girmesi’ anlamına gelen bu ifade, yapılan işin saklanması ihtiyacından ya da açıkça söylenmesinin ayıp karşılanmasından dolayı meydana gelmiştir. Meydana getirilişinde kullanılan benzetmeler bu ifadenin argo bir söyleyiş olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Romanda, yabancı bir erkekle, gizlice cinsel ilişki kurmak üzere olan bir kadın için kullanılmaktadır:

“-Ah, o orospu, o fahişeye degen yanar, o zavallıyı yaktı... Şimdi de gâvurun biriyle *mercimeği fırına vermeye hazırlanıyormuş.*” (K.Y.G., s. 326.).

Bu ifadede cinsel ilişki ile birlikte aşk yaşamak, beraber olmak anlamları da mevcuttur. Nitekim romanda da kocasını aldatmak üzere olan bir kadının başka bir erkekle görülmesi sonucunda kadın için bu ifadeye başvurulmuştur.

Cinsel konuların konuşulmasının ayıp sayılacağı yerlerde gizlice bu konulardan bahsetmek için bu ve benzeri ifadelere başvurulmaktadır.

h) Yaraya Merhem Sürmek

Benim Adım Kırmızı adlı romanda geçen ‘yaraya merhem sürmek’ deyimini, karı kocanın, cinsel ilişki kurmak isteklerini, çocukları tarafından anlaşılmadan birbirlerine söyleyebilmek için kullandıkları bir argo ifadedir:

“Yelkenleri rüzgârla ağır ağır şişen bir tekne gibi yavaş yavaş hızlanan sevişmemiz... o yaralardan ve zevkten yarı mest olmuş bir şekilde... ‘babanızın yaralarına merhem sürüyordum dersin,’ dedi nefes nefese... Ondan sonraki yirmi altı yıl,... ilk yıllarda Şevket ile Orhan’ın civvularını dinlerken seviştik ve buna da hep ‘yaraya merhem sürmek’ dedik.” (B.A.K., s. 466.).

Kocası yaralı bir halde iken seviştikten sonra çocuklarına karşı mazeret olarak kullandıkları bu ifade, bundan sonraki hayatlarında aralarında gizli bir şekilde anlaşmalarını sağlayan bir şifre olmuştur. Bu romanda geçen olay, yazarın ‘yaraya merhem sürmek’ deyimini açıklamak için ileri sürdüğü bir teori özelliği göstermektedir.

1) Becermek

‘Becermek’ ifadesi cinsel ilişkide bulunmak anlamında argoda kullanılan bir ifadedir. Ancak bu ifadede bir erkeğin bir kadını ya da bir başka erkeği cinsel ilişkide kullanması anlamı vardır. Kelimenin belirttiği eylem tek yönlüdür. Burada, argo tabirle ifade etmek gerekirse, ‘becerilen kişi’ edilgin durumdadır. Çoğu zaman bu tür cinsel birleşmeden zevk alan ‘becerme’ işini yapan kişidir. İncelediğimiz romanlarda ‘becermek’ fiilinin bol miktarda kullanıldığını gördük:

“-Süt gibi bacakları var bunun. İbnedir bu. Mahallenin şoförleri becermiştir bunu.” (S.İ., s. 113.).

“-Hah şöyle be oğlum, önümüzü arkamızı görelim. Karanlıkta adam ne yaptığını fark etmiyor ki. Ben karıyı becerirken bile lâmba yakıyorum, bir yanlışlık yapmayalım diye.” (S.İ., s. 128.).

Burada geçen ifadelerden birincisi bir erkeği edilgin olarak cinsel ilişkide kullanmak, diğeri ise cinsel ilişki kurmak, ilişkide bulunmak anlamlarındadır. Bu fiil, bazen de ‘tecavüz etmek’ ifadesiyle aynı anlamda kullanılır: “*Canan, gördüğümüz*

filmlerde, duvarlardaki ünlü oyuncuların hangilerini tecavüzcünün becerdiğini tek tek hatırlarken,...” (Y.H., s. 78).

Benim Adım Kırmızı adlı romanda ise bu fiilin, daha çok oğlanların ya da başka erkeklerin cinsel ilişkide tercih edilmesini anlatmak için kullanıldığını görüyoruz:

“...her türlü edepsizliği yaptıktan sonra birbirlerini ve küçük oğlanları beceriyorlarmış.” (B.A.K., s. 16.); “Sonradan Şeytan olduğumu anladığım dev bizimkini becerirken güzel kulağını hem şefkatle öpüyor, hem de içine fisıldıyor.” (B.A.K., s. 62.); “Kıçını, şimdi hemen becereceğim bir oğlanın tatlı götü gibi, severek ve avuçlarımla tutmak isteyerek,...” (B.A.K., s. 317.); “Hırsızlık ederek, dilenerek gezen bu rezil Kalenderiler, esrar çeker, şarap içer, birbirlerini becerir ve ...” (B.A.K., s. 353.); “Bunlar çift gezer ve hep ellerindeki tek kaşıkla hangimiz ilk çanaktan yiyecek, diye tartışır ki asıl meseleleri ilk kim kimi becerecek tartışmasına sinsî bir telmihtir de bilmeyenler anlamadan güler.” (B.A.K., s. 354).

Bu son cümlede kullanılan şekliyle ‘ilk çanaktan kim yiyecek’ ifadesi de bir çeşit şifreli konuşma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne anlama geldiği ise yine aynı bölümde yazar tarafından verilmiştir.

Bir başka bölümde de ‘becermek’ ifadesi geçmektedir: “*Bunların mezhebi dilencilige ve güzel oğlanları becermeye dayanır ki...*” (B.A.K., s. 419.). Bir köpek tarafından anlatılan başka bir bölümde de ‘becermek’ kelimesi, bir erkek köpeğin bir dişi köpekle cinsel ilişkiye girişi için kullanılmaktadır: “*Bizim arkadaşlardan biri onu becermiş de ondan biliyorum:...*” (B.A.K., s. 21.). Bu ifade, İki Yeşil Susamuru adlı romanda da geçmektedir: “*İmpotent bu herif kız, nasıl becerecek ki?*” (İ.Y.S., s. 104.).

i) Üstünden Geçmek

‘Birisini cinsel ilişkiye alet etmek’ ifadesine karşılık kullanılan ‘üstünden geçmek’ deyimini, çıkar amacıyla ilişki kurmak anlamında kullanılmaktadır. Burada yaşanan ilişki, çıkara dayalıdır ve cinsel ihtiyacın sona erdiği anda biter:

“Ananın *üstünden geçmeyen kalmadı oğlum sizin orda. Orospu çocuğu.*” (S.İ., s. 112.); “*Ulan çağırırım şurdan beş kişi, üstünden geçerler götüreren. Sen kendini ne sanıyorsun?*” (S.İ., s. 113.).

j) Yatmak

Cinsel ilişkide bulunmak anlamında kullanılan bu fiil de argo bir ifadedir. Romanlarda cinsel ilişki kurmak karşılığı kullanılır: “*Kadınlara kötü gözle bakanları sevmem, onlara bakıp yalnızca yatmayı düşünenler...*” (S.E., s. 210.).

k) Dümene Hakim Olmak

Bu ifade ‘cinsel ilişki sırasında kontrolü elinde tutmak’ anlamında kullanılır: “*Kara’nın bu sulara, kimbilir hangi edepsiz karılarla, daha önceleri çok gezindiğini ölüm döşeğindeyken bile dümene hakim olmasından anlıyordum.*” (B.A.K., s. 465.). Bu romanda yaralı haldeyken bile çok iyi sevişen ve kendisini kontrol altında tutarak karısına zevk veren Kara adlı roman kahramanı için ‘dümene hakim’ ifadesi kullanılmaktadır.

2.2 Cinsel Organlara Karşılık Olarak Kullanılan Argo İfadeler Ve Bu Konu İle İlgili Diğer İfadeler

a) Kamış, Kamış Kalem ve Kamış Tutmak

Erkeklik organı için kullanılan bu ifade, genel dilde kullanılan karşılığından benzetme yoluyla argoya kazandırılmıştır. Genel dildeki anlamıyla olan benzerliği bir romanda şu şekilde ifade edilmektedir:

“*Eğer nakkaşın fırçası kâğıdın üzerinde harikalar döktürüyorsa, karısına girince aynı şenliği kopartamaz, dedim. Tam tersi de doğru olup, karıyı mutlu ediyorsa nakkaşın kamışı, kâğıdın üzerinde öteki kamış sönlük kalır, diye ekledim.*” (B.A.K., s. 81.).

Burada nakkaşların kullandıkları ve nakşetmeye yarayan kamışla erkeklik organı anlamında kullanılan argo ‘kamış’ kelimesi karşılaştırılmıştır. İşinde iyi olan, işine önem veren nakkaşın cinsel hayatında karşısındaki kişiye mutluluk veremeyeceği belirtiliyor. Bunu ifade etmek için de erkeklik organı yerine ‘kamış’ kelimesi kullanılmış. Yukarıda geçen ifadede bu argo kelimenin, metin ve konu gereği kullanıldığı kanaatindeyiz. Çünkü ‘kamış’, anlatılan konuya en yakın ifade şeklidir. Hem de toplum tarafından ayıp karşılanacak bir kelime yerine argodaki karşılığının kullanılması ifadeyi daha olumlu kılmaktadır. Alışılmış tabuları, daha olumlu veya sempatik ifadeler kullanmak yoluyla yıkmak, argonun özelliklerinden biridir. Başka bölümlerde de erkeklik organı yerine ‘kamış’ kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz:

“Cananım, üzerinde bohçacı Ester karıdan aldığı ipeği Çin'den gecelik, üzerime atılıp, 'İhlamur kaynatayım misafirime!' diye beni taklit etti ve elini kamışıma attı.” (B.A.K., s. 411.); *“Ben onun gibi ustamın kamışını tutarak değil, kendi kamışımın gücüyle usta olduğum için, onun ustadı olduğumu ona kabul ettirebileceğimi hissettim.”* (B.A.K., s. 424.).

Son cümlede geçen ‘kamış tutmak’ ifadesi ‘birisinin erkeklik organını eline almak, bu yolla onu tatmin etmek’ anlamındadır. Ancak burada bu yolla çıkar elde etmek, yükselmek, makam ve mevki sahibi olmak anlamlarında kullanılmıştır. Bu deyim, birisine yaltaklanarak başarı elde eden insanlar için kullanılabilir. Nitekim romanda da ustasına yaltaklanarak usta unvanını elde etmiş ya da elde ettiği iddia edilen bir nakkaş için kullanılmaktadır. Bu cümlede de standart dildeki karşılığıyla, kullanılan argo kelime arasındaki anlam ilişkisi, bir karşılaştırma yoluyla verilmektedir.

Buna benzer bir ifade de ‘kamış kalem’ ifadesidir:

“Göğsüne dokundum; karnının yumuşacıklığını elimle hissettim; çüküne uzun uzun baktım: Aşağıdan, avludan çocukların sesi geliyordu. Niye kamış kalem der buna kimi şairler?” (B.A.K., s. 464.); *“Asırlardır Acem şairlerinin o aleti kamış kaleme benzettikleri gibi, biz kadınların ağızını neden hokkaya benzettiklerini, ezberden tekrarlana tekrarlana aslı unutulmuş bu teşbihlerin...”* (B.A.K., s. 465.).

Bu ifadelerde yazar, kadın anlatıcının ağzından bir takım sorular sorarak bu argo ifadelerin kaynağını araştırmaktadır. Ayrıca bu ifadelerin ortaya çıkışında benzetme ve

eğretileme yolunun kullanıldığını ifade etmektedir. Bu ifadelerin de diğer argo kelimeler gibi ihtiyaçtan doğduğu söylenebilir.

b) Âlet, Suç Âleti

‘Alât’ şeklinde de kullanılan ‘âlet’ kelimesi, ‘erkeklik organı, penis’ anlamında kullanılan bir argodur. Bu kelime de diğer kelimeler gibi söylenmesi ayıp karşılanacak müstehcen ifadeleri karşılamak için genel dilden benzetme yoluyla alınarak argoya kazandırılmıştır. Âlet kelimesi Benim Adım Kırmızı adlı romanda çeşitli şekillerde kullanılmaktadır:

“Beni kalçalarımın çekip sertleşen kocaman şeyini karnıma dayadığında hoşlandım önce; meraklandım; utanmadım;... Sonra onu ortaya çıkardığında başımı öte yana çevirdim, ama âletin büyüklüğüyle büyüyen gözlerimi ondan alamadım.” (B.A.K., s. 172.); *“Hayır canım, bırakın şimdi Kara’nın gösterdiği o koca aletin büyüklüğünü. İsterseniz onu sonra konuşuruz.”* (B.A.K., s. 205.); *“...kendi beygiri birden aşka gelip resimdeki güzel kısırağın üzerine çıkmaya çalışıyor da seyisler koca âletiyle resmi çerçevesiyle parçalayan azgın hayvanı zor zapt ediyorlar.”* (B.A.K., s. 251, 252.); *“Gelin bakın, hiçbir aygırın aleti bile, bir diğerininkine benzemez.”* (B.A.K., s. 252.).

Erkeklik organı yerine geçen bu kelime bazen de, evlilik dışı bir ilişkide kullanıldığında, ‘suç âleti’ olarak adlandırılır. Çünkü yapılan iş bir suçtur ve bu suçun işlendiği organ da suç aletidir: *“Sevgilimin elimdeki suç aletinin rengini kaçırın rengârenk sözlerini saygıyla dinliyor, durumumdan, uğradığım bozgundan utanıyordum utanmasına, ama...”* (B.A.K., s. 173.). ‘Alet’ kelimesi Ağır Roman’da ise şu şekilde geçmektedir: *“Aletlerini dokuz-sekiz ritminde tırmalaya tırmalaya geçtikleri kuytularda...”* (A.R., s. 17.). Âlet kelimesi de argoda diğer bazı argolar gibi bir den fazla anlam taşımaktadır. Diğer anlamlarına, bu bölümle ilgili olmadığı için, yer vermeyeceğiz.

c) Şey

Hem erkek hem de kadın için kullanılan bu kelime ‘cinsel organ’ anlamındadır. Erkeklik ya da dişilik organı yerine kullanılan ve standart konuşmada da oldukça

yaygınlık kazanmış bir kelimedir. Genel dilde daha çok adı akla gelmeyen nesne, kişi, kavram v.b. için kullanılan bu kelime argoda ‘edilgin eşcinsel erkek’, ‘cinsel birleşme’ ve ‘cinsel organ’ karşılığı olarak kullanılmaktadır. ‘Şey’ kelimesinin romanlarda cinsel anlamda daha çok erkeklik organı yerine kullanıldığını gördük:

“Hayal etmekte olduğum o inanılmaz şeyin, yakın bir zamanda gerçekleşeceğine o kadar ölçsüz bir şekilde inandım ki, Eniştemin karşısında, uygunsuz bir şekilde şeyimin kalkmakta olduğunu fark ettim.” (B.A.K., s. 137.); *“Sanki karanlıkta gözlerim kapalıyken arkamda şeyinin, koskocaman olarak bana yaklaştığını öyle bir hissettim ki başım döndü. Nasıldır acaba Kara’nınki?”* (B.A.K., s. 161.); *“Eğer hamamda Gürcü gelinin anlattığı ve ihtiyar acuzelerin ‘Evet o kadar olur,’ dediği doğrusa, kocamın şeyi çok büyük değildi. Eğer Kara’nınki ondan daha büyükse, dün Şevket’le yolladığım boş kâğıdı aldıktan sonra uçkurunun altında gördüğüm o koca şey gerçekten o idiyse - ki evet oydu- belki benim içime sığmaz ya da çok acı çekerim diye korkmuştum.”* (B.A.K., 162.); *“Beni kalçalarımından çekip sertleşen kocaman şeyini karnıma dayadığında hoşlandım önce;...”* (B.A.K., s. 172.).

ç) Zamalifka

‘Erkeklik organı, penis’ anlamına gelen bu kelime, henüz argodan diğer kesimlere ve genel dile geçmemiştir. Bu sebeple anlamı toplumun büyük bir bölümünce bilinmeyebilir. Bundan dolayı da romanlarda iki yerde bu kelimeye rastladık: *“Fethi’nin elbiselerini giyen delikanlılar şehrin göbeğine çıkıp zengin zamalifkalara hava bastılar.”* (A.R., s. 42.). Erkeklik organı anlamındaki bu kelime burada zengin kimseler için kullanılmaktadır. Hem kültür hem de gelir seviyesi bakımından toplumun geri kalmış kesimlerinde yaşayan gençler kendilerinden daha zengin olan kişilere bu şekilde hitap ederek, onları aşağılamak istemektedirler. Cinsel organ karşılığı olarak kullanılan pek çok kelime de bu şekilde, aşağılanmak, işe yaramaz gösterilmek istenen kişiler için sıfat ya da ad olarak kullanılmaktadır. Bir başka yerde ise bu kelime tam olarak erkeklik organı anlamında kullanılmıştır: *“...beceriksiz hayat kadınları, harbi ibneler ve zamalifkayı kestirmiş dönmeler ufak ufak diskoya düşmeye başladı.”* (A.R., s. 92.).

d) Alamet

Erkeklik organı yerine kullanılan bu kelime argo bir ifadedir. İncelediğimiz romanlarda bir yerde bu kelimeye rastladık:

“Asılmış Yahudi'nin evinde karanlığın içinde güzel kaşlarını çatıp beni azarlayan Şeküre'ye göre elimde tuttuğum **alameti** Tiflis'te rastladığım Çerkez kızlarının... İstanbul'a gittikçe yayılan orospuların... iki taraflı zennelerin, gözü doymaz oğlanların ağızlarına kolayca sokabilirdim belki, ama Şeküreninkine değil.” (B.A.K., s. 173.).

Burada da standart dildeki karşılığının kullanımını yerine argo bir ifadenin kullanılması, anlatımı, toplumsal ahlâk açısından daha kabul edilebilir kılmaktadır.

e) Maşallahlık

Bu kelime de erkeklik organı yerine kullanılan bir ifadedir: “*Korkmayın, iyice yakından bakabilir, hatta elinize alabilirsiniz. Benim maşallahlık da, kendine özgü biçimi, kıvrımları olan bir maşallahlıktır.*” (B.A.K., s. 252.).

f) ...ki

Herhangi bir ismin sonuna aitlik eki getirilerek de ‘cinsel organ’ ifade edilebilir. Her iki cins için de kullanılabilecek olan bu ifade şekli daha çok erkeklik organı için kullanılmaktadır: “*Nasıldır acaba Kara'nınki?*” (B.A.K., s. 161.); “*Şevket'in ki hamamdaki kadınlara kalkmaya başladığından beri gitmediler.*” (B.A.K., s. 166.).

g) Elmas Madeni

‘Elmas madeni’ argoda ‘dişilik organı’ anlamında kullanılan bir ifadedir. Bir yerde açıklamasıyla beraber bu kelimeye rastlıyoruz. Yazarın kelimenin standart dildeki karşılığını vermiş olmasının sebebi herkes tarafından anlaşılamayacağını düşünmesi olabilir. Aynı yerde geçen açıklamasından hareketle bu kelimenin ‘dişilik organı’ anlamına geldiğini anlıyoruz: “*Puma Zehra'nın cinsel organı, yani 'elmas madeni' Taner'in cebinden çıkmıştı!*” (A.R., s. 104.).

h) Erkeklik Organı ve Makat Yerine Kullanılan Diğer Argo İfadeler

Benim Adım Kırmızı adlı romanın bir bölümünde katil sıfatıyla tanınan nakkaşın anlatımıyla, erkeklik organı ve makata karşılık olarak kullanılan kelimeler verilmektedir. Bu kelimelerin ifade ettiği nesnelere argodaki anlamları arasında çeşitli açılardan benzerlikler bulunmaktadır. Argoda kullanılan bu ifadeler, ilginç bir şekilde, bir arada verildiği için bu bölümü eksiksiz olarak alıyoruz:

“Yine de, kısa bir sürede, kelime oyunları ile kendi çökümü ve dedikodusunu ettiğimiz *başkalarınınkini, kaleme, kamaşa, kahvehanenin sütunlarına, neye, babaya, tokmağa, pırasa, minareye, bol şekerli parmak tatlısına, çam ağacına* ve iki kere de *bütün âleme* benzetmeyi başardığım gibi, söz konusu ettiğimiz güzel oğlanların kıçlarını da *turunçlara, incire, kadayıfa* ve *yastığa* ve çok küçük bir *karınca yuvasına* benzetmeyi başardım. Oysa aynı süre boyunca yaşıtım hattatlardan en iddialısı, kendi *aletini* yalnızca *gemi direğiyle, hamal sırtığına*, üstelik pek acemice ve kendine güvenmeden benzetmişti.” (B.A.K., s. 326.).

Bu romanda geçen ifadeler bize argonun ortaya çıkışı hakkında da ipuçları vermektedir. Kahvehanelerde toplanıp şarap ve afyon içen nakkaşlar birbirlerine açık hikâyeler anlatmakta ve bunu yaparken de çeşitli kelimeler icat etmektedirler. Bu şekilde ortaya atılan kelimeler diğer nakkaşlar tarafından da benimsenirse aralarında kullanılmaya başlanmaktadır. Bu romanda geçen şekliyle nakkaşlar tarafından oluşturulmuş bir argodan roman kurgusu içinde bahsetmek mümkündür. Bu şekilde bir araya gelen çeşitli gruplar tarafından çeşitli amaçlarla argo sözler icat edildiği de bir gerçektir. Bazen de argonun kaynakları arasında, bizzat romanlarında sarf ettiği ve kendisine ait olan kelimelerle, roman yazarları da gösterilebilir. Eğer ilk olarak bir romanda kullanılan argo kelime veya sözcük benimsenir ve kullanılırsa, yazarın kendisi argo oluşturmuş olur:

2.3 Fuhuş ve Genelev Çevresinde Kullanılan Argo İfadeler

Alan argolarından birisi de fuhuş yapılan yerlerde meydana gelen; genelev, pavyon v.b. mekanlarda kullanılan fuhuş ve genelev argosudur. Buralarda çalışan ya da buralara gelip gitmeyi alışkanlık haline getiren kişiler, toplumun diğer kesimleri tarafından bir ölçüde dışlanmış durumdadır. Bu sebeple kendi kapalı dünyalarında toplumla ilişkilerini en aza indirerek yaşamak durumunda kalan bu çevreler, bu

dünyanın dışında yaşayanlar tarafından anlaşılmayacak bazı kelimeler kullanmak suretiyle bir çeşit argo teşekkül ettirmişlerdir. Genelev ya da fuhuş argosu dediğimiz bu ifade şekli, bu dünyada yaşayan ya da bu dünyaya müşteri olarak katılan kişilerin yaptıkları işi gizlemek ihtiyacından doğmuştur. Mesela geneleve ya da buna benzer başka yerlere giderek cinsel ihtiyaçlarını karşılayan kişiler bu dünyanın dışına çıktıklarında toplum tarafından dışlanmamak için bu argo kelimeleri kullanabilir. Örnek olarak ‘hekimin hastalarını dolaşarak onları kontrol etmesi’ anlamına gelen vizite kelimesi argoda ‘vizita’ şeklinde kullanılır ve ‘para karşılığı fuhuş yapan kadınların çalışma saatleri’, ‘bir kerelik cinsel ilişki karşılığında alınan para’ ya da ‘fahişe ile müşterisi arasında belirli bir para karşılığında yaşanan bir kerelik cinsel ilişki’ gibi anlamlara gelir.

Bu alan argosu da diğer argolar gibi hem gizlenme hem de kendini ifade edebilme ihtiyacından doğmuştur. Çünkü toplum tarafından dışlanan ve yaptıkları uygun görülmeyen bu kesimler de kendilerini ‘argo yoluyla’ topluma karşı kapatmak istemekte ve bu dünyaya sadece kendileri gibi olanlar ya da bu hayatı tasvip edenler girebilmektedir. İncelemiş olduğumuz romanlarda da bu türden kullanışlara rastladık.

a) Mantinota

‘Mantenot’ şeklinde de kullanılan ‘mantinota’ kelimesinin aslı ‘elde tutma, koruma’ anlamına gelen İtalyanca ‘mantenimento’ kelimesidir.⁶¹ Mantinota kelimesi argoya yabancı dilden ve anlam genişlemesi yoluyla geçmiştir. Elde tutma anlamının genişlemesiyle ‘genelev ya da pavyon gibi yerlerde bir kişi tarafından tüm ihtiyaçları karşılanarak, başkalarına hizmet ettirilmeyen kadın’ anlamını kazanmıştır. Genel dilde kullanılan ‘metres’ ve ‘kapatma’ kelimelerine karşılık olarak da kullanılır. Ancak daha çok genelev ya da benzeri mekanlardaki kapatma durumundaki kadınlar için kullanılır. Bu kadınlar başka hiç kimseyle görüştürülmez. Bunun karşılığında da mekan sahibi oldukça yüklü bir maddi kazanç elde eder:

---

⁶¹ Hulki Aktunç, *age.*, s. 208.

“Esağfurullah Ragıp Bey o nasıl söz, İpek Hanım; Dilaver Beyin mantinotasıdır, zaten kimseye çıkarmayız, sizin hatırınız için çıkardık, Dilaver Beyin mantinotası olmasa ben sizi rahatsız eder miyim, yanınızdaki kadını çağırır mıyım, haddim mi paşam böyle terbiyesizlik yapmak.” (K.Y.G., s. 89.).

Burada bir pavyon kadınına aşık olan Dilaver Paşanın, kadının başka müşterilere çıkmaması için mekan sahibine yüklü miktarda para ödediğini de öğreniyoruz. Buna karşılık mekan sahibi daha çok para kazanabilmek için Dilaver Beyin olmadığı zamanlarda İpek adındaki bu kadını başka hatırlı ve zengin kimselere de çıkarmaktadır. Bu ise asla affedilemeyecek bir şeydir. İpek Hanım başka müşterilerle beraberken Dilaver Bey gelir ve İpek’i görmek ister: *“Hangi kavatın koynuna soktunuz ulan karıyı, şart olsun hepinizi keserim!”* (K.Y.G., s. 90.). Bu durumdan korkan Vrangel efendi ise İpek’in beraber olduğu müşterisini ikna edip kadını Dilaver Beye götürmek istemektedir. Buna karşılık evde çalışan bütün kadınları vermeyi teklif eder:

“Yapma paşam, Dilaver Bey sarhoş, üstelik İpek onun mantinotası; öldürür beni, bana acı, ben sana evin bütün kadınlarını getireceğim, bu gece benim misafirim olun, ayağınızı öpeyim İpek Hanımı bırakın.” (K.Y.G., s. 90.).

b) Pezo

‘Pezo’, muhabbet tellalı, fuhuş aracı, pezevenk anlamında kullanılan argo bir kelimedir. Daha çok genelev ve buna benzer yerlerde çalışan insanlar arasında kullanılır. Genelevlerde ya da şehirde serbest olarak çalışan fahişeler iş konusunda bir kişiye bağlıdır ve bu kişi müşterilerle kadınlar arasındaki bağlantıyı sağlayarak pazarlık yapar. Bu işte çalışan kadınlar tarafından kullanılan ‘pezo’ kelimesi uydurma yoluyla argoya kazandırılmıştır. Romanlarda kadın ticaretiyle uğraşan kişiler için zaman zaman ‘pezo’ kelimesi kullanılmaktadır:

“Sahte ipek gömleklerini rüzgârın asaletine satmış olan pezolar, yuttukları hapların patlamasını beklerken,...” (A.R., s. 9.); *“Kolera’ya dökülen sahte asfalt kurumuş, kemik gibi olmuştu. Pezolar, kızlara hava atmak için, kanatlı, mor ışıklı arabalarının lastiklerini, parlak zeminde çayır çayır öttürdüler.”* (A.R., s. 46.).

c) Kırık

Hem kadın hem de erkek için kullanılan bu kelime dost, sevgili, parası karşılığında birlikte olunan, çıkar sağlanan kişi anlamında kullanılmaktadır. Erkek için metres anlamına da gelen bu kelime kadın için kullanıldığında dost, gizli sevgili anlamlarına gelmektedir: “*Tabii, dedi kadın. Polisler de, şoförler de karının kırıkları...*” (K.K., s. 142.). Burada kadının birlikte olduğu kişiden başka beraber olduğu diğer erkekler ve gizli âşıkları için ‘kırık’ ifadesi kullanılmaktadır.

ç) Kevaş

Fuhuş argosunda ‘orospu, fahişe’ anlamında kullanılan bir kelimedir. Bu kelime başka bir argo sözcük olan ve ‘bir işte tecrübe sahibi olmak’ anlamına gelen ‘kaşarlanmış’ tabiriyle beraber de kullanılmaktadır: ‘Kaşarlanmış kevaş’. Biz romanlarda hem ‘kevaş’ hem de ‘kaşarlanmış kevaş’ şeklinde kullanıldığını görüyoruz:

“Berber Ali, Kolera’daki hayatın ciğerine ve sertliğine daldıktan sonra hesapta hiç yokken zevk düşkünü kevaşelerin aşk tuzağına kendini kaptırmıştı.” (A.R., s. 13.); *“Abi kevaşeyi de çitir çitir yemiştir mutlaka...”* (A.R., s. 72.). *“Sokaklardaki kalabalık ve atölyelerde çalışanlar, yazlık sinemadan gelen ‘Bu akşam oynanacak filmin adı Kanunsuzlar,’ anonsuyla ellerindeki işleri kaşarlanmış kevaşeler gibi çarçabuk bitirip sinemaya doğru aktılar.”* (A.R., s. 28.).

Son cümlede insanların işlerini bitirmelerindeki acelecilik, ‘kaşarlanmış kevaşelerin’, yani tecrübe sahibi fahişelerin müşterilerini bir an önce tatmin edip göndermek, böylece başka müşteri kabul edip daha fazla para kazanmak istemelerindeki aceleciliğe benzetilmektedir. Bu sözcük, diğer kesimler tarafından pek fazla bilinmemektedir. Genellikle dahil olduğu alan argosu içerisinde kullanılmaktadır.

d) Vizita, Vizita Suyu

Genel dilde doktorların hastalarını muayene ve kontrol etmek için dolaşmaları, onları odalarında ziyaret etmeleri anlamına gelen ‘vizite’ kelimesi argoya ‘vizita’

şeklinde ve anlam değişmesine uğrayarak geçmiştir. Argoda ‘vizita’, ‘fahişe ile müşteri arasında belirli bir bedel karşılığında gerçekleşen bir kerelik cinsel ilişki’; ‘fahişelerin bir kerelik cinsel ilişki karşılığı aldıkları ücret’; ‘fahişelerin çalışma saatleri’ gibi anlamlara gelmektedir:

“ ‘Bana Chevrolet’yi anlat!’ dedi Galip.
 ‘İyi ama, birazdan kapıya vururlar. Vizita bitiyor.’
 ‘Türkçesi ziyaret.’
 ‘Efendim?’ ” (K.K., s. 142.).

Burada müşterisi ile konuşan hayat kadını ona sürenin bitmek üzere olduğunu anlatmak için ‘vizita’ kelimesini kullanıyor. Müşteri ise bunu anladığı halde ‘Türkçesi ziyaret’ diyerek argoya ait bir kelimenin genel dil içerisinde kabul göremeyeceğini vurgulamak istiyor. İki farklı dünyada yaşayan bu iki insan birbirleriyle konuşurken farklı kelimeler kullanıyorlar. Bu örnek, argonun genel dille ilişkisini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. ‘Vizita’ kelimesine bağlı olarak bir de ‘vizite suyu’ ifadesi geçmektedir. Bu ise, ‘fahişelerin cinsel ilişki sonrası temizlendikleri su’ anlamındadır:

“Kolera Sokağı’nın en kral kevaşesi Edâ, yatıştan sonra apış arasını yıkadığı suyu, hurdaya çıkmış metal artıklarından yapılmış kerhanenin pencere iskeletinden şık bir figürle boşluğa saldı..., Edâ’nın vizite suyuyla ıslanan Gili Gili Salih’e...” (A.R., s. 9.).

2.4 Eşcinsellikle İlgili Argo İfadeler

Eşcinsellikle ilgili argo ifadeler de oldukça fazladır. Toplum tarafından kabul görmeyen cinsel tercihlerinden dolayı kendi kapalı dünyalarına çekilen homoseksüel kişiler, kendilerini toplumdaki soyutlamak için bir tür argo teşekkül ettirmişlerdir. Bu ifadeler hem kendilerini ifade etmeye hem de dışlandıkları toplumdaki intikam almaya yarayacak bir araç olarak düşünülebilir. Romanlarda bu alana ait argo ifadeler az da olsa rastlanmaktadır.

a) Oğlancı

Bu ifade argo sözlüklerinde yer almamakla ve genel dilin sözlüğünde isim olarak zikredilmekle birlikte argo havası taşıyan bir kelimedir. Anlam itibarıyla

erkeklerle ilişki kuran cinsel manada sapık erkek kişiler için kullanılan bu ifadeye benzer kullanımlar argoda mevcuttur. Mesela oje koklamayı alışkanlık haline getirmiş olan uyuşturucu bağımlıları için ‘ojeci’ ifadesi, otellerde faaliyet gösteren hırsızlar için ‘otelci’, çalışmadan para kazanmayı alışkanlık haline getiren kimseler için ‘haybeci’ gibi ifadeler kullanılmaktadır. ‘Oğlancı’ kelimesi genç erkeklerle cinsel ilişkide bulunan erkekler için kullanılan bir ifadedir ve genel dildeki karşılıkları da ‘homoseksüel’ ya da ‘eş cinsel’ kelimeleridir. Bu sebeple genel dilde de kabul gören bu kelimedeki argo havası sezilmektedir. Romanlarda da bu manada, ‘eş cinsel erkek’ karşılığı kullanılmaktadır: “*Oğlancılık, esrarcılık, serserilik ve her türlü rezilliği yapan dağıtılmış bir tarikatın son yolcusu olduğumu öğrenince,...*” (B.A.K., s. 449.).

b) Labuş

Argoda ‘labunya’ kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılan ‘labuş’ kelimesi, edigin eş cinsel erkek, kadınsı tavır ve davranışlara sahip erkek anlamlarına gelmektedir. ‘Labunya’ kelimesi Çingene dilinde ‘fahişe’ anlamına gelen lubnia⁶² kelimesinden anlam genişlemesi ve adaptasyon yoluyla argoya girmiştir. Romanlarda, bir yerde bu kelimeye rastladık: “*Labuşlar, kevaşeler, dans edip şarkı söyleyen...*” (A.R., s. 125.).

2.5 Cinsellikle İlgili Diğer Argo İfadeler

a) Seksoloji

Genel dilde yer alan, cinslerle ve cinslikle ilgili bilgilerin incelendiği bilim dalı anlamında kullanılan bu kelime argoda farklı anlamları ifade etmektedir. Bu kelime de argoya diğer argo kelimelerin çoğunda olduğu gibi anlam genişlemesi ya da değişmesi yoluyla aktarılmıştır. Romanlarda geçen şekliyle bazen açık saçık kadın resimlerinin yayınlandığı porno dergiler ve bu dergilerin oluşturduğu külliyat için kullanılmaktadır:

---

⁶² Hulki Aktunç, age., s. 197.

“...kartpostalların, artist resimlerinin, **seksoloji yıllıklarının**, firketelerin ve namaz kitaplarının hikâyelerini bir bir dinlemek istedim.” (K.K., s. 47.).

Bazen de cinsellikle ilgili bilgilerin anlatıldığı varsayılan bir fakülte bölümü gibi düşünülmektedir. Aslında bu bilgileri inceleyen bilim dalının adı olan seksoloji kelimesi, argoda hayatın kendisi anlamına gelen bir okul karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu bölümün bağlı olduğu okul da ‘açık hava üniversitesi’ şeklinde tanımlanmaktadır: “*Kulağınızı açın da beni dinleyin leylekler! Ben Kolera açık hava üniversitesi **seksoloji bölümü** mezunuyum.*” (A.R., s. 10.).

b) Abazan

Çingenece’de ‘aç’ anlamına gelen ‘habezan’ kelimesinden alınarak argoya kazandırılan ‘abazan’ kelimesi⁶³, ‘uzunca bir süre cinsel ilişki kuramadığı için sürekli bir cinsel doyumsuzluk çeken kimse’ anlamına gelmektedir. Ayrıca masturbasyon yapmayı alışkanlık haline getiren veya maddi anlamda yoksul olan kişiler için de kullanılır. Genel dilde başka bir karşılığı bulunmadığı için çok çabuk yayılmış ve kabul görmüştür. Romanlarda daha çok cinsel anlamda açlık çeken kişi için kullanıldığını görüyoruz:

“...âşık olup hemen evlenmeyi kuran zavallı, iradesiz, sivilceli, genç Türk âşıkları gibi mi olacaktım ben de sonunda, bizim okulun **abazanları** gibi...” (S.E., s. 188.); “...çünkü böyle yapmazsam zavallı Cem’e yaptıkları gibi ezerler seni bu **abazanlar**, vahşiler, vahşiler...” (S.E., s. 191.); “Kadınlara kötü gözle bakmayı sevmem, onlara bakıp yalnızca yatmayı düşünenler, kötü, sivilceli **abazanlarla**, materyalist zenginler ve pis heriflerdir.” (S.E., s. 210.); “Sivilceli **abazanlar**, zavallılar!...” (S.E., s. 322.).

c) Boynuzlu

Genel dilden argoya mecaz yoluyla geçen, ‘boynuzlamak’ filinden türemiş bir isimdir. ‘Karısı ya da sevgilisi tarafından aldatılan erkek’ anlamında kullanılır:

“Polisler de, şoförler de karının kırıkları, ama benim **boynuzlu** kocam dünyayı mı görüyor?” (K.K., s. 142.); “Benim de sizi taktığım yok kravatlı ve **boynuzlu** beyler!”

⁶³ age., s. 27.

(S.E., s. 111.); “Hiç aldırmamıştı; ‘beceriksiz’, ‘boynuzlu’, ‘başarısız’, ‘iktidarsız’, ‘aptal’, neler dememişlerdi arkasından.” (İ.Y.S., s. 63.).

ç) Otuzbir, Otuzbirci, Otuzbir Çekmek

‘Otuzbir’ kelimesi ‘masturbasyon; elle ya da başka bir nesne ile kendi kendine cinsel tatmin sağlama’, anlamında kullanılan argo bir ifadedir. Osmanlıcada ‘el’ kelimesini oluşturan harflerin ebced hesabına göre değeri 31 rakamına eş değerdir.⁶⁴ Bu hesaplama argoya kazandırılan kelime, masturbasyon karşılığı olarak kullanılmaktadır: “... *ya mahallelerindeki sevgiliyi temsil ediyordu, ya gençliklerinin tek ve büyük aşkını ya da aralarında en şakacıya olduğu gibi, ancak otuzbir hayallerinde birlikte olabildikleri bir yerli film ve gazino yıldızını.*” (Y.H., s. 183.). Burada ‘otuzbir’ kelimesi tam olarak masturbasyon karşılığı kullanılmıştır. Bu kelime ile bağlantılı olarak ‘otuzbirci’ ve ‘otuzbir’ çekmek ifadelerine de rastlıyoruz: “...*havuzunda çirilçiplak yüzen haremünün güzellerini ud dinleyerek dikizleyen otuz birci padişahı,...*” (B.A.K., s. 323.). Bu kelime masturbasyon yapmayı alışkanlık haline getirmiş, başka yollarla cinsel tatmin sağlama imkânı olduğu halde bunların yerine masturbasyon yapmayı tercih eden kimseler için kullanılmaktadır.

‘Otuzbir çekmek’ ifadesi ise elle ya da başka yolla kendi kendine tatmin olmak anlamında kullanılmaktadır:

“*Şunu da söyle: O postacıyı ben Mustafa Paşa Camii’nin kenefinde otuzbir çekerken de gördüm.*” (Y.H., s. 176.); “...*yatağının kenarında kamburunu çıkarıp oturuşunu, vakit geçsin diye otuzbir çekip çekmemeyi nasıl düşündüğünü gösterirdim.*” (Y.H., s. 206.); “*İçinden otuzbir çekmek geldi.*” (K.K., s. 384.); “*İkincisi, suçlu suçlu otuzbir çekmekten ve daha da suçlulukla karanlık arka sokaklarda pezevenklerin arkasından orospu peşinde sürüklenmekten kurtuluyordum. ... Bu kurtuluş düşüncesi, gecenin ilerlemiş bir saatinde aklıma yine otuzbir çekmeyi getirdi.*” (B.A.K., s. 65.).

Toplum tarafından ayıp karşılanan bir iş olan masturbasyon yapmayı ifade etmek için kullanılan, fakat toplumun büyük bir kesimi tarafından da kabul gören ‘otuzbir çekmek’ deyimini incelediğimiz romanlarda pek çok yerde daha geçmektedir⁶⁵.

⁶⁴ age., s. 228.

⁶⁵ Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, s. 198, 332, 333, 391.; *Yeni Hayat*, s. 19, 44, 55.

3 Külhanbeyi, Kabadayı, Serseri ve İşsiz-Güçsüz Takımının Kullandığı Argo İfadeler

Argonun en fazla kullanıldığı ve argonun kelime hazinesine en fazla kelime ve deyim kazandıran kesimlerden birisi de külhanbeyi, kabadayı, serseri ve işsiz-güçsüz takımı çevreleridir. Bu gruba dahil olan kişiler genellikle belli mekânlarda toplanır ve zamanlarının büyük çoğunlunu buralarda geçirirler. Kendilerini toplumun diğer kesimlerinden farklı gördükleri için de argo konuşmaya, kendi aralarında gizli bir şekilde anlaşmaya dikkat ederler.

Bu gibi kişilerin sadece kullandıkları kelimeler ve konuşma tarzları değil giyim kuşamları da toplumun diğer bireylerine göre farklılık gösterir. Daha çok meyhane, kahvehane gibi yerlerde vakit geçiren bu kişilerin giyim kuşamları dönemden döneme farklılık gösterebilmekle birlikte yine de bir birine yakın özellikler taşımaktadır. Kabadayı ya da külhanbeyi diye tabir edilen kişilerin giyim özellikleri bir romanda şu şekilde belirtilmektedir:

“Dilaver köşede oturuyordu, gerçekten çok iriyarıydı, bacakları neredeyse odanın ortasına kadar uzanıyordu; diğer üçü, boğazdan büzmeli siyah mintan, çapraz yelek, bol paça pantolon, yumurta topuk ayakkabılar giyip sıfır numara sivri feslerini alınlarına doğru bastırıp, altından bir tutam kâkül çıkartmış üç kopuktu;...” (K.Y.G., s. 90.).

Burada Osmanlının son zamanlarında kabadayı tabir edilen kimselerin giyimleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu kıyafetler ait oldukları grubun bir nevi sembolü sayılmaktadır. Daha doğru bir söyleyişle üniforma yerine geçmektedir.

Biz bu bölümde sadece kabadayı ve külhanbeyilerin argo konuşmalarına değil, serseri diye tabir edilebilecek, işi gücü olmayan ve toplum hayatında asalak bir şekilde yaşamlarını devam ettiren kişilere ait argo söyleyişlere de değineceğiz. Bu gibi ifadeler toplumun bazı kesimlerince de benimsenebilmektedir. Bu kesimler içine ise daha çok genç yaşta olan ve ‘delikanlı’ diye tanımlanan kişiler girmektedir. Gençlerin argo kullanmaları ya da kendilerine ait bir argo oluşturmaları bir özentî ve taklit sonucudur.

Roman, şiir, hikâye veya oyun gibi edebî türlerde kullanılan argo ifadeler de bu kullanımın artmasına sebep olmaktadır.

3.1 Kabadayı, Külhanbeyi Takımına Mensup Kişiler İçin Kullanılan ve Bu Grupların Kullandıkları Argo İfadeler

Bu ifadeler daha çok bu gibi kimseleri ve devam ettikleri mekânları tanımlamak ve bu kişiler tarafından kullanılan kavramları izah etmek için kullanılmaktadır.

a) Bitirim

Bu kelime argoda pek çok manaya gelebilecek şekilde kullanılmaktadır. Kumar, uyuşturucu işi ve dolandırıcılıkta deneyimli kimse; külhanbeyi, kabadayı, gangster; çok deneyimli kişi; hoş, cana yakın kimse gibi anlamlara gelen 'bitirim' kelimesi ayrıca anlam genişlemesi yoluyla bilgili, akıllı, zeki gibi anlamlar da verebilmektedir. 'Bitirim' kelimesinin, incelediğimiz romanlarda daha çok kabadayı, külhanbeyi, delikanlı anlamlarında kullanıldığını gördük. Romanlarda geçen şekliyle kelime olumlu manada kullanılmaktadır. Bu ifadenin kullanıldığı kimseler dürüst kimselerdir ve haksızlıklar karşısında daima ezilen tarafın yanındadırlar. Gangster, kumarcı ya da dolandırıcı anlamında kullanımına rastlamadık. Zaten bu kelime argoda, daha çok olumlu özelliklere sahip kabadayı ve külhanbeyiler için kullanılmaktadır. Ancak kendi aralarındaki kavga ya da anlaşmazlıklarda alabildiğine belalı ve saldırgan kişiler olan bu kimseler, bağlı buldukları toplumsal grubun yazılı olmayan kurallarına da tavizsiz bir şekilde bağlıdırlar:

"Bir zaman sonra 'Müşir Paşalılar' da civarda dolaşmaya başladıkları fark edildi; daha çok Fehim Paşa takımını tutan Haddehaneli bitirimlerle Rum kabadayılar kendilerini biraz geri çekmişlerdi; belaya alışık olan Beyoğlu, yeni bir belanın katmerlenerek büyüdüğünü görüyordu." (K.Y.G., s. 87.).

Burada bir anlaşmazlık yüzünden külhanbeyi çevrelerinin birbirleriyle kavgaya başlamak üzere oldukları ifade edilmekte ve bunun için de 'bela' ve 'bitirim' kelimeleri kullanılmaktadır. Burada 'bitirim' kelimesi tam anlamıyla 'kabadayı' ve 'külhanbeyi'

ifadelerine karşılık gelmektedir. Bir başka romanda ise yazar, kabadayılara ait bir davranışı ifade edebilmek için bu kelimeyi kullanmaktadır: “*Canan’ın sönmemiş sigarasını bitirimler gibi aşağıya attığını ve sigaranın taklalar atarak düşen turuncu ışığına bir çocuk gibi baktığını gördüm.*” (Y.H., s. 95.). Başka romanlarda da aynı ifade çeşitli şekillerde kullanılmaktadır:

“*Haybeye racon kesmediğinden covinolarla bitirimlerin arasında kendisine demir gibi bir hava yaratmıştı.*” (A.R., s. 13.); “*Köylü kadınların ‘yangın cıngıdan çıkar, söndürün onları!’ diye bağırmaları Şenol’un gözü için üzülen mahalle sakinlerini, bitirimleri, covinoları neşeye boğdu.*” (A.R., s. 23.).

b) Bitirimhane

‘Meyhane ya da içki içilen yer, genelev, kumar oynanan mekan, kumarhane’ kelimelerine karşılık olarak kullanılan bu kelime, bu çevrelere mensup olan kişiler tarafından kullanılmaktadır. Genel dildeki karşılıklarını yukarıda verdiğimiz ‘bitirimhane’ kelimesi daha çok külhanbeyi, kabadayı, ve buna benzer kişilerin sürekli olarak buldukları mekânları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu anlamda bütün kumarhaneler ya da içki mekanları ile genelevler ‘bitirimhane’ özelliği göstermeyebilir. Çok lüks ya da sadece çok zengin kişilerin gidebildikleri mekânlar için bu gibi ifadeler kullanılmaz. Bu yerlerin bitirimhane sayılması için kabadayı ve külhanbeyi çevrelerinin de bu yerlere gitmesi gerekmektedir: “*Paşaların, beylerin, mabeyin kâtiplerinin haylaz çocuklarının gittiği bu okul, askeri bir okuldan ziyade bir berduş yatağına, bir bitirimhaneye benziyordu.*” (K.Y.G., s. 145.). Burada disiplin olmadığı için, öğrencilerin serseri bir şekilde hareket ederek, içki, sigara ve benzeri maddeler kullandıkları, birbirleriyle kavga ettikleri bir askeri okuldan bahsedilmektedir. Bu askeri okul, olumsuz özellikleri itibarıyla kabadayılardan devam ettikleri mekânlara benzetilmektedir. Bu benzetme amacıyla da yazar, ‘bitirimhane’ ifadesini kullanmaktadır. Bir başka romanda ise doğrudan meyhane, kahvehane, genelev ya da buna benzer yerler için kullanılmaktadır: “*Gili, sokak insanların ve mahalle sakinlerinin sevgi dolu bakışlarının arasından geçerek bitirimhaneye doğru voltalandı.*” (A.R., s. 120.).

c) Racon

Argoda ‘yöntem,kural, adet, usul; gösteriş, davranış biçimi; egemenlik, egemen olma durumu; itibar’ gibi anlamlara gelen ‘racon’ kelimesi, kabadayı, külhanbeyi ve buna benzer kişilerin ya da grupların kendiliğinden meydana getirdikleri ve yazılı olmayan kanunları da ifade etmektedir. İncelediğimiz romanlarda ‘usul, yöntem, kural, yazılı olmayan ancak geçerli bir yaptırıma sahip kanunlar’ karşılığı kullanılmaktadır:

“-Yoo, dağılmak hiç yok; bak Cevat Bey teşkilat konusunda her söylediğine evet dedim ama bu gece emir komuta bende, bu gece böyle bitmez, bunu bitirmenin bir raconu var, her şeyi gereğince yapacağız... Bölük düş peşime, uygun adım marş.” (K.Y.G., s. 243.).

Burada ‘emir komuta bende’ ifadesi; ‘raconu ben belirlerim’ yani kuralları ben koyarım anlamındadır. Gizli bir teşkilat toplantısından sonra evine gitmek isteyen Cevat Bey’e Fazıl Bey’in izin vermemesini izah etmek için racon kelimesi kullanılmıştır. Yazılı olmayan bu kurallara göre bir yerlere gidip içki içmeleri ve eğlenmeleri gerekmektedir.

ç) Racon Kesmek

Argoda birden fazla anlamda kullanılan bu deyim, incelediğimiz bir romanda ‘kabadayılığa yakışır bir şekilde davranmak, gösterişli bir şekilde hareket edip gerektiğinde bu görüntüsünü boşa çıkarmayacak davranışları göstermek’ anlamında kullanılmaktadır: “Haybeye **racon kesmediğinden** covinolarla bitirimin arasında kendisine demir gibi bir hava yaratmıştı.” (A.R., s. 13.). ‘Racon kesmek’, kabadayılığın olmazsa olmaz şartlarından. Eğer kabadayılığa aday olan kişi gerektiğinde bazı kurallar koyarak, anlaşmazlıkları gideremiyorsa ve haksızlığa uğrayan kişileri koruyamıyorsa içinde bulunduğu grup tarafından dışlanır ve bir daha o dünyaya kabul edilmez.

d) Harbici Olmak

'Hiç yalan söylememek, doğru ve dürüst olmak' anlamlarına gelen bu ifade, kabadayılığın gerektirdiği özelliklerden birisini anlatmaktadır. Gerçek kabadayılar doğru ve dürüst kişilerdir ve ezilen insanlara, mazlum kimselere yardım ederler:

*"Yolda yürümesinden, yapacağı icraatın seçimine kadar **harbici olmayı**, zenginden alıp fakire vermeyi, hapistekine hastanedekine, düşmüşse, dula, yetime yardım etmeyi Jilet Baba'dan öğrenmişti."* (A.R., s. 22.).

Burada gerçek bir kabadayı olarak tanıtılan Arap Sado adlı kişinin özellikleri verilmektedir. Bu özellikler ise bir yerde yazılı olmayan, ancak kabadayı çevresince bilinen ve kabul edilen özelliklerdir. Bu özellikler içinde geçen dürüstlük kavramı ise 'harbici olmak' deyiimiyle ifade edilmektedir.

3.2 Serseri Takımı ve Olumsuz Kabadayılar İçin Kullanılan Argo İfadeler

a) Kopuk

Toplum kurallarına aldırmayan, davranışlarıyla çevresine zarar ve huzursuzluk veren kişiler için kullanılan bir ifadedir. Serseri diye de tanımlanan bu kişiler genellikle işsizdirler. Bazen de zengin ya da mevki sahibi bir kişiye kapılanarak yaşamlarını sürdürürler. Bu sebeple varlıklarının devamı için vazgeçilmez kabul ettikleri bu kişilerin her söylediklerini yerine getirmek zorundadırlar:

*"...diğer üçü, boğazdan büzmeli siyah mintan, çapraz yelek, bol paça pantolon, yumurta topuk ayakkabılar giyip sıfır numara sivri feslerini alınlarına doğru bastırıp, altından bir tutam kâkül çıkartmış üç **kopuktu**;..."* (K.Y.G., s. 90.).

Bu gibi kimselerden her türlü kötülük ya da kalleşlik gelebilir. Bu yüzden bu kişilere karşı dikkatli olmak gerekmektedir:

*"Bir yandan Dilaver'i kollarken, bir yandan da diğer **kopuklara** arkasını dönmemeye çalışıyordu; bu itlerden her türlü kahpeliğin bekleneceğini biliyordu, 'ya karnına ya sırtına' lafını İstanbul'un **kopukları** çıkartmıştı;..."* (K.Y.G., s. 91.).

b) Haybeci

Bu kelime argoda, ‘hiçbir emek sarf etmeden para kazanan, bunun içinde dolandırıcılık, haraççılık v.b. işlerle uğraşan kimseler’ için kullanılmaktadır. Romanda ise bu yolla geçimini sağlayan, haraç toplayan ve insanlara zulmeden kabadayıları tanımlamak için ‘haybeci kabadayı’ ifadesi kullanılmaktadır: “*Papikçilerden, psikopatlardan ve haybeci kabadayılardan korunmak için...*” (A.R., s. 13.). Bir başka yerde de bu kelime, haraç toplayan kişiler için kullanılmaktadır: “*Boşa bilet kesen haraççı, yeniyetme haybeciler, kabadayılığın şerefini beş paralık ederken...*” (A.R., s. 21-22.).

3.3 Kavga Etmek, Yaralamak ve Buna Benzer Durumları İfade Etmek İçin Kullanılan Argo İfadeler

Daha çok külhanbeyi, kabadayı ya da serseri takımı tarafından kullanılan bu ifadelerden bir kısmı diğer alt kültür gruplarınca da benimsenmiş ve kullanılmıştır. Kabadayı ve benzeri gruplara mensup kişiler tarafından, yaşantılarına uygun olarak, argo ifadeler kullanılması doğaldır. Bu dünyada sıkça yaşanan kavga, yaralama ve buna benzer durumları ifade etmek için de bir takım argo kelime ve deyimler kullanılmaktadır. Bunların bazıları şunlardır: Faça açmak, benzetmek, budamak, kafa koymak, çarşamba pazarına dönmek. Şüphesiz bu alanda kullanılan argo kelimeler bunlarla sınırlı değildir. Ancak biz sadece incelediğimiz romanlarda geçen argo ifadeleri ele aldık.

a) Faça, Faça Açmak, Faça Atmak

‘Faça’ kelimesi İtalyanca ‘yüz, çehre’ anlamına gelen ‘faccia’ kelimesinden alınarak argoya kazandırılmıştır.⁶⁶ Argoda da yüz, çehre anlamıyla kullanıldığı gibi ‘yüzdeki yara; kılık kıyafet; gazino benzeri yerlerde sahneye yakın masalar’ gibi anlamlara da gelebilmektedir.

⁶⁶ Hulki Aktunç, *age.*, s. 108.

Bu kelimeyle bağlantılı olarak ‘faça açmak’, ‘faça atmak’ gibi deyimler de kullanılmaktadır. Faça açmak ya da atmak, ‘kesici ve delici bir aletle birisinin yüzünde kalıcı yaraya sebep olmak’ anlamına gelmektedir:

“Berber Ali, Madam Eleni’nin kendisine gösterdiği ilgiden heyecanlanıp Fil Hamit’in yüzüne küçük bir faça açtı-müşterileri kullandırmayan bu façayı ancak Kolera’nın sanatkâr berberleri atabilirdi.” (A.R., s. 25.).

b) Çakmak

Argoda bir çok anlamı karşılayan bu kelime, vurmak, yumruk atmak anlamında da kullanılmaktadır. Romanlarda bu anlamıyla şu şekilde geçmektedir: *“Akşama, hadi bakalım, annesi şikâyete gelmez mi? Geldi tabii. Kadın gidince babam bana bi çaktı.” (D.M.S., s. 123.).*

c) Budamak

Kabadayı argosunda kullanılan bu ifade ‘birisini kesici bir araçla yaralamak, bu şekilde elini, kolunu, kulağını, burnunu ya da başka bir organını koparmak’ anlamına gelmektedir. Bir başka anlamı ise ‘bir kişiyi kumarda yenip bütün parasını almak’tır. Ancak bu bölümle ilgili olan anlamı, yaralamak suretiyle bir kimsenin bir yerini kesip koparmaktır:

“Haftıye paketi yere atıp dönerken revolverini de çekmişti, hiç duraksamadan ateş edip uşağı omuzundan vurdu; vurulan uşak da yarasına aldırmadan saldırmasını çekip haftıyenin kulağını yukardan aşağıya budayıp düşürdü.” (K.Y.G., s. 112.).

Burada yazar genel dilde kullanılan koparmak ya da kesmek fiillerinin yerine argo bir ifade olan budamak fiilini tercih etmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi yazarın amacının hem karakterlerinin sosyal çevrelerini, romanda geçen olayları kurgulamış olduğu şekliyle yansıtmak, hem de argo aracılığıyla ifadelerine farklı bir özellik de kazandırarak okuyucunun ilgisini artırmak olduğu söylenebilir. Budamak

fiilinin genel dildeki karşılıklarından birisi ‘asma, gül, meyve ağacı ya da benzeri bitkileri, belirli zamanlarda, kurumuş dallarından kurtarmak için bu dalları kesmek’tir. Bu ifadenin de argoya genel dilden anlam değişmesi yoluyla girdiğini görmekteyiz.

ç) Benzetmek

‘Kavgada bir kimseyi döverek, yüzünü tanınmayacak hale getirmek’ anlamında kullanılan bu ifade romanlarda şu şekilde geçmektedir:

“-Ama acayip benzettik rezilleri, bir ay kendilerine gelemezler, bir daha da üniforma gördüler mi de hürmette kusur etmezler.” (K.Y.G., s. 242.).

“Uy kahbenin döllerini, neye benzetmişler benim kardeşimi! Hay Allah belalarını versin kalles kancık soyları!!!” (K.A.M.T., s. 325.).

3.4 Kabadayı, Külhanbeyi Veya Serseri Takımının Kullandığı Ya Da Bu Gruplar İçin Kullanılan Diğer Argo İfadeler

Başlıkta kabadayı ya da serseri takımı ifadesi kullanılmakla beraber, biraz sonra verecek olduğumuz kelime ve deyimlerin, toplumun diğer kesimlerince de kullanılabileceğini belirtmeliyiz. Bu, argonun etki alanı ile ilgili bir durumdur. Ancak eğitim ve kültür seviyesi yüksek kimseler tarafından da bu ifadelerin kullanılması, bunların aşağı tabakaya ait ifade tarzı olmaları gerçeğini değiştirmez. Biz bu sebeple söz konusu ifadeleri bir başlık altında toplamayı uygun gördük.

a) Kaşarlamış

Bu söz argoda, ‘bir işte uzun yıllar emek sarf ederek üstün bir tecrübe kazanmak’ anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca ‘ilk zamanlar uygun görülmeyen bir işe giderek alışmak’ anlamı da vardır. Yeni Hayat adlı romanda yazarlardan bahsedilen bir bölümde bu kelimenin kullanıldığını görmekteyiz:

“Raporlara göre, ekim ayında Mehmet Babıali’de bir zamanlar çocuk dergisi çıkarmış ya da hâlâ çıkararak yayınevlerini ve bu dergilerde kalem oynatmış Neşati türünden kaşarlanmış yazarları ziyaret ediyordu.” (Y.H., s. 136.).

Bu kelime daha çok fuhuş sektöründe çalışan tecrübeli hayat kadınları için kullanılmakla beraber daha sonraları anlam genişlemesi yoluyla toplumun diğer kesimlerine de geçmiştir. Bu kelime argo olduğu halde genel dilin sözlüğüne girmiş ancak sözlükte argo olduğu belirtilmemiştir.⁶⁷

b) Kepçeye Çıkmak

Bu ifade argoda ‘sokaklara çıkıp dolaşarak, arkadaşlık kurulabilecek bir kız ya da kadın aramak’ anlamında kullanılmaktadır. Bu ifadeye benzer bir başka deyim de ‘piyasaya çıkmak’ deyimidir. Kepçeye çıkma işinde amaç ‘kepçelemek’ tir. ‘Kepçelemek’ ise ‘bir kadını ya da kızı arkadaşlık kurmaya razı etmek’ anlamındadır. ‘Kepçeye çıkmak’ ifadesi de genel dilin kelimelerini anlam yönünden değiştirmek yoluyla argoya kazandırılmış bir deyimdir. Romanda tam karşılık olarak ‘kız tavlama’ anlamında kullanılır. “*Birini güzel bulurum da içim burkulur diye caddede yürüyen kızlara bakmadım. Bir Mercedes’im olsaydı kaldırımlarda kepçeye çıkar bu kızlardan birini mutlaka yakalardım.*” (S.E., s. 134.).

c) Sulanmak

Argoda ‘cinsel istek duyduğunu belli etmek, sözle ya da davranışla sarkıntılık etmek; bir şeye imrenmek, özenmek; para ödemek’ gibi anlamlara gelen sulanmak fiili, romanda kadınlara karşı cinsel istek duymak anlamında kullanılmıştır: “*Sen böyle bir adam değilsin ki lakerdaları yutarsın, kadınlara **sulanırsın**, güzel içkilere bayılırsın, yaşamayı seversin.*” (D.M.S., s. 126.).

ç) Hayatı Kaymak, Hayat Kaydırmak, Hayatını Kaydırmak v.b.

Ölmek anlamında da kullanılan ‘hayatı kaymak’ ifadesi daha çok ‘bir kimsenin işleri, sağlığı ya da buna benzer durumları daima kötüye gitmek’ anlamıyla

⁶⁷ Türkçe Sözlük, TDK, s. 809.

kullanılmaktadır. ‘Hayatı kaymak’, ‘hayat kaydırmak’, ‘hayatını kaydırmak’, ‘hayatı kaymış’, ‘hayatı kayıp gitmiş’ şekillerinde kullanılmaktadır:

“Çocukları eğlendirdiği gibi, bir gün, yetişkinler için de bir kitap yazayım demiş ihtiyar. Anlamını kendi de biliyor mu şüpheli. Okursan eğlenirsin. İnanırsan hayatın kayar.” (Y.H., s. 29.); “Filmleri uyuklayarak seyreden, kitapları dikkatsizce okuyan hayatı kaymışların, tutkusuzların soracağı gibi, ben de çerçevede kimin fotoğrafı olduğunu sordum.” (Y.H., s. 110.); “Bulursunuz benim gibi birilerini, ona bir kitap verir okutur, sonra hayatını kaydırırsınız, dedim, ama kendi kendime.” (Y.H., s. 215.); “Gene de ama, kayıp gitmiş hayatımın sırlarına ve medeniyetin geri kalanınca hatırlanmamış ücra kasabalara yaklaştıkça hâlâ yaşadığımı...” (Y.H., s. 252.).

Bu romanın ana kahramanı olan genç okuduğu bir kitaptan sonra hayatının değiştiğine inanarak bir yolculuğa çıkmıştır. Bu yolculukta hem aşık olduğu kızı, hem de hayatın anlamının saklı olduğunu düşündüğü ölüm meleşini aramaktadır. Ancak zaman geçtikçe içine girdiği dünyanın hayatını olumsuz yönde değiştirmekte olduğunu anlamaya başlar. Bu olumsuz değişiklik, yazar tarafından ‘hayatı kaymak’ gibi ifadelerle belirtilir. Romanın diğer bölümlerinde de bu ve buna benzer ifadelerin sıkça kullanıldığını görüyoruz.⁶⁸

d) Feleği Şaşmak

‘Uğranılan bir durum karşısında ne yapacağını bilememek, şaşkınlıktan donup kalmak’ anlamında kullanılan bu argo deyim Yeni Hayat adlı romanda şu şekilde geçmektedir: “Benim bütün dünyamı değiştiren, feleğimi şaşkırtan kitap bu adama nasıl vitamin hapı etkisi yapmıştı?” (Y.H., s. 187.). Burada da Yeni Hayat romanındaki genç okuyucunun okuduğu kitaptan etkilenmesini ifade etmek için ‘feleği şaşmak’ ifadesi kullanılmaktadır.

e) Allah’ını Kaydırmak

‘Bir kişiyi herhangi bir şekilde korkutmak’ amacıyla kullanılan bu deyim, argo konuşan kişilerin kullandıkları bir ifade şeklidir. Buradaki korkmak ise, aşırı bir şekilde korkmak, korkudan ne yapacağını bilememek gibi anlamları ifade etmektedir. Romanda

⁶⁸ Orhan Pamuk, Yeni Hayat, s. 84, 159, 187, 206, 209, 212, 265.

da bu anlamıyla geçmektedir: “*Hatta bir defasında ağzına aldığı çayı gaz ocağının oraya püskürtüp kahveci Orso’nun Allahını kaydırmıştı.*” (A.R., s. 48.).

f) Önemli Olan Devlet Demir Yolları

Karayolları ya da havayolları şeklinde de söylenen bu ifade, üzerinde durulmayacak kadar önemsiz olan konuları geçiştirmek, konuyu değiştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu ifade şekli tam anlamıyla argo konuşan kesimlere yakışan bir davranıştır. Burada konuşan kişinin sözünü keserek onu küçük düşürmek de söz konusudur: “*‘Evliler de hep beni bulur zaten!’ dedi kadın, ‘Vesikalı Yarım’ filminden çıkma bir havayla. ‘Ama önemli değil. Önemli olan Devlet Demir Yolları. Sence bu yıl hangi takım şampiyon olacak?’*” (K.K., s. 141.). Bu romanda müşterisinin evli olduğunu öğrenen hayat kadını konuyu değiştirmek için bu ifadeyi kullanmaktadır.

g) Yok Artık Devenin Nalı

‘Yok deve’ şeklinde de kullanılan bu ifade ‘bu kadar da olmaz’ anlamıyla abartı belirtmek amacıyla ya da inanılmayacak bir durum karşısında kullanılabilir:

“*‘Beş gün mü?’ diye dalga geçti Tuna. ‘Yok artık devenin nalı! Bunun nasılsa akli kaymış diyerek sen beni işletmeye başladın Hatice Hanım, di mi?’*” (K.A.M.T., s. 236.); “*‘Tabii ben de o kadar deli ve divaneyim ki bütün bunları yutuyorum!!! Bu kadarı çok fazla doktor! Yok artık hence devenin nalı!..’*” (K.A.M.T., s. 334.).

h) Ananın Nikâhına

Kızgınlık sırasında, nereye gidildiği sorulunca kullanılan bu ifade nereye gidildiğinin söylenmek istenmediğini anlatır. Bazen de nereye gidildiği bilinmesi gereken bir durumda, nereye gidildiği bilinmiyormuş gibi safça sorulan ‘nereye gidiyoruz’ sorusu, karşı tarafı kızdırabilir. ‘Ananın nikâhına’ cevabı bu gibi durumlarda kullanılan bir cevaptır: “*Nereye gidiyoruz?, diye sordu, okul gezisine çıkar gibi hafif bir sesle. ‘Ananın nikâhına!’ diye bağırdı öfkeli bir ses. ‘Cehenneme...’ dedi Musa, ‘Cehennemin taa dibine!’*” (K.A.M.T., s. 140.).

1) Sabah Ola Karyola

Bir işin sonunu beklemek için kullanılan ‘sabah ola hayrola’ ifadesinin argoda bozulmuş şeklidir. Bilindiği gibi argo genel dilin kelime ya da söyleyişlerinden bozuntu yoluyla yeni ifadeler türetebilmektedir. Argo sözlüklerde ya da genel dilin sözlüğünde yer almayan, diğer romanlarda ya da günlük kullanımda rastlanılmayan bu ifadenin, yazarın kendisine ait bir söyleyiş olduğu düşünülebilir. Eğer bu kullanım benimsenir ve yaygınlaşırsa o zaman gerçek manada argonun malı olacaktır. Romanda şu şekilde geçmektedir: “İmine, herhalde oğlan güvercin tuttuğundan Allah bize bu cezayı verdi. Bir daha sen sen ol da, çocuğa güvercin tutturma. Neyse sabah ola karyola,...” (A.R., s. 29.).

4 Uyuşturucu Madde ve Alkollü İçkilerle Bu Maddeleri Kullananlara Ait Argo İfadeler

Hemen her toplumda hem yasal olarak kullanımı, alım ve satımı yasak olan hem de toplumsal ahlâk tarafından reddedilen uyuşturucu maddeleri ve bu maddelerle ilgili kültürü ifade etmek için oluşturulan argo ifadeler bütününe ‘uyuşturucu argosu’ adını verebiliriz. Bu alanda bir argo kültürünün oluşmasındaki sebeplerden en önemlisi yapılan işin kanunsuz olmasıdır. Uyuşturucu ticaretinin ve kullanımının kanunlar ve toplum tarafından tespit edilememesi için bir tür anlamı gizli kelimeler topluluğu oluşturulmuştur. Bu kelime ya da deyimlerin kaynağı da uyuşturucu ticaretiyle uğraşan ya da uyuşturucu madde bağımlısı olan kesimlerdir.

Alkollü maddelerin kullanımı ise uyuşturucu maddelerle kıyaslandığında daha fazla bir hoşgörüyle karşılanmaktadır. Ancak çevresine zarar verecek bir durumda sarhoş olan kimselerle, evinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamadığı halde, içki kullanmaya devam eden bağımlı kimseler toplum tarafından dışlanır. Toplumda kendisine saygın bir yer edinemeyen bu tür kimseler de içki kullanımı ile ilgili olarak

bir argo meydana getirmişlerdir. ‘Meyhane argosu’ da diyebileceğimiz bu ifade tarzının en güçlü kaynağı da meyhane, birahane gibi mekânlardır.

Biz bu bölümde, incelediğimiz romanlarda karşılaştığımız uyuşturucu ve alkollü maddelerle ilgili argo ifadeleri değerlendireceğiz. Bu değerlendirmeyi birkaç başlık altında toplamak mümkündür: Uyuşturucu maddelerle ve bunları kullananlarla ilgili argo ifadeler, alkollü içki içmekle ilgili argo ifadeler, aşırı sarhoş olmakla ilgili argo ifadeler.

4.1 Uyuşturucu Maddelerle ve Bunları Kullananlarla İlgili Argo İfadeler

a) Manda Deviren

‘Rohypnol’ adındaki, etkisi çok güçlü olan bir tür uyuşturucu hapa argoda ‘manda deviren’ adı verilmektedir. Bu argo ifade genel dilin kelimelerini kullanmak yoluyla oluşturulmuştur. Bu ifade gayet sanatlı bir söyleyişe sahiptir. Uyuşturucunun ne kadar güçlü olduğunu anlatmak için ‘manda deviren’ ifadesi kullanılmaktadır. Sanatlı bir söyleyişe sahip olmak, argonun özelliklerinden birisidir: “*Gelenekçi bitirimler Tıbbı'nın ruhu için haphı helva kavurup mahalleye dağıttılar. Kolera'da manda devirenli helvayı yiyenler, suskunlaşıp sokaklarda sinirli, durgun, aynı zamanda dıygulu bir robot gibi dolaştılar.*” (A.R., s. 74.). Burada bir cenazenin ardından kavru lan helvaya mahalle gençleri tarafından hap katıldığını öğreniyoruz. Bu hapın ne gibi bir etkisi olduğunu ise ‘manda deviren’ ifadesinden anlıyoruz.

b) Güldüren Harman

İki çeşit esrardan birisi için kullanılmaktadır. İki cins olan esrardan birisi güldürücü, diğeri ise hüznlendirip ağlatıcı etkiye sahiptir. Bu uyuşturucu maddelerden güldürme etkisine sahip olanı için ‘güldüren harman’ tabiri kullanılmaktadır: “*Onlar güldükçe, Kolera'nın âlemci insanları 'Kankalar bu yaşta güldüren harmana başlamışlar,' diye söylenerek sarsak adımlarla yollarına devam ettiler.*” (A.R., s. 34.).

Bu romanda birbirine hikâye anlatarak kahkahalarla gülen iki çocuğu gören âlemci (içki ve uyuşturucu bağımlısı, içki kullanmadan yapamayan anlamında) kimseler, çocukların esrar kullandıkları için güldüklerini zannetmektedirler. Çünkü onlar için hayat çeşitli ıstıraplarla doludur ve gülmenin başka bir yolu yoktur.

c) Zıvana, Zıvanalı

Esrarlı sigaranın ucuna takılan küçük karton boru ya da kamışa argoda ‘zıvana’ adı verilmektedir. Bu kamışın bulunduğu sigaralar için de ‘zıvanalı’ ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade daha çok içilen sigaranın esrarlı olduğunu anlatmak için kullanılır: “*Bir yandan da kaynak yaparken elleri titreyen ustalara esrari daha kallavi içmeleri için zıvana hazırlamaya başladılar.*” (A.R., s. 10.), “*İmparatorlar âlemci kadınların hazırladığı zıvanaları bir köşeden çıkarıp...*” (A.R., s. 12.). Bu örneklerde esrarlı sigara ucuna takılan karton boru anlamında kullanılmakta olan zıvana kelimesi başka bir bölümde ‘zıvanalı’ şeklinde ve içilen sigaranın esrarlı olduğunu anlatmak için kullanılmaktadır: “*Devetüyü paltolarını sırtlarına almış, siyah kedigözlükleri, dibi zıvanalı purolarıyla son model arabalarından inen kumarbazlar...*” (A.R., s. 16.).

ç) Tek Kâğıtlı

Bu argo deyim, bir tek sigaranın açılarak içine esrar konulup tekrar sarılması sonucu elde edilen esrarlı sigaraya karşılık olarak kullanılmaktadır. Diğer ifadeler gibi sigaranın esrarlı olduğunu belirtmek için bu ifadeye başvurulur. İncelediğimiz romanlarda bir yerde bu kelimeye rastlamaktayız: “*İmparatorlar âlemci kadınların hazırladığı zıvanaları bir köşeden çıkarıp kallavi bir tek kâğıtlı hazırladılar.*” (A.R., s. 12.).

d) Çift Kâğıtlı

Esrarlı sigara sarmaya yarayan birbirine eklenmiş iki sigara kâğıdıyla hazırlanan esrarlı sigaraya argoda ‘çift kâğıtlı’ adı verilmektedir. Bu ifade ‘çifte kâğıtlı’, ‘çifkâğıt’, ‘çifte telli’, ‘çiftli’ şekillerinde de söylenir. Bu sigaraya karşılık olarak kullanılan ‘çift kâğıtlı’ deyimini edebiyatımızda yazar ve şairlerimiz tarafından sıkça kullanılmıştır.⁶⁹ İncelediğimiz romanlarda da bu ifadeye rastlamaktayız:

“...sağ taraftan çekmeye başladıkları ‘özel günlerin çift kâğıtlısını’ büyük bir sabırla soğuta soğuta içip bütün geçmiş zamanların en hicranlı yolculuğuna çıktılar.” (A.R., s. 26.); “Gili, Tilki’nin hazırladığı çift kâğıtlıyı sigara gibi içip bildiği bütün boyutların içine geçti.” (A.R., s. 57.); “Gili, zamanı öldürmek, ayrıca beynini tüm kurnazlıklar için harekete geçirmek amacıyla bitirimhanenin yan odalarında iyi basılmış bir çift kâğıtlıyı padişah gibi üfledi.” (A.R., s. 100.).

e) Papikçi

Bu argo kelime Çingeneden dilimize geçmiş bir kelimedir.⁷⁰ Argoda birbiriyle ilgili iki ayrı anlama gelmektedir. Uyuşturucu hap anlamına gelen papik kelimesinden türeyen bu kelimenin birinci anlamı hapçı diye de tanımlanan ‘uyuşturucu hap düşkünü’; diğeri ise ‘el altından uyuşturucu hap satan kimse’dir. Romanda geçen şekliyle her iki anlamda da kullanılmış olabilir: “*Papikçilerden, psikopatlardan ve haybeci kabadayılardan korunmak için, aynı zamanda Kolera’da tutunabilmek için kelle koltukta çarpışıyordu.*” (A.R., s. 13.).

f) Papiklenmek

Bu kelime de papik isminden türemiş bir eylemdir. Argoda ‘hap kullanmak’ anlamında kullanılmaktadır: “*Şoparlar papiklendikleri vakit, işe çıkardıkları kedileri, en uzak yıldızlara kadar fırlatabiliyorlardı.*” (A.R., s. 17.). Burada hırsızlık yapan çocuklardan bahsedilmektedir. Bu çocuklar bellerine ip bağladıkları kedileri

⁶⁹ Hulki Aktunç, *age.*, s. 80.

⁷⁰ *age.*, s. 234.

balkonlarda bulunan halı ve benzeri eşyalara atarak, bu eşyaları çalmaktadırlar. Bu hırsızlık işi sırasında eğer uyuşturucu hap kullanmışlarsa işlerini daha iyi yapabilmektedirler. Bunu ifade etmek için ‘papiklenmek’ ifadesi kullanılmıştır.

g) Haplanmak

Bu ifade de uyuşturucu hap içmek anlamında kullanılan argo bir kelimedir. Romanda şu şekilde geçmektedir: “*Sadece yazlık sinemanın makinisti haplandığı için filmin sesini sonuna kadar açmıştı.*” (A.R., s. 28.).

4.2 Alkollü İçki İçmekle İlgili Argo İfadeler

Argonun beslendiği zengin kaynaklardan birisi de içki içilen mekânlar olarak meyhanelerdir. Bu gibi yerlere devam eden kimseler kendi aralarında, içinde buldukları ortama uygun olarak bazı kelimeler icat etmişlerdir. Bu kelimeler zamanla çoğalarak meyhane ve içki argosunu oluşturmuştur. Bu alt kültüre ait pekçok kelime vardır. Ancak biz sadece inceleme konusu romanlarda geçen ifadeleri buraya almak durumundayız.

a) Altlık Yapmak

Asıl içki meclisine başlamadan önce mideyi alıştırmak için biraz içki içmek anlamında kullanılan bir deyimdir. Daha sonra ise bir başka mekânda içki içme işine devam edilir. Bu ise ‘âlem’ diye tanımlanır. İkinci mekan birincisine oranla genellikle daha güzel ya da lüks olabilir. Romanda şu şekilde geçmektedir: “*Bu işleri iyi bildiği anlaşılan Fazıl Bey programı herkesin yerine yaptı. ‘Önce Langa’da Maksud’un yerine gidelim, bir altlık yapalım, oradan Beyoğlu’na çıkar felekten bir gece çalarız.*” (K.Y.G., s. 238.). Buradaki anlamıyla ‘altlık yapmak’ bir iki kadeh içki içmek manasında kullanılmıştır.

b) Çakıştırmak

Argoda ‘içki içerken kadehleri birbirine vurmak’ anlamına gelen bu kelime daha sonra anlam genişlemesi yoluyla ‘içki içmek, içki meclisinde bulunmak’ gibi manalarda da kullanılmıştır:

“Bir akşam Ragıp Bey üç arkadaşıyla, Galata’da İspiro’nun meyhanesinde bir iki çakıştırdıktan sonra Çiçekçi’deki Vrangeli’nin evine gitti;...” (K.Y.G., s. 87.); *“Odasında tek başına sıkılan Kâzım Bey sınıf arkadaşını sevinçle karşıladı, sarılıp öpüştükten sonra, ‘Tam zamanında geldin,’ dedi, ‘şimdi sana bir sofra donatacağım, biraz çakıştıracamız, eski günleri yad edeceğiz.”* (K.Y.G., s. 210.).

c) Zıkkımlanmak

Bu ifade ‘içki içmek’ anlamında kullanıldığı gibi, genel olarak ‘bir şeyler yiyip içmek’ anlamında da kullanılmaktadır. Her iki anlamda da olumsuz bir ifade taşımaktadır:

“Ali cama çıkıp sarhoşun kafasına rakı şişelerini yağdırmaya, bir yandan da ‘Evin altında bağırıp durma inersen aşağıya kulağın keserim, pezevenğin evladı, git başka yerde zıkkımlan!’ diye bağırmaya başladı.” (A.R., s. 41.).

“Ne bağıırıyorsun? Ne istiyorsun? Siz zıkkımlanın diye sabahtan beri anam ağlıyor.” (S.İ., s. 167.).

4.3 Aşırı Sarhoş Olmakla İlgili Argo İfadeler

a) Kafaları Bulmak

‘Uyuşturucu madde ya da alkollü içki kullanarak kendini kaybetmeye yakın derecede sarhoş olmak, esrimek’ anlamında kullanılan bu argo ifade farklı şekillerde de söylenmektedir: ‘Kafayı bulmak’, ‘kafası dumanlı olmak’, ‘kafasını bulmak’, ‘kafası tütsülenmek’, ‘kafayı kıyak yapmak’, ‘kafayı dumanlamak’, ‘kafayı tütsülemek’ v.b.

Argoda az önce saydığımız pek çok şekilde ifade edilen sarhoşluk halini ifade eden ‘kafaları bulmak’ Kara Kitap adlı romanda şu şekilde geçmektedir:

“...*esrardan ve rakıdan kafaları bulan müşteriler mutsuzluğun ve hüznün bulutlarına çıktıkları bir ara, kafalarının içindeki eski ve mutlu bir dünyayı keşfediyorlar, bu kayıp cennetin esrarını bulmanın çocuksu sevinci içinde, hayâllerindeki muammaları gözlerinin önündeki suretlerle karıştırıyorlardı.*” (K.K., s. 378.).

Burada sarhoşluk hali tasvir edilmektedir. Buna göre ‘kafaları bulan’ kimseler gerçek görüntülerle hayallerindekileri birbirine karıştırmaktadır. Sarhoşluk hali olmadan da böyle bir duruma düşen kimse için ‘kafayı bulmuş’ ifadesi kullanılabilir.

b) Peygamberleşmek

Daha önce de, argonun, alt kültür gruplarının egemen kültüre karşı duygularını ifade etme şekli olduğunu söylemiştik. Argoyu oluşturan bu gruplara ait kişiler, egemen kültürün sahip olduğu ve bu kültüre mensup kişilerce kutsal sayılan bazı kavramları anlam değişmesi yoluyla argoya mal etmektedirler. Böylece hem egemen kültürün değerli saydığı kavramları hafife alarak onlarla alay etmekte, hem de kendi aralarında gizli bir şekilde anlaşma imkânı sağlamaktadırlar. ‘Peygamberleşmek’ ifadesi de genel dilde kullanımı olmayan ancak argoda ‘çok sarhoş olup kendini kaybetmek’ anlamında kullanılmaktadır: “*Gecenin bir yarısında haplanıp peygamberleşince sokağa damladı.*” (A.R., s. 78.).

c) Sızaki Olmak

Sızaki şeklinde kullanılan bu ifade ‘sarhoşluk sebebiyle kendinden geçme, sızıp kalma’ anlamına gelmektedir: “...*sesleriyle omuzlarını dikip gözlerini iki uzun bir kısa yakarak Çitiki düğün salonuna gitmiş ve orada da sızaki olmuştu.*” (A.R., s. 9.).

ç) Matiz

Yunanca içkiye düşkün anlamına gelen ‘methysos’ kelimesinden alınarak argoya mal edilen bu kelime⁷¹, sarhoş ya da çok sarhoş kimseleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Argo konuşan kesimlerce, özellikle meyhane kültüründe sıkça kullanılan bir ifadedir. Ayrıca Karagözcü argosunda Tuzsuz Deli Bekir’e verilen addır (Uğur GÖKTAŞ, **Karagöz Terimleri Sözlüğü**).⁷² Ağır Roman adlı romanda şu şekilde kullanılmaktadır: “*Akşam, Berber Ali eve sarhoş geldi. Koltuğuna oturup Reco’yu ve Salih’i yanına çağırıp ‘Çile bülbülüm çile’ şarkısını çocuklara söyletmeye, bir yandan da matiz kafayla ritim tutmaya çalıştı.*” (A.R., s. 45.). Burada matiz kelimesi sıfat olarak kullanılmıştır. İfade ‘sarhoş kafa’ ya da ‘sarhoş insan’ karşılığıdır.

d) Kıyak Kafa

Bu kelime, ‘her şeyin yolunda olmasından dolayı kişinin düşünce olarak rahat durumda olması’ anlamına gelmektedir. Anlam genişlemesi yoluyla ‘sarhoş olma, içkili olma’ gibi anlamlar kazanmıştır. Aşırı sarhoşluk hali için de kullanılır: “*Kıyak kafayla bir duble de evdeki rakıdan yutup...*” (A.R., s. 45.).

e) Sekiz Çizmek

‘Bir taşıtın buzlu yolda kayarak düzensiz hareketler yapması’ anlamındaki ifade anlam genişlemesi yoluyla ‘aşırı sarhoş kimsenin yolda yürürken kontrolünü sağlayamaması’ anlamında kullanılmaktadır. Her iki anlam da argodur. İfade, Ağır Roman’da ikinci anlamıyla yer almaktadır: “*Tıbbi ile makaradan, tıraştan, kofti muhabbet yapıp, yolda yürürken sekiz çizmemeye dikkat ederek evine doğru uzaklaştı.*” (A.R., s. 19.).

⁷¹ Hulki Aktunç, *age.*, s. 210.

⁷² *ay.*

5 Esnaf, Sanatkâr ve Alışveriş Dünyası İle İlgili Argo İfadeler

Diğer gruplarda olduğu gibi esnaf, sanatkâr ve ticaret dünyası ile ilgili şahıslara ait bir alan argosu da mevcuttur. Bu alanda yer alan kelimeler, genel olarak para, para ödemek, alışveriş, alışverişte hile yapmak ve buna benzer durumları ifade etmek için kullanılmaktadır.

Alışveriş dünyası diye adlandırdığımız grup doğal olarak toplumla ve bireylerle yakın bir ilişki içerisinde. Bu yüzden bu grubun kullandığı argo ifadelerin diğer kültür gruplarınca ve toplumun bütün kesimlerince benimsenmesi daha hızlı olmaktadır. Böylece genel dilde karşılığı olan ya da olmayan bazı kavramların yerini argoları almaktadır. Biz bu bölümde romanlarda geçen ve genel olarak alışveriş ve esnaflıkla ilgili olan kelimeleri ve deyimleri ele alacağız.

5.1 Para Yerine Kullanılan ve Para Ödemek Anlamındaki Argo Kelimeler

a) Mangır

Argoda para karşılığı olarak kullanılan bu kelimenin aslının Moğolca ‘bakır para’ anlamına gelen ‘möngün’ kelimesi olduğu söylenmektedir.⁷³ Argoda para anlamında kullanılan bu kelime diğer alt kültür gruplarınca da benimsenmiş hatta genel dile de geçmiştir. Kara Kitap adlı romanda ‘para’ anlamında kullanılmaktadır:

“Bir an, sahafların, dükkân önlerinde döküntü ve ucuz kitapları sergiledikleri tozlu kutulardan bulduğu ve sayfalarındaki gümüş mangır örneklerini ve üzerlerindeki figürleri ancak uzmanların birbirinden ayırabileceği eski bir nümismatik dergisini karıştırmış gibi hissetti kendini.” (K.K., s. 268.).

Bu örnekte yazar ‘para örnekleri’ ifadesi yerine ‘mangır örnekleri’ ifadesini kullanarak, argonun ifade zenginliğinden yararlanmaktadır. Mangır kelimesi, argo olduğu belirtilerek genel dilin sözlüklerine de alınmıştır⁷⁴.

⁷³ Hulki Aktunç, *age.*, s. 206.

⁷⁴ *Türkçe Sözlük*, TDK, s. 986.

b) Mazın

Aslı Çingenece olan⁷⁵ ‘mazın’ kelimesi argoda ‘para; ücret; zengin kimse’ gibi anlamlara gelmektedir. Mangır kelimesi gibi genel dilin sözlüklerine girmemiştir. Bu yüzden hâlâ argo olma ve toplumun pek çok kesimince anlaşılama özelliğini korumaktadır:

“Remzi Usta, seksenine merdiven dayamasına rağmen, çalıp çırpmayı, havada bulup tavada yemeyi bırakmamıştı. Gaftici Fethi’den mazın kopartamayacağını bildiğinden kitabı basmamak için kıvrıttı.” (A.R., s. 43.).

Yazarın bu romanda para yerine ‘mazın’ kelimesini kullanmasının en önemli sebebi romanına konu olarak seçtiği çevrelerin toplumun gelir ve eğitim seviyesi bakımından geri kalmış kesimleri olmasıdır. Bu kesimleri bütün özellikleriyle verebilmek için şahısların konuşmalarındaki argo ifadeleri de vermiştir.

c) Toka Etmek

Toka kelimesi argoya, İtalyanca ‘tocca’ kelimesinin uydurulmasıyla kazandırılmıştır. Bu kelime argoda verme, ödeme, gece soygunu gibi anlamlara gelmektedir⁷⁶. Toka etmek ifadesi de vermek, ödemek anlamıyla argoda kullanılan bir deyimdir. Romanda şu şekilde geçmektedir: “...İstanbul’a ünlü bir yabancı geldi mi, ya da ünlü bir yabancı diye okurlarına sunabileceğim ilgi çekici bir Batılı şehrimize uğradı mı diye, ayda bir, bir ikibuçukluk toka ettiğim kâtiplerden kayıt defterlerini alır okurdum.”. (K.K., s. 128-129.). ‘Toka etmek’ ifadesi vermek, ödemek anlamlarına gelmekle beraber burada rüşvet ya da avanta vermek anlamında kullanılmıştır. Yazar, anlatımı kuvvetlendirmek için bu argo ifadeye başvurmuştur.

⁷⁵ Hulki Aktunç, *age.*, s. 212.

⁷⁶ *age.*, s. 284.

5.2 Alışverişte Hile Yapmak, Aldatmak Anlamlarında Kullanılan Argo İfadeler

a) Kazıklama

Bu fiil, argoda ‘bir nesneyi, bir hizmeti değerinden fazlaya satmak’ anlamında kullanılmaktadır. Anlam genişlemesi yoluyla da ‘birisine zarar vermek; aldatmak’ gibi anlamlara gelmektedir. Romanlarda daha çok ‘ticaret yoluyla bir malı ederinden fazlaya satma’ anlamında kullanılmaktadır:

“Milleti kazıklayan odunculardan, hurdacıdan haraç alması hiç de fena olmuyordu.” (A.R., s. 33.); *“...insanların birbirlerini kazıkladığı pazarlarda, kucak kucağa oturup dedikodu yaptıkları kahvelerde...”* (B.K., s. 103.); *“...dükkânın küçük üçkâğıtçılıklar ve küçük kazıklanmalarla dolu tarihini ve toz kokan hikâyesini...”* (K.K., s. 321.).

Bu örneklerde bir malı değerinden fazlaya satmak anlamında kullanıldığını gördüğümüz kazıklamak ifadesi bazı yerlerde ise ‘hile yaparak birbirini ya da birisini aldatmak, kandırmak’ anlamında kullanılmaktadır: *“Müşterisini kazıklayıp çürük elmayı hileyle satan her manavı...”* (B.A.K., s. 332.). Burada manavın müşterisini aldatması ‘kazıklama’ kelimesi ile anlatılmaktadır.

“Kraavatlarını takmış, ceketlerini kenara asmış herifler, saatte 100 kilometreyle sabah İstanbul’a dolap çevirmeye ve birbirlerini kazıklamaya koşarlarken beni görmüyorlar bile. Benim de sizi taktığım yok kravatlı ve boynuzlu beyler!” (S.E., s. 111.); *“...pazartesi sabahı birbirlerini kazıklamak için İstanbul’a yarışanların asfaltından inmedim...”* (S.E., s. 321.).

Bu romandaki genç, orta halli bir aileye mensuptur. Hayatı boyunca zengin insanların yaşantılarına özenen bu kişi, onların sahip olduğu şeylere asla sahip olamayacağını bilmenin vermiş olduğu ıstırapla bu insanları aşağılamaya çalışmaktadır. Bu yüzden zengin insanları, işadamlarını ‘kravatlı ve boynuzlu’, onların aralarındaki ilişkiyi de ‘birbirlerini kazıklamak’ şeklinde ifade etmektedir. Bir başka romanda da ‘alışverişte aldanmak’ anlamında kullanılmaktadır: *“...ama alışverişe giden kadınların öğleden sonra bir günaha bulaşacaklarını, dükkânlarda insanların kazıklanacağını, kapıcıların küçük hileler yapacağını...”* (T.M., s. 25.).

b) Kazık Atmak

Kazıklamak kelimesiyle eş anlamda kullanılan bu kelime daha çok ‘birisini bir çıkar için aldatmak, kandırmaya çalışmak’ anlamında kullanılmaktadır. Dört Mevsim Sonbahar adlı romanda bu anlamda geçmektedir: “-İyi adam olduğum anlaşılıyor diyorsan, yine bana bir **kazık atıyorsun demektir. Sen boşu boşuna bir adama iyi adam demeysin, yüzde yüz bir çıkarın vardır.**” (D.M.S., s. 105.).

c) Kazık Yemek

Aldatılmak, ticari bir alışverişte kandırılmak anlamına gelen bu ifade romanda şu şekilde geçmektedir: “*Sen bugün gösteri yaparsan, o da yarın gelir tarlanı alır. Bu işin sonu yok. Sizin aklınız ermez. Biz ne kazıklar yedik. Her seferinde ortalığa dökülsek, vay halimize!*” (S.İ., s. 131.).

ç) Kazığı Geçirmek

‘Alışverişte para ödememek, parayı ödmeden malı alıp gitmek’ anlamında kullanılmaktadır. Romanda köylünün malını alıp paralarını ödemeyen hükümet için kullanılmıştır. Köylüler kahvede taban fiyatlarından söz ederlerken, paralarını ödemeyen hükümetten de herif diye bahsetmektedir: “*Ama n’apacaksın. Herif parayı vermemiş, **kazığı geçirmiş.** Artık bir dahaki yıla demekten başka ne gelir elden?*” (S.İ., s. 129-130.).

d) Kakalamak

Alışverişte ‘bir malı ederinden fazlaya satmak’ anlamında kullanılan bu ifade, anlam genişlemesi yoluyla, herhangi bir işte bir kimseyi aldatmak, hileyle kandırmak gibi anlamlara da gelmektedir. Benim Adım Kırmızı adlı romanda evde kalmış kızlarını

kocaya vermeye çalışan kimselerin, kızlarını bir kocaya vermeye çalışması 'kakalama' kelimesiyle ifade edilmektedir:

"Kendi kaknem kızını ya da kimbilir kiminkini aslan gibi Kara'ya kakalamak için düzenler kurduğunu yüzünden okuyordum." (B.A.K., s. 154.); "...kimi de kimseyle evlendiremediği kızını bizlere kakalamaya meraklı bu amca üstatları hatırladıkça..." (B.A.K., s. 439.).

5.3 Diğer İfadeler

a) İmparator

Oto sanayiinde çalışan ve tamircilik, boyacılık, kaportacılık gibi mesleklere sahip, kalfa durumuna gelmiş kimseler için 'imparator' kelimesi kullanılmaktadır. Çıraklıktan kurtulmak ve kalfalığa terfi etmek, bu alanda çalışanlar için güzel bir gelişmedir. Hem işlerinde daha da ustalaşmışlardır, hem de ustalarının ve toplumun gözündeki itibarları artmıştır. Başka bir deyişle çalıştıkları alanda saygın bir yer kazanmışlardır. Bundan dolayı bu kişiler 'imparator' adıyla çağrılır:

"İmparatorlar âlemci kadınların hazırladığı zıvanaları bir köşeden çıkarıp..." (A.R., s. 12.); "Kepenklerin kulak çınlatan sesi, beş dakika on dakika hesabıyla sabah ıyıkusunun tadını çıkaran imparatorların keyfini böldü." (A.R., s. 20.); "İmparatorlar şalamalardan gelen ışığın altında, yarım kalan işlerini bitirmek için takır takır çalıştılar." (A.R., s. 23.).

6 Okul, Yatılı Okul ve Öğrencilikle İlgili Argo İfadeler

Argonun alt dallarından olan okul argosu, öğrencilerin, özellikle yatılı okul öğrencilerinin oluşturduğu ifadeler bütünüdür. Bu grup, başka bir deyişle okul argosunun kaynak kişileri, genellikle öğrencilerdir. Bir alt kültür grubu olarak öğrenciler, kendi aralarında anlaşmak ve konuşmalarını öğretmenlerden ve idarecilerden gizlemek amacıyla argoya başvurmaktadırlar. Argonun yatılı ve parasız okullarda daha çabuk yayılması ve kullanılmasındaki sebep ise bu okullarda okuyan öğrencilerin diğer okullara oranla daha yoksul ailelerden gelmeleridir. Ancak her ne olursa olsun öğrencilerin kullandığı argo kelime ve ifadeler diğer okullarda da hızla kullanılmaya başlanmaktadır.

Bu bölümde incelenen ifadeler genellikle okullarda doğmuş, daha sonra da diğer kesimlerce de benimsenmiş ve kullanılır olmuştur. Hatta yazı hayatına da giren bu ifadelerden bir kısmı edebi ürünlere de geçmiştir.

6.1 Öğrenciler İçin Kullanılan Ya Da Öğrencilerin Kullandıkları Argo İfadeler

Öğrencilerin bazı olumlu ya da olumsuz özelliklere sahip diğer öğrenciler için kullandıkları ifadeler bu gruba girmektedir. Bu ifadeler, anlam açısından toplumun olumlu bulunduğu davranışları olumsuz kelimelerle niteleme özelliği gösterir. Bunun tam tersi bir şekilde toplum tarafından olumlu bulunmayan davranışlar ise övülmektedir.

a) İnek, İneklemek

Genel dilde bir hayvan adı olarak kullanılan inek kelimesi argoda ‘çok çalışkan öğrenciler’ için kullanılmaktadır. Bu ifade argoya genel dilin kelimelerini anlam bakımından değiştirmek suretiyle kazandırılmıştır. Bu kelimedden yine gramerce yanlış bir yolla ‘ineklemek’ kelimesi türetilmiştir. Bu da ders çalışmak anlamına gelmektedir. Bununla aynı manada anlam benzemesi dolayısıyla ‘otlamak’ kelimesi de kullanılmaktadır. İneklerin ot yemesini ifade eden bu kelime de okul argosunda ‘ders çalışmak’ anlamında kullanılır: “*Evet, ben derslerime çok çalışırım, sınıfta birinci olmazsam canım iyice sıkılır ve benim gibilere de inek denildiğini bilirim, ama benim babamın, beni on yıl sonra başına geçireceği takım tezgâhları fabrikası yok...*” (S.E., s. 47.). Burada öğrenciler arasında inek kelimesinin kullanılış sebebi de açıklanmaktadır. Ayrıca sosyal bakımdan alt sınıflara mensup olan bu öğrenci diğerleri tarafından olumlu karşılanmayan fazla ders çalışmaya mecburdur. Bu öğrenci, çok ders çalıştığı için kendisini ‘inek’ olarak niteleyenleri de kendi ait olduğu çevreden dışlamaktadır. Romanın başka bir yerinde ise ‘inek’ ve ‘ineklemek’ ifadeleri birlikte kullanılmaktadır:

“ ‘Yuh!’ Dedi Fafa. ‘İnek gibi ezberlemişsin!’ Dedi ve sen de ona gülünce Ceylan, ben size ezberlemek için ineklemesi gerekenlerden olmadığımı kanıtlamak ve

zekâmın boyutları hakkında bilgi verebilmek için... 'Sahiden inek gibi ezberlemişsin!'"
(S.E., s. 54.).

İki Yeşil Susamuru adlı romanda da 'çalışkan öğrenci' anlamında 'inek' kelimesi kullanılmaktadır: "*Müthiş 'inek' bir öğrenci, benim gibi değil, birinci olmak için çalıştığına eminim.*" (İ.Y.S., s. 154.).

b) Lapa, Lapacılık

'Lapa' kelimesi argoda şişman olduğu için hızlı hareket edemeyen kimse anlamında kullanılmaktadır. Okul ve öğrenci argosunda ise beden eğitimi dersine geçerli mazereti olmadığı halde izin kâğıdı alarak girmeyen öğrenciler için 'lapacı' kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime, öğrenciler tarafından kullanıldığı gibi öğretmenler tarafından da kullanılmaktadır:

"Galip hafızasının derinliklerinden bir-iki sahneyi zorlanarak bulup çıkardı: Galip'le Nihat derse katılamayacaklarını bildiren veli imzalı 'mazeret kağıtlarını' ellerinde tutarken jimnastik hocası tarafından lapacılıkla suçlanıyorlar;..." (K.K., s. 194.).

c) Fırlama

Çok yaramaz öğrenciler için kullanılan bu kelime daha sonra gözü açık, yerinde duramayan, hazırcevap kişiler için de kullanılır olmuştur: "*Gözümün önünde on beş yaşlarında yüzü ergenlik sivilceleriyle dolu, yaramaz bir Süreyya Mercan canlanıyor. Tam bir fırlama!*" (K.A.M.T., s. 260.).

ç) Kırmak

Bu argo ifade öğrenciler arasında, 'ailesinin haberi olmadan okula gitmemek, okuldan kaçmak' gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İki Yeşil Susamuru adlı romanda da

bu anlamıyla yer almaktadır: “*Ama okulu tek başıma kırdığım ilk gün...*”, “*Okulu kıracaktım!*”, “*Şimdi, yalnız başına okul kırmanın nasıl bir şey olduğunu merak ediyordum doğrusu.*” (İ.Y.S., s. 112-113.). Burada yazar bir öğrenci olan roman kahramanının ağzından olayları aktardığı için öğrenci argosunda kullanılan ‘okulu kırmak’ deyimini kullanmaktadır.

6.2 Başarısız Olunan Dersler ve Sınıfta Kalmak Yerine Kullanılan Argo İfadeler

a) Kırık

Karnede zayıf olan dersler için öğrencilerin kullandıkları argo bir kelime olan ‘kırık’, incelediğimiz bazı romanlarda şu şekilde geçmektedir:

“*Şimdi okullar tatil. Geçen hafta kapandı. Benim iki kırığım var... Ali var, benim kardeşim, o adam olacaktı. Onun hiç kırığı yok çünkü. Onun da kırığı olsaydı, babam daha da çok kızardı.*” (D.M.S., s. 121.); “*Zaten karneye de kırık verdi... Bir savaş var, şey savaşı... Birileriyle birileri savaşıyor ya... İşte ben o birileriyle öbür birilerini sözlüde anımsayamadım...*” (D.M.S., s. 122.); “*Sınav kâğıtlarına yazdığı öyküler, uydurduğu cezalar sonucu aldığı cezaların, öğüt ve kırık notların hesabını kimse bilmiyordu.*” (İ.Y.S., s. 25.).

b) Takıntı

Lisede ya da üniversitede ‘alt sınıfta kalan ders’ için kullanılan takıntı kelimesi, genel dilden argoya geçen bir sözcüktür. ‘Takıntılı’ şeklinde kullanılışı ise ‘alt sınıflardan dersi kalmak’ anlamında kullanılmaktadır. Bu ifade Sessiz Ev adlı romanda şu şekilde geçmektedir: “*Böyle derim ve başka ne yaptığımı sorunca da, ingilizce ve matematikten takıntılıyım derim.*” (S.E., s. 156.).

c) Çakmak, Çaktırmak

'Çakmak', argoda 'yıl sonunda bir veya daha fazla dersten başarısız olup sınıfı geçememek' anlamına gelmektedir. Bu kelime de genel dilden anlam değişmesi yoluyla argoya girmiş bir kelimedir. Çakmak ve çaktırmak şekillerinde kullanılmaktadır:

"(Tabii çaktıyoruz azizim! Hah hah hah!..) ... 'Çaka çaka aldık tasdiknameyi elimize sonunda. Ancak yıllar sonra dışardan imtihanlarla bitirdik orta ve liseyi yani... Haaa, kıssadan hisse: öğretmeninizi seviniz, çakmadan sınıfları geçiniz!" (K.A.M.T., s. 260-261.).

Öğrenciler tarafından sınıfta kalmak 'çaktırmak' şeklinde kullanılarak, bunun sorumlusunun öğretmen olduğu ifade edilmek istenmektedir: "...ama beni sınıfta bırakanların ve bütün o hocaların ve efendilerin niyeti başka: Beni çaktırmak, süründürmek ve süründürme süründürme sonunda boyun eğmeyi öğretmek istiyorlar ki, ben az ile yetinmeye alışayım." (S.E., s. 152.). Burada öğrenci kasıtlı bir şekilde sınıfta bırakıldığını ifade etmek için 'çaktırmak' fiilini kullanmaktadır. Romanın bir başka yerinde başka bir öğrenci de sınıfta kaldığı için öğretmenleri suçlamakta ve onlara hakaret etmektedir: "...Cüneyt de ibneler, beni bu yıl doğrudan çaktırdılar, ulan sizin benim hayatımla oynamaya ne hakkınız var, diye bağırtıyordu..." (S.E., s. 188.).

6.3 Öğrencilerle ve Okulla İlgili Diğer Argo İfadeler

a) Ders Asmak

Asmak fiili argoda 'bulunması gereken yerde bulunmamak, gitmesi gereken yere gitmemek' anlamında kullanılmaktadır. Öğrenci argosunda da bu kelime aynı şekilde kullanıldığı gibi 'ders asmak' şeklinde de kullanılabilir: "Öğleden sonra iki saat dersim var ve bilmem hatırlar mısınız ama hocalar ders asamazlar! Hem benim

öğlesonrası renkte kabanım yok ki...” (K.A.M.T., s. 311.). Bu parçada ‘ders asmak’ ifadesi bir öğretmen tarafından kullanılmaktadır ve ‘derse gitmemek’ anlamındadır.

b) Gırgır

Neşeli, komik, insanları güldüren ve eğlendiren kişi, nesne ya da durum için kullanılan bu kelime Sessiz Ev adlı romanda şu şekilde geçmektedir: “*Fafa, bizim sınıf çok gırgırdır türünden şeyler anlatıyordu ve sınıf arkadaşı Ceylan, ona şunu da anlat, bunu da anlat dediği için bu hikâyeler bittiğinde...*” (S.E., s. 52.). İki Yeşil Susamuru adlı romanda ‘komik bir durum’ anlamında ‘komik’ kelimesinin yerine kullanılmaktadır: “*Hakan’la ortak olduk, artık patron sayılırım; ne gırgır!*” (İ.Y.S., s. 252.).

c) Gırgır Geçmek,

Bu ifade ‘herhangi bir konuya gereken önemi vermemek, alaya almak’ anlamında kullanılan argo bir deyimdir. Romanlarda bu anlamıyla geçmekle beraber ‘dersi boşa geçirmek, öğretmenin anlatması gereken konuları anlatmaması için konuyu değiştirmek ya da anlatılanlarla alay edip eğlenmek’ gibi anlamlarda da kullanılmaktadır: “*Türk filmine gidip gırgır geçelim.*” (S.E., s. 131.). Bu ifade burada da bir grup öğrenci tarafından kullanılmaktadır.

Kumral Ada Mavi Tuna adlı romanda roman kahramanı Tuna isimindeki edebiyat öğretmeni derste öğrencilerine aşkı anlatmaktadır. Öğrencilerin anlatılanları alaya alması anlamında ‘gırgır geçmek’ ifadesi kullanılmaktadır: “*Önce civitanlar, gırgır geçenler oldu. Biraz sonra aşkın binbir çeşidi ve biyokimyasına girmiş, bütün varlığımla aşkı dillendirmiştım. Sınıfta çıt yoktu.*” (K.A.M.T., s. 321-322.).

ç) Mürekkep Yalamak, Kâğıt Paralamak

Bu ifadeler argoda ‘eğitim ve öğrenim görmek, genellikle üniversite ya da dengi bir okuldan mezun olmak’ gibi anlamlara gelmektedir. Romanlarda ‘mürekkep yalamak’ ve ‘mürekkep yalayıp, kâğıt paralamak’ şekillerinde geçmektedir: “*Mürekkep yalamak, kitap kurdu olmak, kültürlü aileden gelmek kavramlarının yerini, test çözmek, boş vakitlerde kitap okumak ve zengin olmak almıştı bile.*” (K.A.M.T., s. 180.). Aynı romanın bir başka yerinde ise bir Karagöz ve Hacivat oyunu sahnesinde ‘mürekkep yalayıp, kâğıt paralamak’ şeklinde kullanılmaktadır:

“ *Vaaay Karagözüm, demek okula başladınız iki gözüm. Mürekkep yaladınız, kâğıt paraladınız mı a canım? Yazı çıkarabilir misiniz?’ ‘Mürekkep de yaladım, kağıt da paraladım. Yazı çıkarması bir şey mi? Gel haddin varsa kışı çıkar.* ” (K.A.M.T., s. 184.).

d) Yutmak

Argoda ve teklifsiz konuşmada ‘bir şeye inanmak, aldanmak’ ve ‘iyice, eksiksiz olarak öğrenmek’ gibi anlamlara gelen ‘yutmak’ kelimesi incelediğimiz romanlarda ikinci anlamıyla geçmektedir. Beyaz Kale adlı romanda 17. yüzyılda tutsak edilerek İstanbul’a getirilen Venedikli bir denizcinin kültür seviyesini anlatmak için kullanılmaktadır: “*...Floransa’da, Venedik’te ‘bilim ve sanat’ okumuştun, astronomiden, matematikten, fizikten ve resimden anladığına inanıyordu; tabii kendini beğenmişin tekiydi, kendinden önce yapılan şeylerin çoğunu yutmuştu...*” (B.K., s. 13.). Burada yazar ‘yutmak’ ifadesini ‘iyice öğrenmek, ezberlemek’ yerine kullanmıştır.

e) Kıyak Çekmek

Bu deyim argoda ‘birisine bir iyilik yapmak’ anlamında kullanılmaktadır. Kumral Ada Mavi Tuna adlı romanda, öğretmeninden yüksek sesle ‘kafa hoca’ diye bahsetmesini, öğretmenine bir iyilik yapmak olarak kabul eden bir öğrencinin bu

davranışı için kullanılmaktadır: “*Kafa hocadır ha! derdi gülerek. Kızların yanında bir öğretmenine kıyak çekmiş olarak yürüyüp giderdi sonra.*” K.A.M.T., s. 158.). ‘Kıyak’ kelimesi genel argodaki manasıyla ‘iyi, hoş, güzel, kaliteli’ gibi anlamlarda da kullanılmaktadır: “*Mike bir gün kendi evine, ya da kıyak bir restoran'a davet etti Selen'i.*” (İ.Y.S., s. 131.).

f) Takmak

Bu ifade argoda çeşitli anlamlara gelmektedir. Bu anlamlardan birisi de ‘bir öğretmenin bir öğrencisini farklı gözle izlemesi, ona peşin hükümlü ve olumsuz olarak davranması’dır. İncelediğimiz romanlardan birinde bu anlamda kullanıldığını gördük: “*Hem sonra bir tarihçi var, bana taktı karı. Valla ciddi söylüyorum bana taktı... Okula gidince tarihçi beni gene sözlüye kaldırmaz mı...Kaldırdı...Karı taktı bir kere...*” (D.M.S., s. 122.). Bu romanda tarih hocası tarafından sürekli sözlüye kaldırılan öğrenci, bu davranışı ‘taktı’ ifadesiyle anlatmaktadır. Söz konusu roman kahramanı, bir öğrencidir. Kullandığı argo ifade de öğrenci argosuna uygundur. Yazar öğrencinin kullandığı ifadelerle gerçeğe uygun olarak romanında yer vermektedir. Böylece argonun genel dile kazandırmış olduğu ifade serbestliğinden yararlanmaktadır.

g) Kral

İyi niteliklere sahip, üstün özellikli kimse ya da nesne için kullanılan bu kelime Sessiz Ev adlı romanda öğrenciler tarafından, davranış olarak benimsedikleri ve kendilerine yakın buldukları kişiler için kullanılmaktadır: “*...o sırada Vedat, bir de Fikret diye yeni bir herif olduğunu ekledi ve ben hemen Vedat'ın ona hayran olduğunu anladım, çünkü, bu Fikret için, 'kral herif' veya 'kafa dengi' diyordu...*” (S.E., s. 48.).

h) Kafa

Bu kelime de argoda birden fazla anlamı karşılamaktadır. Bu anlamlardan biri de ‘halden anlayan, anlayışlı, olumlu kişi’dir. Kafadar kelimesinden kısaltma yoluyla

oluşturulmuştur.⁷⁷ Kumral Ada Mavi Tuna adlı romanda, öğrenciler tarafından kullanıldığı şekliyle ‘anlayışlı ve öğrenciyi dinleyen, onlarla samimi olarak ilgilenen öğretmen’ anlamında geçmektedir: “ ‘*Kafa hocadır ha!*’ derdi gülerek... Okullar açıldığında saçlarını kestirmemek için patırtı kopartmış, ancak ‘*kafa hoca*’ Tuna araya girince iş tatlıya bağlanmış, saçlar gelecek yazaya kadar kesilmişti.” (K.A.M.T., s. 158.). Bu romanda geçen Tuna isimli edebiyat öğretmeni öğrencileri tarafından sevilen bir öğretmendir. Bu yüzden okul idaresinin yapamadığı bazı şeylerde bile öğrenciler Tuna öğretmenin sözünü dinlemektedir. Yazar bu durumu ifade etmek için hem öğrencilerin ağzından hem de kendi anlatımında ‘kafa’ kelimesini kullanmaktadır.

1) Çocuğu Koymak

Bu deyim de diğer argo ifadelerde olduğu gibi birkaç anlama birden gelmektedir. İncelediğimiz romanlardan birinde ‘çocuğu koymak’ ifadesi, çocuklar arasında ve özellikle öğrenci gruplarında ‘bir maç esnasında rakip kaleye gol atmak’ anlamında kullanılmaktadır. Bu ifade diğer alt kültür gruplarında ve özellikle taraftar argosunda da kullanılmaktadır. Ağır Roman adlı romanda şu şekilde geçmektedir: “*Maçın yirminci dakikasında Feylezof Sporlu Garbis, bazuka gibi bir şutla softaların kaleye çocuğu koydu.*” (A.R., s. 56.).

7 Değersiz, Önemsiz Kimse, Nesne v.b. İçin Kullanılan Argo İfadeler

Argoyu kullanan kültürlerin bir özelliği de kendilerini ilgilendirmeyen konuları ya da benzeri durumları yok saymasıdır. Bunun için de değersiz ya da önemsiz bulunduğu şeyleri bazı kelimelerle karşılar. Bu ifadeler, söz konusu şeylerin, üzerinde durulmayacak veya hakkında ayrıntıya girilmeyecek kadar önemsiz olduklarını belirtir. Bu ifadeler genellikle konuşma, muhabbet, yani sözle ilgili kelimelerdir. Ayrıca bazı nesnelere için de bu gibi ifadeler kullanılır. Nesnelere için kullanılan kelimeler, ifade edilmek istenen nesnenin adının söylenmeyecek kadar değersiz olduğunu; sözle ilgili

⁷⁷ Hulki Aktunç, *age.*, s. 156.

olan kelimeler ise sarf edilen sözün ya da konuşulan konunun önemsiz veya değersiz olduğunu anlatır.

7.1 Değersiz Veya Önemsiz Sözler İçin Kullanılan Argo İfadeler

a) Lâf Salatısı

Bu ifade argoda, ‘değersiz ve önemsiz sözler, konuşmalar’ anlamında kullanılmaktadır. Herhangi bir kimsenin konuşması için de kullanılan bu ifade bazen de sosyal bilimlerin çeşitli dalları için öğrenciler tarafından kullanılır: Edebiyat, tarih, felsefe v.b. İncelediğimiz romanlardan birinde bu tamlamanın genel anlamda edebiyat, özel anlamda ise roman ve hikâye için kullanıldığını görüyoruz: “*Edebiyat, özellikle roman ve hikâye, biz erkek öğrencilerin pek ciddiye almadığı, daha çok kızlarla özdeşleştirdiğimiz, fazla duygusal, lâf salatısı, uydurulmuş tali işlerdendi.*” (K.A.M.T., s. 77.). Bu parçada kullanılan ‘lâf salatısı’ tamlamasıyla beraber kullanılan diğer ifadeler bu argo söyleyişin anlamını pekiştirmektedir. Ciddiye alınmayacak kadar önemsiz, uydurma, tali iş gibi ifadeleri bir kalemde anlatmak için yazar tarafından ‘lâf salatısı’ ifadesi kullanılmaktadır.

b) Makaradan, Tıraştan, Kofti Muhabbet

Uzun uzun ve boş konuşarak eğlenceli bir şekilde vakit geçirmeye yarayan konuşmalar için kullanılan bu ifadeler, ayrı ayrı kullanılabileceği gibi bir arada da kullanılabilir. İncelediğimiz romanlardan birinde bu ifadelerin birlikte kullanıldığını görüyoruz: “*Tıbı ile makaradan, tıraştan kofti muhabbet yapıp, yolda yürürken sekiz çizmemeye dikkat ederek evine doğru uzaklaştı.*” (A.R., s. 19.).

c) Caz Etmek

Bu deyim argoda ‘boşa konuşmak, gevezelik etmek’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Ağır Roman’da geçen şekliyle ‘itiraz etmek, sorun çıkarmak ve bu amaçla konuşmak, gürültü etmek’ gibi anlamlara da gelmektedir: “*Eснаflar gönüllerinden ne koparsa, caz etmeden tefin içine attılar.*” (A.R., s. 22.). Burada ‘itiraz etmeden’ anlamında kullanılan ifade ‘caz yapmak’ şeklinde de kullanılmaktadır.

ç) Tatava

Bir anlamı ya da değeri olmayan sözler için argoda ‘tatava’ kelimesi de kullanılmaktadır. Genellikle ‘boş konuşma, gevezelik etme’ anlamını taşır. Kabadayılardan dünyasında gevezelik affedilmeyecek suçlardandır. Gerçek kabadayı, kimliğini sözlerle değil yaptıklarıyla ispatlar. Bu yüzden sözde kabadayılar için ‘haybeci’, ‘tatavacı’ gibi sıfatlar kullanılır. Ağır Roman adlı romanda iki kişinin kavgası sırasında birinin diğerini korkutmak için söylediği sözler ‘tatava’ şeklinde tanımlanmaktadır: “*‘Her türlü emanetle kapışırım, hazır mısın çaylak!’ diye gürlledi. Reisten gelen, ‘kes tatavayı da başlatalım,’ sesiyle...*” (A.R., s. 37.).

7.2 Değersiz, Önemsiz Kişi, Nesne, Durum v.b. İçin Kullanılan Argo İfadeler

a) Tırışkadan

Değersiz, hiçbir kıymeti olmayan kişi, nesne ya da durumlar için kullanılan bu argo ifade incelediğimiz romanlardan birinde ‘sahte, değersiz, sıradan dost’ anlamında kullanılmaktadır: “*Dostu filan değilmişiz. Herkesi küçümsüyor, hepimiz tırışkadan dostuyuz onun...*” (D.M.S., s. 103.). Burada tırışka kelimesi yalan, gerçek olmayan, değersiz gibi anlamlara gelmektedir.

b) Koftisine

‘Yalandan, uydurma’ gibi anlamlara gelen bu ifade romanda çalgı aletlerini akort eden çalgıcılar için kullanılmaktadır. Çalgıcıların akort işleri ‘koftisine taksim atmak’ şeklinde ifade edilmektedir: “*Kolera’nın çalgıcıları Fil Hamit’in tamirhanesinin yanında koftisine taksim atarak aletlerinin tansiyonunu ölçüyorlardı.*” (A.R., s. 9). Burada yapılan iş bir kazanç sağlamadığı ya da bir şeye yaramadığı için kofti olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca burada geçen ‘tansiyon ölçmek’ deyimini, genel dildeki ‘akort etmek’ ifadesine karşılık olarak kullanıldığı için bir argo havası taşımaktadır.

c) Vıttırı Zıttırı

Bu ifade de değersiz, boş, herhangi bir yarar sağlamayan şeyler için kullanılmaktadır. Ağır Roman’da karnesi zayıflarla dolu olan oğlunu azarlayan baba, oğlunun okuduğu çizgi romanlar için bu ifadeyi kullanmaktadır: “*Ulan geri zekâlı! Biraz kardeşine çeksen olmaz mı? Elinde bir kitap, it gibi okuyorsun vıttırı zıttırı şeyleri. Bir gün de okul kitaplarına böyle çalışsan, her seneki gibi beş zayıfla, sulu gözlerle gelmezsin.*” (A.R., s. 16.).

ç) Dalgametre

‘Dalga motor’ şeklinde de kullanılan bu kelime herhangi bir nesne için kullanılabilir. Söz konusu nesne, ya adı akla gelmeyen ya da değer verilmeyen bir şeydir. Ağır Roman adlı romanda bu ifadenin ‘dalgametre’ şeklinde ve değersiz bulunan bir nesne için kullanıldığını görüyoruz: “*O bir saat parasız kalır, ikinci saat tonlarca parayla dolaşırdı. Fetfi için para, köylülerin rağbet ettiği bir dalgametreydi.*” (A.R., s. 43.). Burada genellikle insanlar için değerli olan bir nesneye değersiz gözüyle bakılmaktadır. Romanda geçen Fethi isimli şahıs geçimini hırsızlıkla sağlamaktadır. Bu, paraya fazla değer vermemesinin sebebi olabilir. Yazar burada ‘dalgametre’ kelimesini tam anlamıyla ‘nesne’ kelimesine karşılık olarak kullanmıştır.

d) Hava Cıva

Değersiz, önemsiz gibi anlamlara gelen ifade aynı zamanda yalan, inanılmayacak şey anlamında da kullanılır. Ağır Roman'da boş, yararsız anlamında kullanılmaktadır: “*Büyüler, tütsüler, okutmalar, yazdırmalar, killar, tüyler hepsi hava cıvaydı.*” (A.R., s. 67.). Berber Ali'nin akli dengesini kaybeden karısını eski haline getirmek için başvurduğu hiçbir yol işe yaramaz. Bunun için de bu yollar (Büyü, tütsü v.b.) ‘hava cıva’ ifadesiyle tanımlanmaktadır.

8 Normal Dışı Davranış Ve Durumlarla, Bu Davranışlara Sahip Kimseler İçin Kullanılan Argo İfadeler

Argoda normal dışı durumlar ya da kişiler için kullanılan bazı ifadeler vardır. Bu ifadeler tanımladıkları kimselerin veya durumların bazı özelliklerini verir. Normal dışı davranışlar, bazen geçici bazen de kalıcı bir özellik gösterebilir. Kişiler için kullanılan ifadeler, genellikle akıl noksanlığı, toplum kurallarını hiçe sayma, kırıcı ve kaba davranışlarda bulunma veya sözler söyleme gibi özelliklere sahip kimseleri nitelemek için oluşturulmuş kelimelerden meydana gelir. Bu ifadelerin nitelediği kişilerin ortak özelliği, davranışlarının, toplumun hiçbir grubu tarafından onaylanmamasıdır. Bazı durumlar için kullanılan ifadeler ise sadece olağan dışılık ifade eder.

a) Hanzo

Hanzo kelimesi Türk argosunda ‘taşralı kişi, kaba kimse’, ‘giyimi ve davranışları uygunsuz kimse’, ‘aptal, salak’ gibi anlamlara gelmektedir. İncelediğimiz romanlarda bu ifadenin daha çok taşralı ya da kültür seviyesi bakımından geri kalmış kişiler için kullanıldığını görmekteyiz: “*Yine parasızdı ve ortalıkta kadın cinsiyetinden habersiz hanzolar dolaşmaktaydı... Fethi, dümeni hanzoların üstüne kırarak para vanalarını cebine çevirmeyi düşündü.*” (A.R., s. 42.). Burada kasabadan gelmiş ve şehir hayatını iyi tanımayan, dolandırılmaya uygun kişilerden ‘hanzo’ diye söz edilmektedir.

Bu ifade eğitim ve kültür seviyesi düşük, taşralı kimse anlamıyla birlikte alay ve küçümseme amacıyla da kullanılmaktadır: “*Birkaç aptal turistten başka kimse yoktu. Koskoca dünyada tatil için gele gele bu uyuşuk ve ruhsuz yere gelen turistlerle alay ettiler. ‘Geri zekâlı Alman hanzoları!’*” (S.E., s. 132.). Burada da tatil için sıkıcı bir beldeyi tercih eden turist grubu ‘hanzo’ diye nitelendirilmektedir.

b) Maço

Bu kelime Türk argosuna İspanyolca’da ‘erkek’ anlamına gelen ‘macho’ kelimesinden alınarak kazandırılmıştır⁷⁸. İki anlama gelmektedir. Birincisi ‘erkek; iri yarı ve sert mizaçlı erkek’; ikincisi ise ‘para tomarı’dır. İncelediğimiz romanlarda bir yerde birinci anlamıyla kullanılmaktadır: “*Bir kahve daha ister miydiniz? diye sordu Ada’ya şefkatli bir maço sesle.*” (K.A.M.T., s. 315.). Bu parçada maço kelimesi ‘kaba saba erkek’ anlamına gelmektedir. Yazar, söz konusu garson için ‘maço’ ifadesini kullanmaktadır. Bir başka romanda da aynı anlamda kullanıldığını görmekteyiz: “*Neden o kanlı-canlı, maço Hemingway intiharı seçti?*” (İ.Y.S., s. 52.); “*Amerikan Edebiyatı’nın iki maçosudur Hemingway’le London.*” (İ.Y.S., s. 130.); “*Belki de maço diye suçlayacaksınız beni.*” (İ.Y.S., s. 166.).

c) Denyo

Bu kelime aptal, bön, dengesiz kimseler için kullanılmaktadır. Dengesiz davranışlarda bulunan kimse için ‘denyo’, ‘bu davranışları göstermek’ anlamında da ‘denyolaşmak’ ifadeleri geçmektedir. Ağır Roman adlı romanda her iki ifade şekli de yer almaktadır:

“*Ancak sınıf öğretmeni Perrin Hanım, ruh hastası ve hafif denyo olduğundan, ders bitene kadar geri zekâlılar sınıfına roket ateşleme antremanı yaptırmıştı.*” (A.R., s. 11,12.); “*Fil Hamit, Salih’in denyolaştığını çakıp Kolera Sokağı’nın en destekli ve seksi tokadını Salih’e geçirdi.*” (A.R., s. 62.).

Burada kullanılan ifadeler normal dışı davranışları anlatmaktadır.

⁷⁸ Hulki Aktunç, *age.*, s. 201.

ç) Hıyar

Genel dilde kabakgillerden iri meyveli bir bitki adı olan ‘hıyar’ kelimesi argoda ‘aptal’, ‘görgüsüz’, ‘kaba saba kimse’ anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime argodaki manasıyla genel dilin sözlüklerine de girmiştir⁷⁹. Romanda başına gelenler yüzünden kendini suçlayan roman kahramanı kedisi için bu ifadeyi kullanmaktadır: “*Kendi icat ettiğim, tamamen kendi bilinçaltımın senaryosu olan rüyalarım da bile yine yufka yürekli, yine sorumluluk taşıyan ve başkalarını kendinden çok düşünen, aynı hıyarın tekiyim!*” (K.A.M.T., s. 220.).

Burada bahsedilen özellikler aslında herkeste olması istenen niteliklerdir. Ancak bazı durumlarda fazla iyimser olmak, başkalarının haklarını düşünmek insana zarar verebilir. Bu yüzden roman kahramanı sahip olduğu güzel hasletlerden memnun değildir. Onun için de kendisini aptal, yani ‘hıyar’ olarak tanımlamaktadır.

d) Allahsız Tosbağa

Bu ifade argoda iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Bazen ‘boyundan büyük işlere kalkışanlar’ için, bazen de ‘dinsiz, imansız; insafı ve merhameti olmayan’ kimseler için kullanılan ifade, romanda ikinci anlamıyla geçmektedir: “*Bozaki olan softalar karanlık dükkânlarına çekilince Berber Ali, ‘Sinsilesi bozuk köpekler, Allahsız tosbağalar,’ diye bağırdı.*” (A.R., s. 54.).

e) Lombak

Bu kelime argoda ‘garip çehreli anormal görünüşlü kimseler’ için kullanılmaktadır. Anormal bir görüntü kazanmak, bir sebeple görünüşü bozulmak anlamında da ‘lombaklaşmak’ ifadesi kullanılır: “*Gözleri zaman zaman âlemci bir*

---

⁷⁹ Türkçe Sözlük, TDK, s. 642.

lombağın gözleri gibi dışarı fırladı.” (A.R., s. 17.). Burada sürekli içki içen kişiler için kullanılan ifade, gözlerinin dışarı doğru çıkmış olmasını anlatmak için kullanılmıştır. Bu normal bir durum değildir. Bir başka yerde ise lombaklaşmak kelimesi geçmektedir: “*Tinerin yakıcılığından gözleri üçüncü dereceden lombaklaşıp kalbi ve suratı buruştu.*” (A.R., s. 50.).

f) Kıl

Bu kelime argoda, görünüşünden, kılık kıyafetinden ve davranışlarından hoşlanılmayan kimseler için kullanılmaktadır. Romanda da bu argo anlamıyla geçmektedir: “*Sana söyleniyor ulan kıl herif!*” (S.E., s. 255.).

g) Dingil

Bu kelime de argoda ‘aptal, bön; taşralı kaba saba kimse’ anlamlarında kullanılmaktadır. Bu kelime de argoya genel dilin kelimelerinden anlam değişmesi yoluyla geçmiştir. Romanda şu şekilde geçmektedir: “*Reis, adamlarına küçük düşmemek için dayılana dayılana Ali'nin yanına indi. 'Öt bakalım ulan dingil, sabah sabah ne istiyorsun?'*” (A.R., s. 37.). Burada ‘dingil’ kelimesi küçük düşürmek amacıyla kullanılmıştır. Bir aşağılama ifadesi taşımaktadır.

h) Terso

Genel dildeki ‘ters’ kelimesinden alınan bu ifade argoda ‘Kaybeden, parasız kimse; elverişsiz, verimsiz iş veya durum’ gibi anlamlara gelmektedir:

“İmparatorlar, tornacılar, marangozlar, çocukları sünnet ettiren, giydiren, bekâr gençleri evlendiren, *tersoların* cebine harçlık koyan babacan kabadayının ölmesiyle bulanık bir hayale dalıp çalışmayı kestiler.” (A.R., s. 26.).

Burada terso kelimesi tam olarak parasız, yardıma muhtaç kimse karşılığı kullanılmıştır. Bu kelimeyle ilgili olarak ayrıca ‘tersoluk’ ve ‘ezelden terso’ gibi ifadeler de kullanılmaktadır: “*Gaftici Fethi, işlerinin tersoluğundan, kostümlerini, şık giyinmeye özenen yaralı kurtlara para karşılığı kiraya verdi.*” (A.R., s. 42.). Burada tersoluk kelimesi elverişsiz, verimsiz anlamında kullanılmıştır. Ezelden terso ifadesi ise zenginlik yüzü görmemiş, doğuştan fakir olan kimseler için kullanılmıştır: “*Ansızın şak diye yanan sokak lambaları, ezelden tersoların suratlarındaki hüznü silmek, lavukları mutlu etmek için rüzgârın yardımıyla yine titrek ışık oyunları yaptı.*” (A.R., s. 15.).

ı) Tozutmak

Bu ifade argoda iki anlama gelmektedir. Birincisi ‘delirmek, aklını kaybetmek’; ikincisi ise ‘saçmalamak, anormal davranışlarda bulunmak’tır. Dört Mevsim Sonbahar adlı romanda yaşlılık sebebiyle delice şeyler söyleyen bir kişi için ‘bunamak, delirmek ve bunun neticesinde saçma sözler söylemek’ anlamında kullanılmaktadır. “*İçinden dalga geçiyorsun benle değil mi? Herif yaşlandı, iyice tozuttu diyorsun di mi?*” (D.M.S., s. 110).

i) Gâvur Amı Gibi Yanmak

Bu deyim Türk argosunda yer alan orijinal bir ifadedir. Bir yerin, havanın ya da bir nesnenin normalin dışında, aşırı derecede sıcak olduğunu anlatmak için kullanılır. Romanda da çarpıcı bir söyleyiş sağlamak amacıyla kullanılmıştır: “... ‘*Saloz! Beni rezil etme,*’ diye bağırıp Reco’nun bin bir emekle çizdiği resimleri *gâvur amı gibi yanan sobaya soktu.*” (A.R., s. 39, 40.). Burada sobanın aşırı derecede yanmakta olduğunu anlatmak için bu ifade kullanılmaktadır.

j) Kafadan Çatlak

Argoda kullanılan ‘kafadan kontak’ ifadesi ile aynı anlama geldiğini düşündüğümüz ‘kafadan çatlak’ ifadesi argo sözlüklerinde de genel dilin sözlüklerinde

de yer almamaktadır. ‘Deli, dengesiz kimse’ anlamında kullanılmaktadır ve romanlarda bu anlamıyla geçmektedir: “...*hapse girmekten, kafadan çatlak gözükmekten, en sonunda dünyanın benim sandığımdan da zalim olduğunu anlamaktan ve güzel kızlara kendimi sevdirememekten korkuyordum.*” (Y.H., s. 17.).

k) Kafayı Yemiş

Bu ifade argoda ‘akli dengesi bozulmuş, herhangi bir akıl hastalığına yakalanmış ya da akli dengesi bozulmuş gibi davranışlarda bulunan kimseler’ için kullanılmaktadır: “ ‘*Kafayı şimdiden yemiş gariban!*’ ‘*Susun muhterem kardeşlerim! Görmüyor musunuz öğretmen kardeşimiz hasta...*’ (K.A.M.T., s. 52.). Burada bir savaşta bulunan roman kahramanı bütün olanların hayâl ve düşünceden ibaret olduğunu düşünmekte ve sürekli olarak bunu sayıklamaktadır. Bu yüzden diğer askerler onun aklını kaybettiğini düşünmektedir. Bir başka yerde ise aynı ifade alay etmek amacıyla kullanılmaktadır: “*Bu ikisi kafayı yemiş ki ne yemiş valla... dedi yanlarındaki asker, gülerek.*” (K.A.M.T., s. 138.)⁸⁰.

l) Kafadan Hasta

Bu ifade de argoda ‘akıl hastalığına sahip ya da bir akıl hastasının sergileyebileceği davranışları gösteren kişiler’ için kullanılmaktadır. Yeni Hayat adlı romanda şu şekilde geçmektedir: “*Belediye’deki amirlerime uzak ve kimsesiz bir akrabanın hastalandığını söylemişim, karıma da, belediyedeki kafadan hasta amirlerimin beni uzak ve kimsesiz kentlere yolladıklarını anlatmışım.*” (Y.H., s. 251.).

---

⁸⁰ ‘Kafayı yemek’ ifadesi aynı romanın başka bölümlerinde de yer almaktadır. bkz. K.A.M.T. s. 82, 137, 209.

9 Bir Anda Ortadan Kaybolmak, Bulunulan Yerden Uzaklaşmak Anlamında Kullanılan Argo İfadeler

Argoda bir yerden kaçıp uzaklaşmak, ortadan kaybolmak, izini kaybettirmek amacıyla kaçmak anlamında kullanılan bazı kelime ve deyimler bulunmaktadır. Bu ifadeler işlenen bir suç dolayısıyla izini kaybettirmek ya da kimseye fark ettirmeden kaçmak anlamında kullanıldığı gibi; sadece bulunulan ortamdan uzaklaşmak ihtiyacını belirtmek için de kullanılır. Argo konuşan kimseler bu durumları ifade etmek için ‘sıvışmak’, ‘arazi olmak’, ‘yaylanmak’, ‘zıplamak’, ‘uçmak’, ‘uzamak’, ‘votalamak’ gibi kelime ve deyimleri kullanır.

a) Sıvışmak

Sıvışmak kelimesi argoda ‘sessizce ortadan kaybolmak’, ‘kaçmak’, ‘uzaklaşmak’ anlamlarında kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda pek çok yerde ‘uzaklaşmak, kaçmak’ anlamında kullanıldığını görüyoruz:

“Baykuş: ‘Bütün gece bu markaj sürer artık...’ deyip sıvıştı.” (Y.H., s. 94.); *“Bak, nasıl bayiler toplantısından başımızı belaya sokmadan sıvışıp kaçmış...”* (Y.H., s. 110.); *“Durumumun, çorbalarını kaşıklayan, pilavlarını atıştıran yol ve otobüs arkadaşlarımın üzerinde iyi bir izlenim bıraktığımı gördüğüm için helaya sıvıştım.”* (Y.H., s. 270.).

Bu örneklerde de görüldüğü gibi sıvışmak kelimesi kimseye fark ettirmeden kaçmak anlamında kullanılmaktadır. Bu ifade diğer romanlarda da geçmektedir:

“...elimdeki bardağı da dikip bitirdim ve ben bardağımı doldurmaya gidiyorum diyerek rezalet çıkmasını diye oradan sıvışırken... ben de karanlıkta o koca yastık gibi sıcak şeyi itip sıvıştım.” (S.E., s. 190.); *“Derken tam göz gözü görmez karın ve erken çöken karanlığın içinde hortlak gibi bir adam üzerime geliyor sandım da, başımı iyice öne eğerek sıvıştım.”* (B.A.K., s. 206.); *“Medreseli oğlan da bir an önce sıvışmak istiyordu, koşar gibi uzaklaştık.”* (B.A.K., s. 400.).

Bu örneklerde de bulunulan yerden uzaklaşmak anlamında kullanılmıştır.

b) Uzamak

Bu ifade de genel dilin kelimelerinden yararlanmak suretiyle argoya kazandırılmıştır. Tabii olarak, anlam değişmesine uğrayan kelime genel dildeki anlamını kaybetmiştir. Bu ifade argoda ‘gitmek, uzaklaşmak, bir yerden ayrılmak’ anlamlarında kullanılmaktadır. Romanlarda da bu şekilde kullanıldığını görmekteyiz:

“Şenol’un koyun gözü takılmış gözünü, bundan sonra her şeyi nasıl göreceğini hayal etmeye çalışan Gili Gili, dehşete düşüp bir koşuda Tilki Orhan’ın yanına uzadı.” (A.R., s. 22.); “Lağım suları ve fare sürüleri uyuduğunda, Kolera Sokağı’nın gece gündüz yaşayan herifleri, barakaların arasından uzayıp...” (A.R., s. 17.).

c) Arazi Olmak

Bu ifade de argoda ‘ortadan kaybolmak, gizlenmek, saklanmak’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu deyim genel dilin kelimelerinden oluşmakla birlikte argoya ait orijinal bir söyleyiştir. Romanda da ‘ortadan kaybolmak, bir yere saklanmak, gizlenmek’ anlamıyla kullanılmaktadır: “O günden sonra Gili ne zaman arazi olduysa babası onu Çitiki düğün salonunun bahçesinde bulur olmuştu.” (A.R., s. 10.).

ç) Zıplamak

Bu ifade de genel dilde var olan bir kelimedir. Ancak argoya geçiş yine anlam değişmesi yoluyla olmuştur. Argoda kullanıldığı anlamı ise; ‘gitmek, gidivermek, kalkıp gitmek’tir. Burada gitme işinin birden bire yapıldığı ifade edilmektedir. Romanda da bu şekilde geçmektedir: “Birlikte deniz kenarındaki –yazın bile çamurları kurumayan- parka zıpladılar.” (A.R., s. 22.); “Oğlunun kabiliyetsizliğine sinirlenen Ali, Salih’in peşinden dışarı zıpladı.” (A.R., s. 30.).

d) Yaylanmak

Bu ifade argoda ‘yürüyüp gitmek, ortadan kaybolmak amacıyla uzaklaşmak’ anlamında kullanılmaktadır. Argoyu kullanan kişilerin sıkça başvurdukları bir ifadedir. Romanda da uzaklaşmak, gitmek anlamlarında kullanılmaktadır: “*Hadi şimdi yaylanın bakayım kese kâğıtları.*” (A.R., s. 10.).

e) Uçmak

Argoda birden fazla anlama gelen bu ifade, romanda ‘hızlı bir şekilde gitmek, bir anda bulunulan yerden çıkmak’ anlamında kullanılmıştır: “*Tıbbi bir sonbahar günü, Orso’nun kahvesinde köşeye çekilmiş günün yorgunluğunu üzerinden atmaya çalışırken, tamirci çıraqlarından birinin gelip ‘Tıbbi abi evin yanıyor,’ demesiyle, kahveden uçmuştu.*” (A.R., s. 19.).

f) Voltalamak

Argoda ‘aynı yerde bir taraftan bir tarafa yürümek’ anlamında kullanılan bu ifade aynı zamanda ‘gitmek, yürüyüp gitmek anlamlarında da kullanılmaktadır. Gitmek anlamında kullanılan ifade ‘voltalanmak’ şeklinde de kullanılmaktadır. Ağır Roman adlı romanda ‘voltalamak’ kelimesi geçmektedir: “*Gülü, evin kapısını öfkeyle çekip Kolera’nın darbuka sesi gelen sokaklarına doğru voltaladı.*” (A.R., s. 61.).

g) Gazlamak

Bu ifade argoda ‘gitmek, kaçmak, savuşmak’ anlamlarında kullanılmaktadır: “*Taş binaların altında kurulan sokak sergisine gazlamak, resimli roman dünyasına ruhunu satmak Reco’nun tek zevkiydi.*” (A.R., s. 13.).

10 Herhangi Bir Sınıfa Dahil Edemeyeceğimiz Genel Argoya Ait Kelime Ve Deyimler

Argonun oluşum aşamasında yalnızca ait olduğu alt kültür grubu tarafından bilinip kullanıldığını görüyoruz. Ancak daha sonra herhangi bir argo kelime ya da deyim, ait olduğu kültür grubunun dışına çıkarak, diğer kültür gruplarına geçer. Böylece bu kelime veya deyim tüm alt kültür gruplarının benimsediği bir kelime halini alır. Genel argo diye adlandırdığımız ifadeler bütünü ise işte bu grupların tamamı ya da tamamına yakını tarafından kullanılan söyleyişlerden oluşur. Daha sonra ise bu kelimelerden bazıları standart dil tarafından da kabul görür.

Biz bu bölümde hem kullanımı itibarıyla hem de anlam bakımından herhangi bir alt kültüre ait olma özelliğini kaybederek genel argonun malı olmuş ya da standart dile geçmiş kelime ve deyimleri ele alacağız. Bu sebeple ilgili bölümde yapacağımız tasnif önceki bölümlere göre daha farklı olacaktır. Bu bölümde yer alan kelimeleri başlıca üç grup altında toplamayı uygun gördük. Bu gruplar şunlardır: Şahıslar için kullanılan argo kelimeler; genel argoda kullanılan ve eylem bildiren kelimeler; deyim anlamı taşıyan argo ifadeler.

Birinci grupta yer alan kelimeler tamamen kişiler için kullanılan ve onları çeşitli özellikleriyle tanımlayan ya da vasıflandıran ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadelerden bazıları argonun yapısına uygun olarak aşağılayıcı ve küçük düşürücü söyleyişlerden meydana gelmektedir. Bazıları ise sadece ilgili kişilerin meslek, gelir düzeyi, dış görünüş ve davranış gibi belirgin özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuş tanımlayıcı ve açıklayıcı ifadelerdir. İkinci bölümde yer alan kelimelerin tamamı hareket ifade eden ve argoda bazı eylemleri karşılamak için kullanılan kelimelerden oluşmaktadır. Argonun oluşumu göz önüne alındığında mecaz ve benzetmelerin önemli bir rol oynadığı dikkati çeker. Bu sebeple argo, bazı durum ve davranışları izah etmek ya da karşılamak için çeşitli deyimler meydana getirmiştir. Mecaz yoluyla oluşturulan bu deyim anlamlı ifadeler ise üçüncü bölümde ele alınacaktır.

10.1 Şahıslar İçin Kullanılan Argo Kelimeler

Bu ifadeler genellikle şahısları betimlemek amacıyla argoda kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları küçük düşürücü ve alaycı özellik göstermektedir. Ancak bu, argonun yapısına ve kullanıldığı kesimlerin sosyal yapısına uygun bir durumdur. Diğer kelimeler ise kişilerin meslekleri, davranışları, fiziki özellikleri ile ilgili kelimelerdir. Mesela yaşlı bir insan için argoda kullanılan ‘moruk’ kelimesi küçük düşürücü bir ifadedir. Bunun yanında zengin kimse anlamına gelen ‘kalantor’ kelimesi, bunun yanında kişinin bazı fiziki özelliklerini de belirtmektedir. Ancak küçük düşürücü bir anlam taşımamaktadır. İncelediğimiz romanlarda geçen ve argoda şahıslar için kullanılan tanımlayıcı ifadeler aşağıda verilmiştir.

a) Moruk

Bu kelime argoda birden fazla anlama gelecek şekilde kullanılır. Asıl anlamı ‘ihtiyar, yaşlı kimse’ olan kelime ayrıca anne-baba ve yakın arkadaşlar için de kullanılmaktadır. İncelediğimiz bir romanda otuz yaşına basan bir kadın (Ada) için alay yollu yaşlanmakta olduğunun hatırlatılması amacıyla kullanılmakla beraber aynı zamanda dostça bir söyleyiş anlamı da taşımaktadır: “*Ey ev halkı ve dışardan gelen dostlar, duyduk duymadık demeyin, karşınızda duran bu kumral, ufak tefek kadın artık otuzlamıştır! Peynir ekmek yemeyin! Yaşsa moruk! Çok yaşa Ada!..*” (K.A.M.T., s. 339.).

Burada, anlatımı etkili kılmak için argoda kullanılan ses ikizleşmesi örneği ile karşı karşıyayız. Doğrusu ‘yaşa’ şeklinde olan kelime ‘yaşsa’ şeklinde yazılmıştır. Bu yönüme, argoyu kullanan kişiler tarafından sıkça başvurulmaktadır.

b) Kalantor

Türk argosunda zengin kimseleri tanımlamak için pek çok ifade kullanılmaktadır. Bunlardan biri de ‘kalantor’ kelimesidir. Bu kelime argoda zengin,

varlıklı, paralı ve hali vakti yerinde olan kişi, genellikle zengin erkek kişi anlamında kullanılmaktadır⁸¹. İncelediğimiz romanlardan birinde bu kelimenin zenginler anlamında kullanıldığını görüyoruz: “*Oradaki kadın, dedim. Sanki biraz meleğe benziyordu. Melek filan değil, dedi. Kasabanın kalantorlarıyla, parayı bastıran erlerle yatar. Anladın mı?*” (Y.H., s. 199.). Burada zengin ya da varlıklı kelimelerinin yerine ‘kalantor’ şeklinde bir argo kelimenin tercih edilmesi roman kahramanları açısından daha uygun olabilir. Sözü edilen kişi bir fahişedir. Ancak pahalı bir fahişe olduğu için sadece bol paralı müşterilerle birlikte olur. Bu yüzden bu kişilerden ‘kalantor’ diye bahsedilmektedir.

c) Kalemşör

Bu argo kelime kalem kelimesi ile yabancı bir son ekten meydana gelmiştir. Bu ek, geldiği kelimedenden başka bir isim türetir ve ‘o nesneyi kullanan kişi’ anlamını verir. Mesela silah kelimesinden silahşör ‘silah kullanan’ anlamındadır. Buna göre ‘kalemşör kelimesi ‘kalem kullanan kimse’ anlamına gelir ve argoda ‘geçimini yazı yazmakla ve yazarlıkla kazanan kişi’ karşılığı kullanılır. Romanlarda yazarlık mesleğini ifa eden kişiler için kullanılmaktadır:

“...aslında bu kalemşörlerin kalpten inandıkları hiçbir düşünceleri yoktur. Çoğu para için, eğer o yoksa sevmediklerini üzme için yazı yazarlar.” (Y.H., s. 136.); “...hem böyle ufak tefek şeyler için kalemşörlük edip ansiklopedime vermem gereken vakitleri ziyan etmeye değer mi?” (S.E., s. 100.); “...bütün yazı hayatları boyunca birbirlerine nefretle hakaret etmiş bu üç kalemşörü... Üç padişah, bir halife ve üç cumhurbaşkanı eskittikleri yarım yüzyıllık yazı hayatları boyunca, üç kavgacı kalemşör...” (K.K., s. 84.).

Bu örneklerde de görüldüğü gibi ‘kalemşör’ kelimesi ‘yazar’ anlamında kullanılmıştır. Ancak daha çok gazete ve dergilerde köşe yazısı yazan yazarlar için kullanılmaktadır.

⁸¹ Ferit Devellioğlu, age., s. 94.

ç) Hacıağa

Bu argo kelime ‘alışveriş etmek ve eğlenmek amacıyla büyük şehirlere gelmiş olan taşralı zengin kişi’ anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimedede de argonun, daha uzun bir şekilde ifade edilebilecek kavramları kısa ve öz bir şekilde verdiğini görmekteyiz. Argoda bu kelimenin kullanıldığı kişinin kasaba ya da köyden gelen zengin kişi anlamına geldiği argoyu bilen çevrelerce kolayca anlaşılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda bir yerde bu ifadenin kullanıldığını görmekteyiz: “ *‘İngiliz Konsolosluğu’nun bahçesine paralel sokaklardan birinde,’ diye düşünüyordu Galip, ‘yalnız Anadolu’dan para yemeye gelen hacıağaların değil, okumuş yazmışların da gittiği sabaha kadar açık bir yer varmış!’*” (K.K., s. 154.).

Burada yazar argo bir kelime kullanmakla birlikte kelimenin anlaşılamayacağı ya da gerçek anlamıyla anlaşılacağı düşüncesiyle argodaki karşılığını da metin içinde vermektedir. Anadolu’dan para yemek ve eğlenmek amacıyla gelen kişilere hacıağa denildiğini dolaylı bir şekilde ifade etmektedir.

d) Matrak

‘Matrak’ kelimesi argodan genel dile geçmiş ve oldukça geniş bir kesim tarafından da kabul görmüş bir ifadedir. Bu kelimenin kabul görmesindeki en önemli sebep olumsuz ya da ayıp sayılacak bir anlam taşımaması olabilir. Argoda ‘alay, şaka; eğlenceli, esprili, neşeli kimse ya da nesne’ gibi anlamlara gelen kelime incelediğimiz romanlarda da hem kişi için kullanılmıştır hem de alay, şaka anlamında kullanılmıştır: “*Rüya’nın eski sevgilileri, lisedeki ‘matrak’ kız arkadaşları, arada bir adını andığı dostları...*” (K.K., s. 60.); “*Ben de matrak olsun diye, yani şaka yapmak için, Arjantinlilerle Çinliler, dedim.*” (D.M.S., s. 122.). Bu ikinci cümlede de yazar kullandığı argo kelimenin ne anlama geldiğini bir ara cümleyle belirtmektedir.

e) Şopar

Bu kelime argoya Çingenece'den geçmiştir. Bu dilde çocuk anlamına gelen kelime, argoda da aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak argoda ifade ettiği mana itibarıyla daha çok 'bakımsız, kirli, pasaklı çocuklar' için kullanılmaktadır. Bir Çingene mahallesinde geçen olayları konu alan Ağır Roman adlı romanda olayların geçtiği sosyal çevreden dolayı sıkça bu kelimeye başvurulmuştur: "*Ali karısının köyden uğur olarak getirdiği büyük halı makasını kapıp şoparların peşinden yıldırım gibi sokağa fırladı.*" (A.R., s. 18.)⁸².

f) Şopdik

Bu kelime de Çingenece'den argoya geçmiş bir kelimedir. 'Şopdik' 'küçük çocuk, bebe' manasında kullanılır. İncelediğimiz romanlardan birinde bu kelime yer almaktadır: "*Gaftici Fethi'ye kravatını bağlatan Reco, sokakta dans eden şopdikleri seyre daldı. Küçük şoparların danslarından birkaç hareket kapıp...*" (A.R., s. 30.).

g) Mitra

Aslı Yunanca 'döl yatağı, rahim' anlamında olan kelime⁸³ argoda kadın anlamında kullanılmaktadır: "*Ulan artık hayatın boyunca karı derdin olmaz, bütün mitralar ayaklarına kapanıp tapacaklar sana*" (A.R., s. 9.); "*Romantik bir otomobil hırsız olan Fethi, mahalledeki bütün mitraları incitmeden ayıklamıştı.*" (A.R., s. 10.).

h) Manita

Yunanca'da 'mantar' anlamına gelen 'manitari' ya da İtalyanca 'maniza' kelimesinden uyarlanarak Türk argosuna kazandırılan bu kelime, 'hırsızlık, çalıntı mal, yalan dolan, sevgili, dost, flört' gibi birden fazla anlama gelmektedir. Ancak biz Ağır

⁸² Ayrıca bu romanda geçen diğer şopar kelimeleri için bkz., A.R., s. 9, 12, 17, 20, 30.

⁸³ Hulki Aktunç, age., s. 216.

Roman adlı romanda kullanılan anlamını vermekle yetineceğiz. Romanda geçen şekliyle manita kelimesi ‘aşk veya cinsel ilişkide bulunulan kimse, sevgili, dost, flört’ anlamındadır: “*Yavrum o, kuzum o, sevgilim o, manitam o, her şeyim o, diye diye duvarın dibine çökmüştü.*” (A.R., s. 19.). Bu kelime genel dilin sözlüklerine ‘tanışmış gibi yaparak karşısındakinin parasını alan, dolandırıcı’ anlamıyla girmiştir⁸⁴.

ı) Cıvır

Bu kelime de argoda kadın, kız manasında kullanılmaktadır. Genel manada kadın anlamında kullanılan kelime bazen de sevgili anlamında manita ile eş anlamlı olarak kullanılır: “*Sonra gözlerinizi ampulden kaçırıp manitanın gözlerine dakin. Eğer cıvırın gözlerini görüyorsanız hemen evlenin...*” (A.R., s. 10.). Sadece kadın ya da kız anlamında da kullanılır: “*İnanın ki o yıldız geçerken bütün erkeklik damarım kabarıyor, acayip hisler duyuyorum. Sanki bir cıvırla yatıyormuş gibi oluyorum.*” (A.R., s. 15.).

ı) Saloz

Bu kelime argoya Yunanca ‘salak’ anlamındaki ‘salos’ kelimesinden alınmıştır⁸⁵. Argodaki anlamıyla ‘salak, aptal, bön’ karşılığı kullanılır: “*Eve girdiğinde Reco’yu resim çizerken gören Ali, ‘Ulan dangalak, deli işleri yapmayı bırak da adam gibi dersine çalış. Saloz! Beni rezil etme,*” (A.R., s. 39.).

j) Kanka

‘Yakın arkadaş; dost; kan kardeşi’ gibi anlamlara gelen kelime Türk argosuna Çingenece ‘konka’ kelimesinden alınmıştır⁸⁶. Kanka kelimesinin anlamı bazı yerlerde, birlikte kullanıldığı diğer kelimeler yardımıyla kolayca anlaşılacaktır: “*Gaftici Fethi,*

⁸⁴ Türkçe Sözlük, TDK, s. 986.

⁸⁵ Hulki Aktunç, *age.*, s. 252.

⁸⁶ *age.*, s. 162.

mesleğe yeni girecek yaralı kurlara, yemin töreninden önce adaba uygun olarak mumları yaktırdı. 'Biladerlerim, kardeşlerim, **kankalar!**'" (A.R., s. 24.). Burada geçen bilader ve kardeş kelimeleri argodaki kanka kelimesinin genel dildeki karşılıklarıdır. Gerçi bilader kelimesi yine argo konuşan kişiler tarafından birader (erkek kardeş) kelimesinden yapılmıştır. Kelimenin aslı birader şeklindedir. Bir başka yerde ise 'yakın arkadaş, yaşça birbirine yakın olan arkadaşlar' manasında kullanılmıştır: "**Kankalar** bu yaşta güldüren harmana başlamışlar" (A.R., s. 34.).

k) Covino

Bu kelime argoda iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Hem gösterişli kişi, hem de hristiyan kimse anlamına gelen kelime romanlarda ikinci anlamıyla kullanılmıştır: "Kiliseye giden **covinoların** arkadan ve yandan görünüşünü boşluğa çizerek teselli buldu." (A.R., s. 13.); "Köylü kadınların 'Yangın cıngıdan çıkar, söndürün onları!' diye bağırmaları Şenol'un gözü için üzülen mahalle sakinlerini, bitirimleri, **covinoları** neşeye boğdu." (A.R., s. 23.).

l) Malbuşçu

Argoda Marlboro sigarası kısaltılmış olarak malbuş şeklinde söylenmektedir. Bu sigara markasının satışının yasak olduğu yıllarda kaçak olarak ülkeye sokulan malları sokak aralarında satarak geçimini sağlayan kişilere 'malbuşçu' denilmektedir. İncelediğimiz romanlardan birinde sigara satan kadınlar için kullanılmaktadır: "**Malbuşçu** ve cıgaracı kadınlar, iskambil kâğıdı gibi kırılarak oynuyorlardı." (A.R., s. 17.).

m) Süt Kuzusu

Argoda, aile terbiyesi almış ve içki, kumar, sigara v.b. kötü alışkanlıkları olmayan gençlere 'süt kuzusu' diye hitap edilmektedir. Aynı zamanda güç bakımından

zayıf ve korkak anlamında da kullanılmaktadır: “*Süt kuzusu olma be oğlum, kızlar kuvvetli erkekleri severler, di mi Ada?*” (K.A.M.T., s. 232.).

n) Janti

Bu kelime ‘kılığı düzgün, yakışıklı ya da güzel kimse’ anlamına gelmektedir: “*Biraz sonra Doğan’ımla birlikte aşağı indiler ve sonra Yahudi’nin: Ne janti çocuk dediğini... işittim.*” (S.E., s. 101.).

o) Yavru

‘Güzel, genç kız ya da kadın’ anlamında kullanılan söz romanda bir taksicinin ağzından kullanılmaktadır. Argonun sıkça kullanıldığı şoförler arasında bu ve benzeri ifadelerin geçmesi olağandır: “*Herif, yavruyu aldığı gibi aynen atıyor abi!*” (İ.Y.S., s. 215.).

10.2 Genel Argoda Eylem Bildiren İfadeler

Argo, kendine has söyleyişlerden oluşan bir ifadeler bütünüdür. Bünyesinde genel dilin sahip olduğu her türden kelimeyi barındırır. Bu kelimeler içinde eylem bildiren kelimeler de bulunmaktadır. Argoda iş, oluş ya da kılış ifade eden fiillerden genel argoya mal olanları bu bölümde ele alacağız.

a) Takmak

Genel dilde olduğu gibi argoda da bir kelime birden fazla anlama gelebilmektedir. Takmak fiili de argoda çeşitli manalarda kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: ‘Önem vermek; borcunu ödememek; mahkumiyet vermek; mimlemek (Öğretmen-öğrenci ilişkisinde); vurmak, bıçaklamak; gol atmak (Futbolda)’. İncelemiş olduğumuz romanlarda daha çok birinci anlamıyla karşılaşmaktayız. Takmak kelimesi ‘önem vermek, değer vermek, ilgi göstermek’ gibi anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bu ifadenin olumsuz şekli de ‘önem vermemek, ilgi göstermemek’ anlamında kullanılmaktadır:

“Yutkunarak korkusunu gizleyen Aras, hiç *takmıyormuş* gibi davrandıysa da *bükemediği bir bilekle karşı karşıya kaldığını* ikimiz de anlamıştık.” (K.A.M.T., s. 96.); “Burjuva ahlak kurallarına; ‘cici kızlıklara’ ve ‘başka erkeklere benzemelere’ feci *takarım*.” (K.A.M.T., s. 378.); “Gelip geçen şu arabalar gibi. Sinirimi bozmaya başladılar, belki birinden biri durur da bu sıcakta yokuş çıkmam diye bakıyorum ama kimsenin seni *taktığı* yok ki bu dünyada.” (S.E., s. 36.); “Benim de sizi *taktığım* yok kravatlı ve boynuzlu beyler!” (S.E., s. 111.); “Helâl olsun ağbi, daha da bastır, hiçbir şeyi *takmıyorum* artık ben.” (S.E., s. 133.); “Onlar bana vız gelir. Ben kimseyi *takmam!*” (S.E., s. 264.).

Ayrıca yine ‘önem vermek, üzerinde durup düşünmek, meşgul olmak’ gibi anlamlarda ‘kafaya takmak’ şeklinde de kullanılmaktadır: “...*Sakın takma kafana, tamam mı dostum?*” (K.A.M.T., s. 133.).

b) Çakmak

Bu kelime de argoda birden fazla anlamda kullanılmaktadır. Diğer anlamları başka bölümlerde ele alınmıştı. Bu yüzden burada yalnızca ‘anlamak, idrak etmek, kavramak, sezmek; belli etmek, belli olmak’ gibi anlamlarda kullanılan şekillerine örnekler vereceğiz. Bazı bölümlerde anlamak farkına varmak anlamında ‘çakmak’ şeklinde kullanılmaktadır:

“*Ve tabii acaip gecikerek çakıyorum ki, Ada ve Tuna birbirleriyle düzüsememenin acısını benden çıkartıp, beni kovuyorlar yaşamlarından.*” (K.A.M.T., s. 379-380.); “*Erkek toplumun fotoğrafçısı erkek olur tabii, çaktınız mı abilerim, ablalarım ha hah hah! Diye güldü Süreyya Mercan.*” (K.A.M.T., s. 264.).

Ayrıca faktitif eki ile ‘çaktırmak’ şeklinde de kullanılmaktadır. Bu ifade ise ‘başkasına sezdirmek, bir kimsenin anlamasını sağlamak, belli etmek’ gibi anlamlara gelmektedir: “*Beni korur, çaktırmadan gözetir ama kayırmazdı ağabeyim.*” (K.A.M.T., s. 58.); “*Dedem, kıssadan hisse yoluyla, annem de baştan övgüyle girip, çaktırmadan tavsiyelerini sıralamak yöntemiyle ona ulaşabiliyorlardı.*” (K.A.M.T., s. 192.).

c) Çakozlamak

Bu ifade de argoda ‘bir durumu anlamak, sezmek, kavramak; birisine başkalarına belli etmeden bilgi vermek, sezdirmek’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Yine argoda kullanılan ‘çakmak’ fiili ile aynı anlamı taşımaktadır. Bir romanda ‘anlamak, idrak etmek’ anlamıyla geçmektedir: “...*kabadayılığın zor zanaat olduğunu çakozlayan fırıldak şahıslar Orso'nun kahvesini terk edip caka satacak başka mekân aradılar.*” (A.R., s. 100.). Bu fiil muhtemelen uydurma yoluyla türetilmiştir. Uydurma yoluyla kelime türetmek de argonun kelime yapma metotlarından biridir.

ç) Kesmek

Bu fiil de argoda birden fazla anlamda kullanılmaktadır: ‘Birisinin parasını almak; içki uyuşturucu v.b. maddeler açısından doyum sağlamak; sporda bir oyuncunun diğer as oyuncunun yerini alması; etkilemek; birisini ilgi duyduğunu belli ederek izlemek, gözetlemek; incelemek amacıyla dikkatlice bakmak.’. İncelediğimiz romanlarda bu ifadenin ‘karşısındaki kişiye ilgi duyduğunu belli ederek bakmak’ ve ‘gözetlemek, bir olumsuzluğa meydan vermemek için dikkatlice bakmak’ anlamlarında kullanılmaktadır:

“*Madam Eleni'nin işi gücü evinin hela camından Ali'nin yakışıklılığını, dükkânın içinde kımlanışını kesmekti.*” (A.R., s. 21.); “*Bir yandan kalabalığı kesen Fethi, bir yandan da çocukların yemin ederken ayaklarını kaldırıp kaldırmadıklarını dikiz etti.*” (A.R., s. 24.).

İkinci örnekte ‘kesmek’ ve ‘dikiz etmek’ ifadeleri birbirine yakın anlamlarda kullanılmıştır. Bir başka yerde yine ‘ilgi duyduğunu belli ederek karşı cinsten birisine bakmak’ anlamında geçmektedir: “*Ali'yi sinirli haliyle daha çekici bulup her zaman kestiği hela camından uzanarak büyük aşkı için iç geçirmeye devam etti.*” (A.R., s. 34.).

d) Kalaylamak

Argoda ‘küfretmek, sövmek, iyice azarlamak, hakaret etmek’ gibi anlamlarda kullanılan bu ifade genel dilden anlam değişmesi yoluyla alınmıştır. Yine bu ifade ile ilgili olarak hakarete uğrayan kişi için de ‘parlamak’ kelimesi kullanılmaktadır. Romanlarda bir yerde bu anlamda kullanıldığını görüyoruz:

“-Hainin biri sarayın duvarlarına istibdada karşıyız diye beyannameler yapıştırmış; Padişah köpürmüş, anlaşılan Tahir Paşa’yı bir güzel kalaylamış. O da karşısına alıp bizi kalayladı, pırıl pırıl yaptı; parlamayan yerim kalmadı şu mübarek akşam vakti.” (K.Y.G., s. 211.).

Küfür, argonun yapısına ve argoyu kullanan kişilere uygun bir davranıştır. Ancak argoda açıktan ve doğrudan sövgü yer almaz. Hakaret içeren kelimeler toplumun geneli tarafından anlaşılacak ifadelerle karşılanır. Burada sövmek, küfretmek kelimelerinin bile zikredilmediğini görüyoruz. Bunun yerine kalay, kalaylamak, parlamak gibi ifadeler kullanılmaktadır.

e) Uçmak, Uçurmak

Argoda değişik anlamlara gelen bu ifadeler ‘hayale dalmak, derin düşüncelere dalarak bulunulan ortamdan ruhen uzaklaşmak’ anlamında da kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda bu anlamıyla kullanıldığını görüyoruz: “*Edgar Allan Poe’nun öykülerini okudum yeniden. Uçurdu beni o öyküler. Uçtum. Sonra Jean Ferrat’ın bir kasetini dinledim, o da uçurdu beni. Başka yapıyor beni.*” (D.M.S., s. 101.). Burada okuduğu öyküler ve dinlediği şarkılar, roman kahramanını psikolojik olarak etkilemiş ve kendisini, hayal ve düşünce alemine götürerek, farklı hissetmesini sağlamıştır. Yazar bu duyguları ifade etmek için ‘uçmak’ fiilini kullanmaktadır. Burada da argonun az sözle daha fazla ve çeşitli düşünceleri ifade edebilme özelliğini görmekteyiz. Romanın bir başka yerinde ise kahraman benzer duygulara dostlarıyla buluşup konuşması

sayesinde ulaşmaktadır: “*Bence konuşmak, dostluk etmek her şeyden önemli. Dostlarımla konuşmak uçuruyor beni, başka dünyalara götürüyor.*” (D.M.S., s. 104.).

f) Sepetlemek

Bu ifade de argoya genel dilin kelimelerini kullanmak yoluyla kazandırılmıştır. Argodaki manası ile genel dildeki anlamı farklıdır. Ancak son zamanlarda argodaki ‘kovmak, başından savmaya çalışmak’ anlamıyla genel dilde de kullanılır olmuştur. İncelediğimiz romanlarda bir yerde ‘başından savmaya çalışmak’ anlamında kullanılmaktadır: “*Lokantaya oturduğumuzda bana saat dokuz çeyrek kala tren olduğunu söyledi. Beni yolcu ettikten sonra sinemaya gidecekti. Beni sepetlemeyi çoktan aklına koymuştu demek.*” (Y.H., s. 207.).

g) Kaynatmak

Bu fiil de argoda çeşitli anlamlara gelmektedir. Ancak biz romanlarda karşılaştığımız anlamını ele alacağız. Bu ifadenin anlamlarından birisi de ‘konuşmak, söyleşmek, çok samimi bir havada görüşmek’tir. ‘Kaynatmak fiili bu anlamıyla genel dil tarafından da oldukça kabul görmüş ve kullanılır olmuştur. İncelediğimiz romanlardan birinde bu anlamıyla yer almaktadır: “ ‘...seni de benim de başka söyleyecek, anlatacak hiçbir şey bulamayacağımızdan korkuyordum.’ ‘Ama gördüğün gibi, hiç de öyle olmadı,’ dedi Galip. ‘Tatlı tatlı ne güzel kaynatıyoruz, bak.’” (K.K., s. 366.).

h) Kusmak

Genel dilde ‘istifra’ kelimesiyle de karşılanan bu kelimenin anlamı ‘bir kimsenin yediklerini geri çıkarması’dır. Argoya anlam genişlemesi yoluyla geçmiş bulunan ifadenin argodaki anlamı ise ‘konuşmak, söylemek’tir. Bir kimsenin içindeki sözleri

çıkarması anlamını taşır. Argodaki kullanımı daha çok herhangi bir suç ya da benzeri durum hakkında bilgi sahibi kişilerin bildiklerini anlatması için söylenir. Bazen muhbirlik anlamında kullanılır: “*Takım elbiseli adamlar, ‘Sen bilirsin bilader,’ diye kısa ve öz konuşup, reise berberin caz yaptığını kasmaya gittiler.*” (A.R., s. 34.). Bazen de içinde sakladığı gerçek düşünceleri açığa vurmak anlamında kullanılır: “*‘Önce şu köpeklerini çek de ne istediğimi söyleyeyim,’... ‘Şimdi kus bakalım gavat, istediğini yaptım.’*” (A.R., s. 37.).

ı) Yutmak

Bu ifade argoda ‘inanmak, aldanmak, kanmak’ anlamlarında kullanılmaktadır. Bir romanda bu anlamıyla yer almaktadır. Başına gelen her şeyin bir rüya, beyninin kendisine düzenlediği bir oyun olduğuna inanan roman kahramanı doktorun kendisine anlattıklarına inanmadığını ifade etmek için argo ‘yutmak’ ifadesini kullanır: “*Hatta tarihçe ve kaynaklar bölümünü de aktarıyorsunuz ki, eksik bir şey kalmasın aklımda, öyle mi? Konuşsanıza doktor ha? Tabii ben de o kadar deli ve divaneyim ki bütün bunları yutuyorum!!!*” (K.A.M.T., s. 334.).

i) Yazılmak

Argoda ‘ilişki kurmak; bir kimseyle ya da bir yerle ilişkisini düzenli olarak sürdürmek; birisini aşk, cinsel ilişki ya da evlilik amacıyla tercih etmek’ gibi anlamlara gelen ifade, romanda ‘karşı cinsten birine aşkla ya da cinsel arzularla bakmak, kendisiyle ilgilendiğini iyice belli etmek’ anlamında kullanılmaktadır: “*Yan masadaki kızlar artık iyice Aras’a yazılmışlardı.*” (K.A.M.T., s. 196.). Burada kız arkadaşıyla bir pastanede oturan roman kahramanı Aras, yakışıklılığı ile diğer kızların dikkatini çekmiştir. Bu yüzden diğer kızlar Aras’a ilgi duyduklarını iyice belli etmişlerdir. Yazar bu durumu ifade etmek için ‘yazılmışlardı’ kelimesini kullanmıştır.

j) Kafeslemek

Bu ifade de genel dildeki kullanımından benzetme yoluyla argoya kazandırılmıştır. Argoda ‘bir kimseyi yalan dolanla kandırmak; davranışları, konuşması v.b. şeylerle etkileyip istediğini yaptırmak ya da elde etmek’ anlamında kullanılmaktadır. Burada ‘karşı cinsten birisini davranışlarıyla etkileyip ilişkiye ya da evliliğe razı etmek’ anlamında kullanılmıştır: “*Afferin sana delikanlı, bak ben de annesini aynen böyle kafeslemiştim, anlarsın ya hah hah ha!.. Hadi gel seninle erkek erkeğe bir tavla oynayalım.*” (K.A.M.T., s. 105.).

k) Yağlamak

‘Bir kimsenin sevgisini ya da itibarını kazanmak maksadıyla o kimseyi pohpohlamak, aşırı şekilde övmek, o kişiye dalkavukluk etmek’ gibi anlamlara gelen ‘yağlamak’ kelimesi, incelediğimiz romanlardan birinde yer almaktadır. Kumral Ada Mavi Tuna adlı romanda komutan, asteğmen olarak askerlik yapan roman kahramanına edebiyattan övgüyle bahseder. Bu durum, edebiyat öğretmeni olan roman kahramanı tarafından, kendisinin pohpohlandığı şekilde yorumlanır: “*Edebiyat öğretmeni olduğum için beni kazanmaya çalışıyor, pofpofluyor aklınca... diye düşündü Tuna. ‘Akıllıca sözler söylüyor ama yağlamak için...’*” (K.A.M.T., s. 77.).

l) İkilemek

Bu fiil argoda ‘gitmek, uzaklaşmak’ fiilleriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Argo konuşmayı tercih eden kişiler tarafından kullanılan bu ifade bazı romanlarda da yer almaktadır: “*Hayatını bu bin tılsımlı anın çarşafından geçirecek olan Gili Gili Salih, havada gezinen kolları takip ederek babasının berber dükkânına doğru ikiledi.*” (A.R., s. 9.).

m) Zanımak

Argoda ‘bakmak; ilgi ve dikkatle bakmak’ anlamında kullanılan bu fiil bir romanda şu şekilde yer almaktadır: “*Öğle yemeğine çıkan vantilatör fabrikasının işçileri de, yarım ekmeğin içine saha kenarındaki satıcıdan köfte yaptırıp, devasa vantilatörlerin içine oturarak şimşek gibi geçen maça zanıldılar.*” (A.R., s. 55-56.). Burada ‘zanımak’ fiili ‘dikkat kesilmek’, ‘dikkatle ve ilgiyle bakmak’ anlamlarında kullanılmıştır.

n) Tırsmak

Bu fiil argoda ‘korkmak, çekinmek; tedirgin olmak; kuşkulanmak’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Romanda da iki yerde ‘korkmak’ anlamında kullanılmıştır: “*Köylü kadınlar, kocalarının mahalle hakkında anlattıkları korku hikâyelerinden tırsıklarından mahkûmlar gibi camdan bakıyorlardı.*” (A.R., s. 10.); “*Çocuklar babalarının sesinden tırsıp yorganları kafalarına çektiler.*” (A.R., s. 20). Burada yazar, standart Türkçe’de yer alan ‘korkmak’ fiili yerine argo ‘tırsmak’ fiilini tercih etmiştir.

o) Damlamak

Damlamak’ fiili argoda ‘gelmek, gelivermek’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanlarda bir yerde bu ifadenin kullanıldığını görüyoruz: “*Ali’nin karısı İmine, çizgi roman için kavga eden Salih’le Reco’yu ayırmaya çalışırken, Berber Ali her zamanki numarasıyla eve sessizce damladı.*” (A.R., s. 19.).

ö) Duruzlamak

Standart Türkçe'deki 'durmak' fiilinden uydurma ve bozma yoluyla argoya kazandırılan ifade argoda 'durmak' fiiliyle aynı anlamda kullanılmaktadır: “*Şoparlar, Berber Ali'nin evinin önünde duruzladılar.*” (A.R., s. 17).

10.3 Genel Argoda Kullanılan Deyim Anlamlı İfadeler

Genel dilde olduğu gibi argoda da deyim anlamlı ifadeler kullanılmaktadır. Argonun kelime yapma yollarından birisinin de mecaz ve benzetmeler yoluyla kelimeler türetmek olduğunu biliyoruz. Deyimler gerçek anlamının dışında kullanılan kelimelerden meydana gelir ve benzetme ya da mecaz yoluyla bir başka anlamı karşılar. Argoda, yapısı gereği, oldukça fazla miktarda deyim yer almaktadır. Bu deyimlerden bir kısmı daha önceki bölümlerde ele alındı. Bu bölümde genel argoya mal olmuş ve deyim özelliği taşıyan ifadeler ele alınacaktır.

a) Film Kopmak

'Sarhoşluk ya da baygınlık gibi nedenlerle bilincini kaybetmek, etrafta olan biteni anlamaz hale gelmek' anlamına gelen bu argo deyim, bir romanda açıklaması ile birlikte geçmektedir: “*Ondan sonra ne olduğunu hatırlayamadım bir süre. Hani tatlı sarhoşluk anlarının sonunda, kafa iyice bulanır da, sabah olduğunda 'İşte orada film koptu' denir ya; bunun gibi bir şey gelmişti başıma.*” (Y.H., s. 82.). Burada roman kahramanının bilincinin geçici olarak kaybolması dolayısıyla yaşadıklarını hayal meyal hatırlaması söz konusudur. Yazar burada kahramanın ağzından 'film koptu' deyimini kullanmıştır.

b) Vidaları Gevşemek

Bu deyim argoda birbirine yakın, çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır: 'Ciddiyetini kaybetmek; Gülmesini tutamayarak sürekli gülmek; kontrolünü ve iradesini

yitirmek.'. İncelediğimiz romanlardan birinde, iki yerde 'iradesini kaybetmek, kontrolünü yitirmek' gibi anlamlarda geçmektedir:

"Nefretle saklandığın o fare yuvasında arkadaşsızlıktan, yoldaşsızlıktan, yalnızlıktan vidaların gevşemek üzere." (K.K., s. 338-339.); "Celâl'in kayıp bir esrarı 'tesis etmek' için, onların deyişiyile 'vidaları gevşediği' ya da hafızasını kaybettiği için kendini öldürtecek birini aradığını güle eğlene söylediklerinde..." (K.K., s. 429.).

c) Olta Atmak

Bu deyim 'işin iç yüzünü ya da saklanan bir gerçeği öğrenmek amacıyla karşıdaki kişiye bazı ipuçları sunmak' anlamında kullanılmaktadır. Bir romanda hayranı olduğu köşe yazarının yerini öğrenmek isteyen bir okuru, bunun için telefonda yazara, ortak olarak bilgi sahibi oldukları çeşitli konuları hatırlatır. Yerinin öğrenilmesini istemeyen yazar kendisini kandırmak amacıyla bu konuşmanın geçtiğini anlar. Çünkü telefondaki kişi yaşadığı olumsuzluklardan dolayı yazarı ve onun yazılarını sorumlu tutmakta ve yazarı öldürdüğü takdirde her şeyin düzeleceğine inanmaktadır. Yazar, okurunun telefonda anlattıklarına 'olta atmak' deyişiyile karşılık verir: "*Bana olta atıyorsun değil mi?*" (K.K., s. 372.).

ç) Gıcık Olmak, Gıcık Kaptmak, Gıcık Etmek

Bu deyimlerden 'gıcık olmak' ve 'gıcık kaptmak' ifadeleri birbirleriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. 'Birisinden, bir nesneden, bir durumdan hiç hoşlanmamak; siniri bozulmak' anlamında kullanılan bu deyimler incelediğimiz romanlarda da bir çok yerde kullanılmıştır:

"Gıcık oluyor dayıma! dedi Ada kırgınlığına uygun bir kılıf bulduğuna sevinerek." (K.A.M.T., s. 195.); "Garson benim kahvemi tazelememiş, üstelik yüzüme pis pis bakmayı da ihmal etmemişti. İyi, tamam, herif bana gıcık olmuştu..." (K.A.M.T., s. 315.); "Beni sinir eden insan çoktur. Aslında herkese gıcık olabilirim." (K.A.M.T., s. 378.); "Kürt aydını dedikleri ve hiç kimsenin sevmediği adamlardanım. Hani Türkler'in ve Kürtler'in toptan gıcık kaptığı karakter!" (K.A.M.T., s. 86.); "Kolera'da olup biten her şeye karışan zengin ve softa takımı, hiç aksatmadan tertemiz giyinip kiliselerine giden Rumlara daha fazla gıcık kapıyorlardı." (A.R., s. 14.).

'Gıcık etmek' deyimi ise 'bir kimseye rahatsızlık vermek, birisinin sinirine dokunmak' anlamında kullanılmıştır: "*Bir hüznü gülümseme daha. Ama bu kez biraz daha keyifli; beni gıcık etti ya!..*" (K.A.M.T., s. 245.).

d) Kıl Etmek

'Bir durum, nesne ya da kişinin bir başkasının sinirini bozması, kişiyi rahatsız etmesi' anlamında kullanılan deyim 'gıcık etmek' deyimiyle aynı anlamdadır. 'Kıl olmak', 'kıl kapmak' şeklinde de söylenir. İncelediğimiz romanlarda bir yerde 'kıl etmek' şeklinde yer almaktadır: "*Herkes aynıdır bence ve farklı takılmalar feci kıl eder beni.*" (K.A.M:T., s. 379.).

e) Cavlağı Çekmek

Bu deyim argoda 'ölmek' anlamında kullanılmaktadır: "*Kolera canavarı cavlağı çekince, zarbolar her zamanki gibi masum insanları ekip otosunun içine doldurup...*" (A.R., s. 105.).

f) Nalları Dikmek

Argoda 'ölmek' anlamında kullanılan bu deyim 'nalları atmak' şeklinde de söylenir. Kumral Ada Mavi Tuna adlı romanda yazar tarafından 'ölmek' kelimesi yerine 'nalları dikmek' ifadesi kullanılmaktadır: "*Ablama dokunanı şişlerim! Tamam mı asker? Nalları dikersin bak, hiç karışmam ha! Güç bende!..*" (K.A.M.T., s. 240.). Burada yer alan argo ifade, evlerinde esir aldıkları askerleri korkutmak amacıyla evin büyük çocuğu tarafından kullanılmaktadır. Çocuk böylelikle, şaka yapmadığını, gerekirse onları vuracağını anlatmak istemektedir.

g) Faka Bastırmak

‘Bir kimseyi aldatmak, kandırmak, tuzağa düşürmek’ anlamına gelen bu argo deyim, romanlarda ‘tuzağa düşürmek, köşeye sıkıştırmak’ anlamında kullanılmıştır: “*Tamam buldum! Şimdi faka basturdum onu!*’ *Kimi? Ne diyorsun kardeşim?*’ *Şimdi bir çıkış yolu buldum Musa!*” (K.A.M.T., s. 273.).

h) Zart Zurt

‘Zart zurt’ ifadesi, ‘abartılmış, kafadan atılmış, yalan söz, haber’ anlamında argoda yer almaktadır. Söylenen şeylerin gerçekte ilgisi olmadığını belirtmesi amacıyla kullanılan bu ifade romanda Ada isimindeki kahramanın katil olduğu haberlerinin gerçek olmadığını ifade etmek için kullanılmıştır: “*Dinle, beni askere aldıkları salı sabahı gazetelerde Aday’la ilgili bir haber okudum. Görmediysen bile duyar, fena olursun diye söylüyorum. Yok yıllar önce cinayet işlemişmiş de...zart zurt!.. Sakın takma kafana, tamam mı dostum?*” (K.A:M:T., s. 133.).

ı) Papazı Bulmak

Argoda ‘ölmek’ anlamına da gelen bu deyim ayrıca ‘kötü bir sonuçla karşılaşmak, bir belayla karşı karşıya kalmak, belaya bulaşmak’ gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. Romanda ikinci anlamıyla yer almaktadır: “*Bizleri piyon olarak kullandıkları aşağılık, çirkin bir kurgu bu!*’ *Taamam! Papazı bulduk!*’ diye ofladı Sefer.” (K.A.M.T., s. 86.).

i) Akoz Etmek

Bu deyim iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Ancak bu kullanımda ilginç bir yön olduğunu düşünüyoruz. Çünkü bu ifade kullanımına göre iki zıt anlamı da karşılamaktadır. Hem ‘susmak, sükut etmek’, hem de ‘söylemek; gizlice duyurmak’ anlamına gelen ifade romanda ‘söylemek, duyurmak’ anlamında kullanılmıştır: “*Kurnaz*

sokak delikanlıları, Gaftici Fethi'nin giydiği kostümün yelken kumaşından yapıldığını meraklı köftecilere aköz ettiler." (A.R., s. 42.).

j) Pili Bitmek

Argoda 'güçsüz kalmak; cinsel olarak iktidarsızlığa uğramak; ihtiyarlamak' gibi anlamlara gelen bu deyim, incelediğimiz romanlardan birinde 'güçsüz kalmak, enerjisi tükenmek' anlamında kullanılmıştır: "*Evin altında bağırıp durma inersenem aşağıya kulağını keserim, pezevenğin evladı, git başka yerde zıkkımlan! diye bağırmaya başladı. Ali'nin bağırmasına kulak asmayan sarhoş pili bitinceye kadar öttü.*" (A.R., s. 41.).

k) Gaz Vermek

Bu deyim argoda 'devam etmek, sürdürmek, hızını artırmak, hız vermek' anlamında kullanılmaktadır: "*Sesler kesilince, bütün insanlar bedenlerini bir dakika geriye ışınlayıp hayata kaldıkları yerden tekrar gaz verdiler.*" (A.R., s. 38.)

l) Frenleri Boşalmak

'Herhangi bir durum karşısında kendinden geçmek, kapıp koyuvermek, kontrolünü yitirmek' anlamında kullanılan bu deyim, romanda, rüyasında bir çok kadınla birlikte olan Salih için kullanılmıştır: "*Salih, hayatının ilk renkli rüyasını sabaha karşı gördü. Hayatında tanıdığı kadınların hepsini bir yatakta toplayıp frenleri boşalana kadar mitraşlarla zaalaştı.*" (A.R., s. 36.).

m) Hava Almak

Argoda 'umduğunu bulamamak, sonuca ulaşamamak, başaramamak' gibi anlamlarda kullanılan bu deyim romanda 'başarısız olmak' deyimine karşılık olarak yer

almaktadır: “Üçüncü katından dumanlar çıkan binanın önüne birikenler Tıbbı’yu engellemeye çalışmış ancak havalarını almışlardı.” (A.R., s. 19.).

n) Hasta Olmak

‘Aşırı şekilde beğenmek, hoşuna gitmek; bir şeye, bir kimseye sınırları bozulmak’ gibi anlamlara gelen bu deyim romanda ‘hayran olmak’ anlamında geçmektedir: “Zaman bile Gili’nin bu süratli hareketine hasta olup bir an duraksamıştı.” (A.R., s. 11.).

o) Ayak Yapmak

Bu deyim argoda ‘hile yapmak; rol yapmak, poz kesmek’ gibi anlamlara gelmektedir. Romanda ise ‘rol yapmak’ anlamında kullanılmıştır: “Manita ‘seni seviyorum, evlenelim,’ ayağı yapıyorsa, önce yüz mumluk ampule yarım metre mesafeden bakın.” (A.R., s. 10.).

ö) Tüyo Vermek

‘Gizli bir bilgiyi birisine vermek, herkesin bilmediği bir gerçeği söylemek ya da bu konuda ipucu vermek’ anlamlarında kullanılan bu deyim romanda da ‘herkesin bilmediği bir konuda bilgi vermek, açıklama yapmak’ anlamında kullanılmıştır: “Bugün size manitalar hakkında iki tane tüyo vericem.” (A.R., s. 10.).

p) Allahına Kadar

Bu ifade argoda ‘sonuna kadar; sonsuz, nihayetsiz’ gibi anlamlarda herhangi bir konuda derece belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Romanda sevginin derecesini ifade etmek için kullanılmıştır: “Eğer cıvırın gözlerini görüyorsanız hemen evlenin, **allahına kadar** sizi seviyor demektir.” (A.R., s. 10.).

r) Parayı Bastırmak

Bu ifade ‘vermek, ödemek, bol miktarda para vermek’ gibi anlamlara gelmektedir. Romanda şu şekilde geçmektedir. “ ‘Melek filan değil,’ dedi. Kasabanın kalantorlarıyla, *parayı bastıran erlerle yatar.*” (Y.H., s. 199.).

s) Çıngar Kopmak, Çıngar Çıkarmak

‘Çıngar’ kelimesi argoda ‘gürültü patırtı, kargaşa’ anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimedenden türetilen ‘çıngar kopmak’ deyimini ‘gürültü çıkmak, kargaşa çıkmak’ anlamlarında; ‘çıngar çıkarmak’ deyimini ise gürültü patırtıya sebep olmak, kargaşa çıkmasına yol açmak’ anlamlarıyla romanlarda yer almaktadır: “*Size yarın kopacak çıngardan bazı sahneler gösterebiliriz.*” (Y.H., s. 98.); “*Demek ki lise bitince çıngar çıkacaktı. Ama lise bitince çıngar falan çıkmadı.*” (K.A.M.T., s. 195.).

ş) (Bir Şeyin) Kitabını Yazmak

‘Herhangi bir konuda, meslekte ya da yetenek gerektiren bir işte çok tecrübeli durumda olmak, o konudaki her şeyi bilmek’ anlamında kullanılan bu deyim argo kullanan kişilerin sıkça kullandıkları ifadelerdendir. Romanda bu anlamıyla yer almaktadır. “*Kim görmemiş olan, diyor. Biz bu işin kitabını yazmışız oğlum. Senin gibi hanım evladı değiliz biz...*” (D.M.S., s. 156.).

t) Vız Gelip Tırıs Gitmek

Argoda ‘herhangi bir şeyi dikkate almamak, umursamamak, birisinden ya da bir durumun meydana getireceği sonuçlardan korkmamak’ anlamında kullanılan bu ifade bir romanda şu şekilde yer almaktadır: “*Ada, sevdiği insanların ‘en önemlisi’ olmazsa yaşayamayan insanlardandır. Bu birkaç sevdiği kişi dışındakilerse ona vız gelir, tırıs gider.*” (K.A.M.T., s. 179.).

u) Gırgıra Almak

Bir şeyi, bir durumu alaya almak, komik bir yönünden dolayı dalga geçmek' gibi anlamlarda kullanılan bu deyim incelediğimiz romanlardan birinde bu anlamıyla geçmektedir: “*Ödül almıştı kitap, ama yine de görmezden geliniyordu, çünkü aydınları ve aydın sorumluluğunu müthiş gırgıra alıyordu.*” (İ.Y.S., s. 77.).

ü) Ağaç Olmak

Bu deyim argoda ‘uzun süre ayakta beklemek; birisinin buluşmaya gecikmesi ya da gelmemesi yüzünden uzun süre beklemek’ anlamında kullanılmaktadır. Romanda ‘uzun süre ayakta beklemek’ anlamında kullanılmıştır: “*Üçüncü gün okulda iki dersim vardı, çıkışta yine telefon kulübesi önünde ağaç oldum; yoklardı!*” (İ.Y.S., s. 137.)

SONUÇ

Argo, hemen her dilde var olan, genel dilin kelime hazinesi içinde asalak bir topluluk olarak yer alan bir konuşma biçimidir. Argonun varlığı tartışılmaz. Ancak kullanımının doğru olup olmadığı konusu tartışılabilir. Genellikle alt kültür gruplarında meydana gelen argo ifadeler, bazen büyük bir hızla yaygınlaşmaktadır. Bu yaygınlaşma hızı, gelişen teknoloji ve artan kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha da artabilmektedir.

Her dilde mevcut bulunan argonun değişik kültür grupları arasında yayılmasına ve benimsenmesine yol açan etkenlerden birisi de edebiyattır. Argo, içinde bulunduğu dile sağladığı çeşitli ifade kolaylıklarından dolayı, o dilin edebî diline de sirayet edebilmektedir. Bütün edebî türlerde yer alabilen bu asalak konuşma sistemi, romanlarda kendisini daha etkili bir biçimde gösterebilmektedir. Romanların, bir vaka kuruluşu içinde olmaları ve çeşitli sosyal tabakalara mensup kişileri, roman kahramanı olarak kullanmaları dolayısıyla; bu kişilerin konuşma özelliklerini yansıtmak amacıyla romanlarda argo ifadeler yer verilebilmektedir.

Argo, oldukça değişken bir yapıya sahip olduğu için, bu yüksek lisans tez çalışmasında 1980 yılından sonra yayımlanmış romanları tercih ettik. Bu romanlarda geçen argo kelimeleri çeşitli gruplara ayırdık. İncelenen romanlarda azımsanamayacak derecede argo ifadeler başvurulduğunu söyleyebiliriz.

Kullanılan argo ifadeler içinde en fazla kullanıma sahip olan alanlar, argonun yapısına ve kullanıldığı sosyal çevrelere uygun olarak, 'suç dünyası' ve 'cinsellikle ilgili' ifadelerdir. Bunun yanında 'uyuşturucu ve keyif verici maddelerle ilgili ifadeler', 'serseri takımının veya kabadayların kullandıkları argo kelime ve deyimler' ve 'öğrencilikle ilgili ifadeler' de önemli bir orana sahiptir.

Romanlarda kullanılan argo ifadelerin bazen, anlatıma zenginlik katmak amacıyla; bazen de romanda geçen kişilerin sosyal özelliklerini vermek amacıyla kullanıldığını görmekteyiz. Bazı ifadelerse her türlü sosyal grup tarafından kullanılan, genel argoya mal olmuş kelime ve deyimlerden oluşmaktadır.

İNCELENEN ROMANLARDA GEÇEN ARGO KELİMELERİN İNDEKSİ

A

Abazan.....	62
Agir.....	38
Ağaç Olmak.....	130
Akoz Etmek.....	127
Alamet.....	55
Âlet.....	53
Allah'ını Kaydırmak.....	74
Allahına Kadar.....	129
Allahsız Tosbağa.....	102
Altık Yapmak.....	80
Anaforcu.....	43
Ananın Nikâhına.....	75
Araklamak.....	31, 32
Arazi Olmak.....	106
Ayak Yapmak.....	128
Aynacılık.....	42

B

Baba.....	56
Beceremek.....	49
Benzetmek.....	71
Bitirim.....	65
Bitirimhane.....	66, 67
Boynuzlu.....	63
Budamak.....	71

C

Cavlağı Çekmek.....	125
Caz Etmek.....	97
Cebellezi Etmek.....	33
Covino.....	114

Ç

Çakıştırmak.....	80
Çakmak.....	46
Çakmak.....	40, 70, 91, 117
Çakozlamak.....	117
Çaktırmak.....	91
Çam Ağacı.....	56
Çıngar Çıkarmak.....	129
Çıngar Kopmak.....	129
Çibek.....	42
Çift Kâğıtlı.....	78
Çocuğu Koymak.....	96

D

Dalgametre.....	99
Damlamak.....	123
Denyo.....	101
Ders Asmak.....	92
Dikiz.....	35
Dikiz Etmek.....	118
Dikizci.....	35
Dikize Yatmak.....	35
Dikizlemek.....	35, 36
Dingil.....	102
Duruzlamak.....	123
Dümen Çevirmek.....	28
Dümene Geçmek.....	48
Dümene Hakim Olmak.....	51
Düzüşme.....	46
Düzüşmek.....	46

E

Ekmek.....	39
Elmas Madeni.....	56
Emanet.....	39
Erketeye Yatmak.....	37

F

Faça.....	70
Faça Açmak.....	70
Faça Atmak.....	70
Faka Bastırmak.....	126
Feleği Şaşmak.....	74
Ferîştah.....	43
Fırlama.....	90
Film Kopmak.....	123
Frenleri Boşal.....	128

G

Gafti.....	34
Gaftici.....	34, 84, 103, 112, 114, 127
Gaftilemek.....	34
Gâvur Amı Gibi Yanmak.....	104
Gaz Vermek.....	127
Gazlamak.....	108
Gemi Direği.....	56
Gıcık Etmek.....	125
Gıcık Kapmak.....	125
Gıcık Olmak.....	125
Gırgır.....	92

Gırgır Geçmek	93
Gırgıra Almak.....	130
Güldüren Harman	77

H

Hacığa	111
Hamal Sırığı.....	56
Hanzo.....	100
Haplanmak.....	79
Harbici Olmak	68
Hasta Olmak	128
Hava Almak.....	128
Hava Cıva	99
Hayat Kaydırmak.....	73
Hayatı Kaymak.....	73
Hayatını Kaydırmak	73
Haybeci.....	69
Hıyar	101
Horoz.....	41

İ

İçeri.....	43
İçeri Girmek.....	43
İkilemek.....	122
İmparator	87
İncir	56
İnek.....	89
İnekleme	89

J

Janti	115
-------------	-----

K

Kadayıf	56
Kafa	95
Kafadan Çatlak	104
Kafadan Hasta	105
Kafakola Almak.....	29
Kafaları Bulmak	81
Kafayı Yemiş.....	104
Kafeslemek.....	121
Kâğıt Paralamak	93
Kakalamak.....	87
Kalantor	110
Kalaylamak.....	118
Kaldırmak.....	32, 33
Kalemşör	110
Kamış.....	52
Kamış Kalem	52, 53
Kamış Tutmak	52

Kanka	114
Karınca Yuvası.....	56
Kaşarlanmış.....	72
Kaşarlanmış.....	59
Kaynatmak	120
Kazan Kaldırmak	43
Kazığı Geçirmek	87
Kazık Atmak	86
Kazık Yemek.....	86
Kazıklama	85
Kepeceye Çıkmak	72
Kesmek.....	30, 117
Kevaşe.....	59
Kıl	102
Kıl Etmek	125
Kırık	59, 91
Kırmak	90
Kıyak Çekmek.....	94
Kıyak Kafa	83
Ki	55
Kitabını Yazmak	130
Kofti Muhabbet	97
Koftisine.....	98
Kopuk.....	69
Kral	95
Kumpas	25, 27
Kusmak	120

L

Labuş	61
Lâf Salatası.....	96
Lapa.....	89, 90
Lapacılık.....	89
Lombak	102

M

Maço	100
Makaradan.....	97
Malbuşçu.....	115
Manda Deviren.....	77
Mangır.....	84
Manita	113, 128, 129
Mantinota	58
Manyelcilik	42
Markaj	38
Maşallahlık.....	55
Matiz	82
Matrak.....	112
Mazın	84
Mercimeği Fırına Vermek	48
Mihlamak	40
Minare	56
Mitra.....	113

Moruk	109
Mürekkep Yalamak	93

N

Nalları Dikmek	126
Ney	56
Numara	29
Numara yapmak.....	30
Numara Yapmak.....	29

O

Oğlancı	61
Olta Atmak	124
Otuzbir	63
Otuzbir Çekmek.....	63
Otuzbirci.....	63

Ö

Önemli Olan Devlet Demir Yolları	74
--	----

P

Papazı Bulmak.....	127
Papıkçı.....	79
Papiklenmek	79
Parayı Bastırmak	129
Peygamberleşmek.....	82
Pezo	59
Pırasa	56
Pili Bitmek.....	127

R

Racon.....	67, 68
Racon Kesmek.....	68

S

Sabah Ola Karyola.....	75
<i>Saloz</i>	104, 114
Sekiz Çizmek.....	83
Seksoloji	62
Sepetlemek	119
Sıvışmak	105
Sızaki Olmak	82
Sızdırmak.....	31
Sinyalci.....	38
Suç Âleti.....	53
Sulanmak	73

Süt Kuzusu	115
------------------	-----

Ş

Şekerli Parmak Tatlısı	56
Şey.....	54
Şişlemek	40
Şopar	112
Şopdik	112

T

Takıntı	91
Takır Takır İş Görmek	45
Takmak.....	94, 116
Tansiyon Ölçmek	98
Tatava.....	97
Tek Kâğıtlı	78
Terso	103
Tıraştan.....	97
Tırıskadan.....	98
Tırsmak	122
Toka Etmek	85
Tozutmak	103
Tufaya Gelmek.....	35
Turunç	56
Tüyo Vermek	129

U

Uçmak	107, 119
Uçurmak.....	33, 119
Uzamak	106

Ü

Üstünden Geçmek	47, 51
-----------------------	--------

V

Vıttırı Zıttırı.....	98
Vidaları Gevşemek.....	124
Vizita.....	60
Vizita Suyu.....	60
Voli Vurmak	34
Volta Atmak.....	42
Voltalamak	108
Vuruşmak	47

Y

Yağlamak	121
----------------	-----

Yaşsa	110
Yatmak	51, 129
Yavru	115
Yaylanmak.....	107
Yazılmak	121
Yemek	48
Yok Artık Devenin Nalı	75
Yutmak	94, 120
Yürütmek.....	32

Z

Zaalaşmak.....	47
----------------	----

Zamalifka	54
Zanımak	122
Zar Atmak	28
Zarbo	41
Zart Zurt	126
Zikkımlanmak	81
Zımbalamak	39
Zıplamak	107
Zıvana.....	77
Zıvanalı	77
Zoka	27
Zula	39

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefik Paşa. (1876), **Lehçe-i Osmânî**. İstanbul.
- Aksan, Doğan. (1979), **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktunç, Hulki. (1998), **Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Altan, Ahmet. (1996), **Tehlikeli Masallar**. İstanbul: Can Yayınları.
- Altan, Ahmet. (1997), **Dört Mevsim Sonbahar**. İstanbul Can Yayınları.
- Altan, Ahmet. (1998), **Kılıç Yarısı Gibi**. İstanbul: Can Yayınları.
- Altan, Ahmet. (1998), **Sudaki İz**. İstanbul: Can Yayınları.
- Ana Yayıncılık. (1987), **Ana Britanica-Genel Kültür Ansiklopedisi II. cilt**. İstanbul.
- Caferoğlu, Ahmet. (1952), "Erkilet Çerçilerinin Argosu," **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**. 4.
- Devellioğlu, Ferit. (1945), **Türk Argosu-Genel İnceleme ve Sözlük**. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Doğan, Mehmet. (1994), **Büyük Türkçe Sözlük**. İstanbul: Ülke Yayınları.
- Fikrî. (1889, 1907), **Lügât-i Garîbe**. İstanbul: Alem Matbaası.
- Gelişim Yayınları. **Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi**. İstanbul: Gelişim Yayıncılık.
- Guiraud, Pierre. (1966), **L'Argot**. Paris. "Que Saisje".
- Hançerlioğlu, Orhan. (1995), **Türk Dili Sözlüğü**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kaçan, Metin. (1998), **Ağır Roman**. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.

- Kaşgarlı Mahmud. (1992), **Divanü Lügat-it Türk Tercümesi I. cilt.** Çeviren: Besim Atalay. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Meydan Yayınevi. (1969), **Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi I. cilt.** İstanbul.
- Michaliov, M. (1930), **Materiaux Sur l'Argo et les Locutions Populaires Turco-Ottomans.** Leipzig.
- Pamuk, Orhan. (1998), **Yeni Hayat.** İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Pamuk, Orhan. (1998), **Beyaz Kale.** İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Pamuk, Orhan. (1998), **Benim Adım Kırmızı.** İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Pamuk, Orhan. (1998), **Sessiz Ev.** İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Pamuk, Orhan. (1999), **Kara Kitap.** İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özdoğan, Erdem. (1986), **İngilizce-Türkçe Argo Sözlüğü.** İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özkırımlı, Atilla. (1991), **Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü.** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, Ali. (1996), **Türkçenin Argo Sözlüğü.** İstanbul: Özgür Yayınları.
- Püsküllüoğlu, Ali. (1995), **Türkçe Sözlük.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sabah Gazetesi Yayını. (1993), **Gelişim Hachette-Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi.** İstanbul: Interpres Yayıncılık A. Ş.
- Saraç, Tahsin. (1966), **Fransızca-Türkçe Argo Sözlüğü.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Şimşek, Seyfettin. (1958), **Mecaz ve Argo Lügatçesi.** İstanbul: Okay Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu. (1988), **Türkçe Sözlük.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1996), **İmlâ Kılavuzu.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzuner, Buket. (1997), **Kumral Ada Mavi Tuna.** İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uzuner, Buket. (2000), **İki Yeşil Susamuru.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Vardar, Berke. (1988), **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: ABC Yayınları.

İnternet Adresleri:

<http://www.peevish.co.uk/slang/introduction.htm>

“Slang” Microsoft Encarta Online Encyclopedia 2000, <http://encarta.msn.com>

